

Tessa Termorshuizen
Eline Luyten
Janneke Lommertzen
Natascha Notten

Monitor Cultuureducatie

primair onderwijs 2022-2023

Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2022-2023

ResearchNed

=

Gelijkschap

November 2023

Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2022-2023 - Eindrapport

Termorshuizen, T., Luyten, E., Lommertzen, J., en Notten, N.

November 2023

© 2023 ResearchNed Nijmegen in samenwerking met Gelijkschap in opdracht van het ministerie van OCW

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting en landelijke factsheet	1
1 Inleiding en achtergrond	8
1.1 Cultuureducatie in het primair onderwijs	8
1.1.1 Belang van cultuureducatie	8
1.1.2 Inhoud van cultuureducatie in het primair onderwijs	9
1.1.3 Beleid gericht op cultuureducatie	10
1.2 Monitor en evaluatie	11
1.3 Respons, analyses en doelgroepen	13
1.4 Leeswijzer	14
2 Visie en organisatie	15
2.1 Visie en organisatie cultuureducatie algemeen: resultaten vragenlijst	15
2.1.1 Overkoepelende schaal 'visie en organisatie'	15
2.1.2 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen	17
2.2 Visie en organisatie muziekonderwijs: resultaten vragenlijst	21
2.2.1 Overkoepelende schaal 'structureel muziekonderwijs'	21
2.3 Interviews - visie en organisatie	23
2.4 Samenvatting: korte beantwoording van de onderzoeksvragen	23
3 Onderwijsaanbod	26
3.1 Onderwijsaanbod: resultaten vragenlijst	26
3.2 Interviews - onderwijsaanbod	29
3.3 Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen	30
4 Samenhang en doorgaande leerlijn	32
4.1 Samenhang en doorgaande leerlijn: resultaten enquête	32
4.1.1 Overkoepelende schaal 'verankering doorgaande leerlijn'	32
4.1.2 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen	33
4.2 Interviews - samenhang en doorgaande leerlijn	37
4.3 Samenvatting: korte beantwoording van de onderzoeksvragen	37
5 Deskundigheid leerkrachten	39
5.1 Deskundigheid groepsleerkrachten: resultaten enquête	39
5.1.1 Overkoepelende schaal deskundigheid groepsleerkrachten	39
5.1.2 Overkoepelende schaal deskundigheid muziekonderwijs	41
5.1.3 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen	42
5.2 Vakleerkrachten	45
5.3 Interviews - deskundigheid leerkrachten	48
5.4 Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen	48
6 Samenwerking (culturele) omgeving	50
6.1 Samenwerking (culturele) omgeving: resultaten vragenlijst	50
6.1.1 Overkoepelende schaal 'samenwerking met culturele omgeving'	50
6.1.2 Muziekonderwijs: overkoepelende schaal 'verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs'	51
6.1.3 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen	53

6.2	Interviews - samenwerking (culturele) omgeving	56
6.3	Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen	57
7	(Beoordeling van de) culturele ontwikkeling van leerlingen	59
7.1	Culturele ontwikkeling van leerlingen: resultaten vragenlijst	59
7.2	Interviews - (Beoordeling van de) culturele ontwikkeling van leerlingen	60
7.3	Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen	60
8	Algemeen oordeel en uitsplitsingen	61
8.1	Algemene kwaliteitservaring: bevindingen uit de vragenlijst	61
	8.1.1 Overkoepelende schaal 'kwaliteitservaring'	61
	8.1.2 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen	63
8.2	Interviews over algemene kwaliteitservaring	66
8.3	Regressieanalyses	66
8.4	Samenvatting	67
9	Speciaal onderwijs	69
9.1	Inleiding	69
9.2	Resultaten: speciaal onderwijs versus basisonderwijs	69
	9.2.1 Visie en organisatie	69
	9.2.2 Onderwijsaanbod	70
	9.2.3 Samenhang en doorgaande leerlijn	70
	9.2.4 Deskundigheid leerkrachten	71
	9.2.5 Samenwerking met de (culturele) omgeving	72
	9.2.6 Culturele ontwikkeling van leerlingen	72
9.3	Interviews - speciaal onderwijs	72
9.4	Samenvatting	72
10	Conclusies en aanbevelingen	74
10.1	Visie en organisatie	74
10.2	Onderwijsaanbod	74
10.3	Samenhang en doorgaande leerlijn	75
10.4	Deskundigheid leerkrachten	75
10.5	Samenwerking (culturele) omgeving	76
10.6	(Beoordeling van de) culturele ontwikkeling van leerlingen	77
10.7	Algemeen oordeel en programmadeelname	77
10.8	Speciaal onderwijs	77
11	Onderzoeksofzet en verantwoording	79
11.1	Actualisatie van de vragenlijst	79
11.2	Doelgroep en respons vragenlijst	79
	11.2.1 Representativiteit	80
11.3	Interviews	82
	Bijlage 1: Vragenlijst online enquête	83
	Bijlage 2: Interviewleidraden	99
	Bijlage 3: Schaalconstructie	104
	Bijlage 4: Tabellen die niet in de thematische hoofdstukken zijn opgenomen	111

Managementsamenvatting en landelijke factsheet

Inleiding

Voor u ligt de rapportage van de Monitor Cultuuronderwijs primair onderwijs 2022-2023. Deze monitor volgt de ontwikkelingen van cultuureducatie in het primair onderwijs. Waar mogelijk wordt een vergelijking gemaakt met de vorige meting, die in 2019 is uitgevoerd. Er worden verschillende inhoudelijke thema's behandeld, apart voor het reguliere en speciaal onderwijs. Ook besteden we aandacht aan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK), waarvan de derde ronde dit jaar ten einde loopt. De monitor is onderdeel van een reeks onderzoeken die het ministerie van OCW heeft laten uitvoeren ter input van de nieuwe beleidsronde.

Voor de huidige meting is een kwantitatieve vragenlijst onder schoolleiders uitgezet waarin zij vragen over verschillende thema's beantwoordden. Voor de meeste thema's is een overkoepelende schaalscore berekend; deze scores worden vergeleken met afgelopen twee metingen (2019 en 2018). Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met schoolleiders, cultuurcoördinatoren, docenten en ouders van een selectie scholen ter kwalitatieve verdieping op de vragenlijstresultaten. In deze managementsamenvatting nemen we ten slotte een landelijke factsheet op met de scores op de overkoepelende schalen van deze meting.

Visie en organisatie

In welke mate is cultuuronderwijs een uitgewerkt onderdeel van het schooleigen curriculum?

De meeste scholen hebben een visie opgesteld voor cultuureducatie, en deze is in de meeste gevallen bekend bij het team én vertaald naar de praktijk. Vaak is dat in de vorm van een activiteitenprogramma en/of samenwerking met culturele instellingen.

In welke mate is er draagvlak voor cultuuronderwijs in het team en bij het bestuur?

Draagvlak voor cultuureducatie wordt het hoogst ingeschat bij de directie, maar ook onder leerkrachten en bestuur is er bij een ruime meerderheid grotendeels of volledig draagvlak.

Hoe is de organisatie van cultuuronderwijs op de school (aantal uren, inzet vakleerkrachten, cultuurspecialist op school, budget (specifiek de inzet van de lumpsum), zijn de faciliteiten toereikend)? Zetten scholen middelen uit het NPO in voor cultuuronderwijs en op welke wijze?

Op bijna negen van de tien scholen is een cultuurcoördinator aanwezig. Uit de vragenlijst blijkt tevens dat er afgelopen schooljaar meer vakleerkrachten zijn ingezet dan in de vorige metingen van de Monitor Cultuureducatie. Qua financiering zien we dat twee derde van de scholen een aparte post voor cultuureducatie heeft opgenomen in de begroting. Gemeentelijke subsidies en de lumpsum worden het vaakst ingezet voor het vormgeven van cultuureducatie, maar ook NPO-middelen worden op veel scholen gebruikt (ruim een derde). Kanttekening hierbij is wel dat dergelijke subsidies incidenteel of van tijdelijke aard zijn en het moeilijk is om hier duurzame resultaten mee te bereiken.

Wat zijn de beweegredenen van de school om aandacht aan kunst en cultuur te geven? Welke doelen wil de school bereiken met cultuuronderwijs?

De meest genoemde redenen van scholen om aandacht aan kunst en cultuur te geven zijn dat het een kerndoel vanuit de school is, het belangrijk is volgens de docenten en dat het een betere samenwerking met de culturele omgeving stimuleert. Doelen die voor de meeste scholen prioriteit hebben in wat zij willen bereiken met cultuuronderwijs zijn de ontwikkeling van kunstzinnige vaardigheden bij kinderen,

leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur en talentontwikkeling stimuleren. Kansengelijkheid wordt door 1 op de 5 scholen genoemd als belangrijk doel.

Ten aanzien van muziekonderwijs: In hoeverre heeft de impuls muziekonderwijs een vaste plek op de school gekregen (verankering)?

Op de overkoepelende schaal voor structureel muziekonderwijs zien we dat scholen die in enige vorm subsidie hebben ontvangen voor specifiek muziekonderwijs gemiddeld hoger uitkomen. Die subsidie kan vanuit de Impuls Muziekonderwijs zijn ontvangen, maar ook op een andere wijze. Deze resultaten suggereren een positieve opbrengst van dergelijke stimulerende regelingen.

Onderwijsaanbod

Hoe wordt cultuuronderwijs ingevuld in het onderwijsprogramma? (onderwijs aanbod, culturele activiteiten, actieve en passieve participatie) Welke culturele disciplines komen daarbij aan bod?

Ten opzichte van de vorige meting blijkt dit jaar dat er meer gebruik wordt gemaakt van lesmethodes voor mediakunst, film en literatuur. Ook wordt er meer tijd besteed aan muziek en literatuur. Deze resultaten suggereren een verhoogde aandacht voor hedendaagse culturele activiteiten en basisvaardigheden. Cultuureducatie lijkt vooral vorm te krijgen als actieve participatie binnen de schoolomgeving, en in iets mindere mate als passieve participatie (vaak buiten school).

Samenhang en doorgaande leerlijn

Hoe ziet de opbouw en de onderlinge relatie (leerlijn) eruit tussen de verschillende niveaus eruit?

Op de overkoepelende schaal voor 'verankering doorgaande leerlijn' wordt 42 procent van de scholen in het hoogste niveau (D) ingedeeld: dat betekent dat zij gebruikmaken van een horizontale doorgaande leerlijn waarbij met minimaal drie andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, óf van een verticale leerlijn voor minimaal twee culturele vakken. Het aandeel scholen dat in dit niveau zit is hoger dan in de vorige meting. Een doorlopende leerlijn over de jaren heen, en een leerlijn met tussendoelen binnen het schooljaar, komen het meest voor bij de vakken Muziek en Tekenen en handvaardigheid.

In relatie tot het mogelijk vakoverschrijdende karakter van cultuuronderwijs: Op welke manier komt cultuuronderwijs terug in andere vakken (organisatorisch en/of inhoudelijk)?

Bij de meerderheid van de scholen is er op zijn minst sprake van een gedeeltelijke samenhang tussen verschillende kunst- en cultuurvakken, bij ruim een derde van de scholen wordt cultuuronderwijs door middel van losstaande cultuurvakken gegeven. Wat betreft de verbinding van cultuureducatie met andere vakken, blijkt dat dit op structureel niveau het meeste voorkomt bij de zaakvakken en op incidenteel niveau bij taalonderwijs. Bij het grootste deel van de scholen wordt ook op zijn minst met incidentele frequentie de verbinding met de culturele omgeving gezocht en is er samenhang in de verschillende leerjaren. Samenhang tussen cultuuronderwijs en rekenen komt het minst vaak voor.

Is er sprake van verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie/participatie?

Verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie komt het meeste voor bij muziekonderwijs. De mate waarin de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie gelegd wordt is in 2023 nagenoeg hetzelfde als in 2019. Bij ruim de helft van de scholen krijgt deze verbinding vorm door middel van activiteiten verzorgd door externen in het kader van de verlengde schooldag.

Deskundigheid groeps- en vakleerkrachten

In welke mate zijn de groepsleerkrachten die cultuuronderwijs geven deskundig en in hoeverre wordt er aan deskundigheidsbevordering gedaan?

Groepsleerkrachten zijn het vaakst in grote mate deskundig in Tekenen en handvaardigheid en literatuur en het minst vaak deskundig in het vakgebied Film. Voor de cultuurvakken Muziek, drama, beweging en erfgoed ligt de mate van deskundigheid gemiddeld tussen enige en redelijke mate in. Voor alle vakken lijkt de mate van deskundigheid onder groepsleraren iets te zijn toegenomen sinds de vorige meting.

In hoeverre wordt er aan nascholing en training gedaan en voorziet het aanbod in de vraag?

Gekeken naar verschillende vormen van deskundigheidsbevordering blijkt dat nascholing het vaakst voorkomt, gevolgd door een interne studiedag of een cursus of training. Twintig procent van de schoolleiders gaf aan niet aan de behoefte aan deskundigheidsbevordering te kunnen voldoen, bijna de helft dat ze hier deels aan kunnen voldoen en een derde gaf aan hier zeker aan te kunnen voldoen.

Maakt de school gebruik van vakleerkrachten en hoe wordt dit georganiseerd en bekostigd?

In 2023 zette een significant groter deel van de scholen vakleerkrachten in voor cultuureducatie dan tijdens de vorige meting in 2019. De belangrijkste reden voor scholen om vakleerkrachten aan te stellen is de behoefte aan deskundigheid op het gebied van cultuuronderwijs.

Vakleerkrachten lijken ook een meerwaarde te bieden bij vakoverstijgend cultuuronderwijs, zoals het stimuleren van basisvaardigheden door middel van cultuureducatie. In de meeste gevallen worden vakleerkrachten op incidentele basis en extern ingehuurd. Een kleiner deel van de scholen heeft zelf vakleerkrachten in dienst of heeft groepsleerkrachten met een vakspecialisatie. Meestal worden subsidiegelden ingezet om vakleerkrachten te betalen, maar bij een derde van de scholen is hier structureel budget voor.

Samenwerking (culturele) omgeving

Hoe is (mogelijk) de samenwerking met de culturele omgeving vormgegeven?

De samenwerking tussen school en (culturele) omgeving bestaat voor driekwart van de scholen uit het gebruikmaken van het beschikbare aanbod aan culturele instellingen. Bij een kleiner deel is sprake van een wisselwerking in de samenwerking met de omgeving door middel van een vraaggericht aanbod of gezamenlijke uitvoering van activiteiten.

Meer dan de helft van de scholen werkt structureel met externe culturele aanbieders. De partners waarmee het vaakst wordt samengewerkt zijn bibliotheken, professionele cultuureducatie-instellingen, professionele kunstenaars en professionele culturele instellingen.

Wat levert de samenwerking met de culturele omgeving op?

De samenwerking met de culturele omgeving biedt leerlingen ervaringen die ze anders minder snel zouden opdoen. Samenwerken met de culturele omgeving maakt ook mogelijk dat leerlingen beter de weg vinden naar buitenschoolse cultuureducatie. Deze opbrengsten van het samenwerken met de culturele omgeving zijn volgens de scholen vooral van belang voor leerlingen die kunst en cultuur vanuit thuis minder mee krijgen.

Wordt er samengewerkt met een Cultuurcoach en waar wordt de cultuurcoach voor ingezet?

Ongeveer de helft van de scholen werkt samen met een cultuurcoach, die een belangrijke rol speelt bij het organiseren van het culturele programma en als contactpersoon optreedt tussen de school en de culturele omgeving.

In welke mate worden ouders betrokken bij het verzorgen van culturele activiteiten of projecten?

Op ongeveer de helft van de scholen zijn ouders middelmatig intensief betrokken bij het verzorgen van cultuureducatieve activiteiten of projecten. Deze betrokkenheid is meestal praktisch van aard, zoals het vervoeren van leerlingen naar een externe culturele locatie. Bij een klein deel van de scholen (tien procent) zijn ouders intensief betrokken bij het verzorgen van cultuureducatie.

Ondersteunt u leerlingen uit gezinnen waar thuis geen geld is voor lessen op het gebied van kunst en cultuur bij het aanvragen van financiële ondersteuning?

Ruim de helft van de scholen attendeert leerlingen op de mogelijkheid om een aanvraag voor financiële ondersteuning te doen. Hoe actief dat gebeurt verschilt per school. Ruim een derde van de scholen gaf aan dat ondersteunen van leerlingen wiens ouders geen geld hebben voor cultuuronderwijs niet binnen de mogelijkheden ligt. Mogelijk is dit een gevoelig onderwerp, o.a. afhankelijk van de omgeving en leerlingenpopulatie van de school.

Culturele ontwikkeling van leerlingen

Op welke aspecten worden de leerlingen beoordeeld/gevolgd en hoe vindt dat plaats?

Het beoordelen van leerlingen met betrekking tot cultuureducatie gebeurt vooral door middel van schriftelijke en mondelinge beoordeling door de docent, gevolgd door het bijhouden van een portfolio of een cijfer van de docent. De aspecten waar die beoordeling veelal op gebaseerd is, zijn werkhouding/inzet/motivatie en creativiteit/originaliteit van het eindproduct en het proces. Formele (cijfermatige) toetsing en beoordeling lijkt niet wenselijk te zijn.

Speciaal onderwijs

Cultuureducatie speelt bij het (voortgezet) speciaal onderwijs een andere rol dan bij het reguliere basis onderwijs. In het (v)so lijkt men gerichtere keuzes te maken wat betreft cultuuronderwijs en hebben scholen vaak een 'alles of niets' aanpak. Deze scholen hebben minder vaak een cultuurvisie. Bovendien hebben ze minder vaak een cultuurcoördinator in dienst en is het muziekonderwijs niet op hetzelfde niveau als het reguliere basisonderwijs. (V)so scholen maken minder gebruik van leermethoden, maar hebben daarentegen wel vaker intern vakdocenten ingehuurd. Deze vakdocenten worden dan voornamelijk voor tekenen en handvaardigheid ingezet. Tevens maken (v)so scholen vaker een geheel eigen programma voor culturele activiteiten in plaats van kant-en-klare trajecten. Ook verwijzen (v)so scholen enthousiaste leerlingen vaker door naar culturele instellingen.

Algemeen

Algemene tevredenheid over cultuureducatie op school

Er is een overkoepelende schaalscore berekend voor algemene kwaliteitservaring. Hier zien we dat scholen in de huidige meting significant positiever oordelen dan in de vorige metingen: ongeveer zeventig procent van de scholen is in 2023 tevreden over de kwaliteit van de door henzelf en externe partijen aangeboden cultuureducatie. Daarnaast ziet een groot deel van de scholen dat cultuureducatie daadwerkelijk bijdraagt aan de doelen die zij hiervoor opgesteld hebben.

Invloed van corona

De coronapandemie heeft veel invloed gehad op het onderwijs en zo ook op cultuureducatie. In de coronajaren heeft geen Monitor Cultuureducatie in het po plaatsgevonden, dus over de precieze impact in die tijd kunnen met dit onderzoek geen uitspraken worden gedaan. In de huidige meting is gevraagd of cultuureducatie nu minder, evenveel of meer ruimte krijgt op school dan vóór de pandemie: ruim de helft

van de scholen geeft aan dat er evenveel ruimte voor is, en ruim een kwart zegt zelfs dat er nu méér ruimte voor cultuureducatie op school is. Op basis van deze antwoorden en de trends die verder te zien zijn, kunnen we voorzichtig concluderen dat een negatieve impact op cultuureducatie van de coronamaatregelen inmiddels redelijk opgevangen is.

Samenhang met CmK, schoolgrootte en achterstandsscores

Deelname aan CmK lijkt een positief effect te hebben op cultuureducatie: deelname hangt namelijk samen met meer tevredenheid, maar ook met hogere scores op een aantal thema's (visie, samenwerking met de omgeving, kwaliteitservaring, en verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs).

Schoolgrootte vertoont ook samenhang met bepaalde resultaten: naarmate een school groter is (meer leerlingen heeft), worden scholen gemiddeld hoger ingedeeld op de schalen voor visie, kwaliteitservaring, structureel muziekonderwijs en deskundigheid muziekonderwijs. Ten slotte zien we dat hoe hoger de achterstandsscore, hoe lager scholen worden ingedeeld op de overkoepelende schaal voor visie. Het gaat hier echter maar om een zeer klein effect.

Landelijke resultaten

Monitor Cultuureducatie 2022-2023

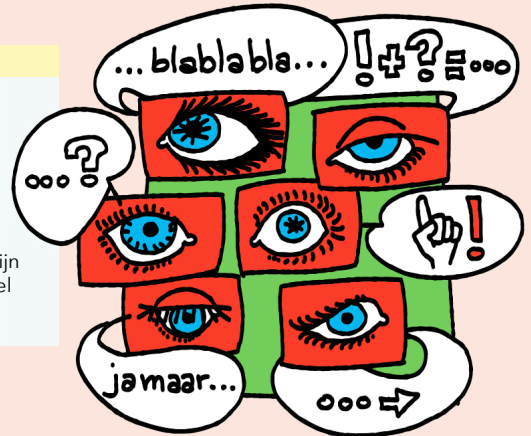

THEMA VISIE EN ORGANISATIE

De landelijke verdeling: **A 65%** - B 5% - C 2% - D 27%

Tredebeschrijving

- A** De school heeft geen visie op muziekonderwijs, óf er is geen sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs.
- B** De school heeft een visie op muziekonderwijs en er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs.
- C** De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs én van een vaste samenwerkingspartner.
- D** De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs en van een vaste samenwerkingspartner. Muziekonderwijs is zowel binnen- als buitenschools geborgd.

THEMA DOORGAANDE LEERLIJN

De landelijke verdeling: **A 14%** - B 13% - C 31% - **D 42%**

Tredebeschrijving

- A** De culturele activiteiten op school zijn geen onderdeel van een samenhangend programma: er is sprake van losstaande vakken.
- B** De culturele activiteiten op school zijn deels of geheel onderdeel van een samenhangend programma.
- C** Er wordt gebruikgemaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal twee andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal één cultureel vak.
- D** Er wordt gebruikgemaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal drie andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal twee culturele vakken.

THEMA DESKUNDIGHEID GROEPSLEERKRACHTEN

De landelijke verdeling: **A 17%** - B 12% - C 22% - **D 48%**

Tredebeschrijving

- A** Groepsleerkrachten zijn inhoudelijk niet deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen.
- B** Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen. Voor deskundigheidsbevordering is tijd of geld gereserveerd.
- C** Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben vertrouwen in hun vaardigheden. Voor deskundigheidsbevordering is tijd en geld gereserveerd. Minimaal een groot aantal groepsleerkrachten is in staat om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren) of hen hierop te beoordelen, of ze zijn in staat om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit.
- D** Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben vertrouwen in hun vaardigheden. Voor deskundigheidsbevordering is tijd en geld gereserveerd. Minimaal een groot aantal groepsleerkrachten is in staat om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren) en hen hierop te beoordelen. Ze zijn bovendien in staat om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit.

THEMA SAMENWERKING MET CULTURELE OMGEVING

De landelijke verdeling: A 20% - B 42% - C 12% - D 26%

Tredebeschrijving

- A De school heeft geen zicht op het aanbod van haar culturele omgeving óf maakt geen gebruik van een bestaand aanbod, zoals een geregisseerd cultuurmenu.
- B De school heeft zicht op het aanbod van haar culturele omgeving én maakt gebruik van een beschikbaar aanbod van culturele instellingen.
- C De school heeft zicht op het aanbod van haar culturele omgeving én formuleert zelf een vraag waar de culturele instelling op inspeelt.
- D De school heeft zicht op het aanbod van haar culturele omgeving én ontwikkelt gezamenlijk activiteiten die samen met de culturele omgeving worden uitgevoerd.

THEMA KWALITEITSERVARING

De landelijke verdeling: A 4% - B 21% - C 43% - D 33%

Tredebeschrijving

- A De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) óf de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.
- B De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) óf de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.
- C De school is voldoende tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.
- D De school is tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.

THEMA DESKUNDIGHEID MUZIEK

De landelijke verdeling: A 25% - B 37% - C 1% - D 37%

Tredebeschrijving

- A Vak- of groepsleerkrachten zijn onvoldoende of enigszins deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen.
- B Vak- of groepsleerkrachten zijn in redelijke mate deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen.
- C Vak- of groepsleerkrachten zijn in grote mate deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen en hebben enigszins vertrouwen in hun vaardigheden.
- D Vak- of groepsleerkrachten zijn in grote mate deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen en hebben in grote mate vertrouwen in hun vaardigheden.

THEMA STRUCTUREEL MUZIEKONDERWIJS

De landelijke verdeling: A 65% - B 13% - C 9% - D 14%

Tredebeschrijving

- A De school heeft geen visie op muziekonderwijs, óf er is geen sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs.
- B De school heeft een visie op muziekonderwijs en er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs.
- C De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs én van een vaste samenwerkingspartner.
- D De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs en van een vaste samenwerkingspartner. Muziekonderwijs is zowel binnen- als buitenschools geborgd.

THEMA VERBINDING BINNENSCHOOLE EN BUITENSCHOOLE MUZIEKEDUCATIE

De landelijke verdeling: A 54% - B 15% - C 18% - D 13%

Tredebeschrijving

- A De school legt voor muziek geen verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs.
- B De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs.
- C De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs. Er is slechts één structurele samenwerkingspartner.
- D De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs. Er is meer dan één structurele samenwerkingspartner.

1 Inleiding en achtergrond

Sinds 2004 wordt, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, een periodiek monitoronderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken van cultuureducatie in het primair onderwijs. Er zijn metingen uitgevoerd in de schooljaren 2008-2009, 2013-2014, 2015-2016, 2017-2018, 2018-2019 en 2022-2023. De laatste drie metingen zijn door ResearchNed uitgevoerd. De bevindingen van de laatste meting staan beschreven in voorliggend rapport. Deze monitor is onderdeel van een traject waarin het langlopende cultuureducatiebeleid wordt geëvalueerd,¹ ten behoeve van nieuw beleid vanaf 2025.

Het doel van deze monitor is om een compleet en actueel beeld te schetsen van cultuureducatie in het primair onderwijs (po). De monitor onderzoekt de visie op cultuureducatie, de organisatie ervan in de school, de inhoud van cultuureducatie en de opbrengsten ervan. Het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) is een belangrijk onderdeel van het beleid ter verbetering van cultuureducatie in het po en krijgt bijzondere aandacht. Als onderdeel van dit programma gaan scholen in het primair onderwijs immers intensiever aan de slag met cultuureducatie, in samenwerking met het culturele veld. Ook wordt in deze meting gekeken naar de effecten van de COVID-19 pandemie op cultuureducatie.

Voor de huidige meting is een kwantitatieve vragenlijst onder schoolleiders uitgezet waarin zij vragen over verschillende thema's beantwoordden. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met schoolleiders, cultuurcoördinatoren, docenten en ouders van verschillende scholen ter kwalitatieve verdieping op de vragenlijstresultaten.

1.1 Cultuureducatie in het primair onderwijs

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) omschrijft cultuureducatie als volgt: 'doelbewust leren over en met kunst, erfgoed en media via gerichte instructie, zowel binnen- als buitenschools'.² Deze definitie van cultuureducatie omvat dus ook de buitenschoolse cultuureducatie of kunsteducatie waarbij school niet betrokken is zoals muziek- of danslessen buiten school, maar ook het bezoek maar een museum of voorstelling. Deze monitor richt zich op al het onderwijs in kunst en cultuur waarbij school betrokken is. Dit omvat primair het binnenschoolse cultuuronderwijs, maar ook buitenschoolse culturele activiteiten georganiseerd door school.

1.1.1 Belang van cultuureducatie

Het belang van cultuur en creativiteit voor persoonlijke ontwikkeling, maar ook voor de ontwikkeling van de samenleving en economie als geheel wordt steeds meer onderkend. Cultuureducatie kan bijdragen aan een brede vorming van leerlingen en burgerschap. Ook vanuit de overheid is er steeds meer aandacht voor cultuureducatie.³ Vaardigheden die kunnen worden bevorderd door middel van cultuureducatie zijn onder andere kritisch en onafhankelijk denken en sociale vaardigheden zoals samenwerken. Daarnaast kan cultuureducatie bijdragen aan talentontwikkeling, identiteitsontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling, welzijn en gezondheid. Naast de kunstdisciplines kan erfgoed bijdragen aan het historisch besef en

---

1 In dit traject worden meerdere onderzoeken gelijktijdig uitgevoerd. Dat betreft de monitor cultuureducatie in het vo, de beleidsdoorlichting 10 jaar cultuureducatie, de evaluatie van het programma CmK en een advies van de Raad voor Cultuur.

2 <https://www.lkca.nl/faq/begrippen-en-definities-onderwijs-educatie/>

3 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kunst-en-cultuur/cultuur-van-en-voor-iedereen>

algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren.⁴ In hoeverre dit wordt bereikt is wel afhankelijk van de duur en kwaliteit van de lessen.⁴ Er zijn ook aanwijzingen dat cultuureducatie kan bijdragen aan de ontwikkeling van metacognitieve vermogens. Dit betekent dat er een positief effect op andere leergebieden optreedt, zoals taal en rekenen. Drama kan bijvoorbeeld bijdragen aan verbale vaardigheden en muziek heeft met name positieve invloed op lezen, spelling en grammatica. Dit worden ‘transfer effecten’ genoemd.⁵

1.1.2 Inhoud van cultuureducatie in het primair onderwijs

Sinds 1985 zijn basisscholen wettelijk verplicht om cultuuronderwijs aan te bieden. Cultuuronderwijs valt onder het leergebied kunstzinnige oriëntatie. In 1993 zijn de eerste negentien kerndoelen vastgesteld, de kerndoelen die op dit moment gelden, stammen uit 2006. Toen zijn de kerndoelen samengevat in drie globaal geformuleerde kerndoelen die gelden voor alle kunstdisciplines en cultureel erfgoed.⁷ Deze kerndoelen gaan over expressie, reflectie en kennis en waardering voor cultureel erfgoed:

- de leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren;
- de leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren;
- de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.⁶

Deze kerndoelen vormen de wettelijke kaders voor de kern van het kunst en cultuuronderwijs in het primair onderwijs. Scholen bepalen zelf hoe ze de kerndoelen vormgeven en uitvoeren. Zij hebben veel vrijheid in de manier waarop zij de kerndoelen voor Kunstzinnige oriëntatie invullen. Dit uit zich in een grote variatie in visies van scholen op cultuuronderwijs en de manier waarop scholen het cultuuronderwijs vormgeven. Het cultuuronderwijs op po-scholen loopt uiteen van enkele activiteiten per jaar tot structurele wekelijkse culturele activiteiten die geborgd zijn in het rooster. Het kan worden aangeboden als afzonderlijke vakken, of geïntegreerd met andere vakken of andere disciplines in een project.⁷

Het leergebied kunstzinnige oriëntatie wordt waar mogelijk gekoppeld aan andere leergebieden en de culturele omgeving van de leerlingen. Ruim de helft van de scholen biedt cultuureducatie aan in combinatie met andere vakken. De andere helft doet niet aan vakintegratie, maar biedt kunst en cultuur apart aan.⁸

De drie kerndoelen voor cultuureducatie kunnen door een leerlijn te ontwikkelen worden vertaald in concrete tussendoelen en einddoelen. Ook kan er een *doorlopende* leerlijn worden ontwikkeld, die ervoor zorgt dat de vakinhoud op elkaar aansluit bij de overgang naar een volgende klas, of bij de overgang van po naar vo. Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) biedt een handreiking voor het opstellen van doorlopende leerlijnen voor kunst- en cultuuronderwijs.⁹ De inhoud van het leerdomein (de kerndoelen) is door SLO uitgewerkt in de vorm van aanbodsdoelen en inhoudslijnen. Bij kunstzinnige oriëntatie zijn de aanbodsdoelen verdeeld in vijf inhoudslijnen, gekoppeld aan de vakdisciplines of

---

4 Raad voor Cultuur (2015) in: Warmer, M., & Groenendijk, T. (2022). Kunstzinnige oriëntatie in het basisonderwijs - Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek. Amersfoort: SLO.

5 <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/cultuureducatie-draagt-bij-aan-leeropbrengsten>

6 <https://leerplaninbeeld.slo.nl/regulier-onderwijs/512e4729-03a4-43a2-95ba-758071d1b725/core-targets?subject=60133458-f6b1-4a6e-8e62-ea5ff0b8e9b7>

7 Warmer, M., & Groenendijk, T. (2022). Kunstzinnige oriëntatie in het basisonderwijs - Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek. Amersfoort: SLO.

8 <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/achtergrond/leergebied-primair/>

9 <https://www.lkca.nl/artikel/van-leerplan-naar-leerlijn/>

domeinen: beeldende vorming, muziek, drama, dans en cultureel erfgoed.¹⁰ In de inhoudslijnen zoals die door SLO zijn geformuleerd staat het creatieve proces centraal. Het creatieve proces wordt door SLO beschreven als een cyclisch proces dat bijdraagt aan de ontwikkeling van creativiteit. De verschillende domeinen geven ieder op verschillende wijze vorm aan dit creatieve proces.¹¹ Voor alle vijf domeinen heeft SLO de aanbodsdoelen als volgt geformuleerd:

- doorlopen van een creatief proces in vier fases: oriënteren-onderzoeken-uitvoeren-evalueren;
- onderzoeken van betekenisvolle onderwerpen en thema's uit de eigen belevingswereld en cultuur, waaronder cultureel erfgoed en deze verbeelden in het beeldende werk/ muziek/ drama/ dans;
- reflecteren op het beeldende werk/ muziek/ drama/ dans tijdens alle fases van het creatieve proces.¹²

Onderdeel van het creatieve proces is dat leerlingen competenties ontwikkelen ten aanzien van kunst en cultuur. In elke opvolgende fase nemen de aanbodsdoelen toe van weinig naar veel kennis, vaardigheid en abstractieniveau.

In 2022 heeft SLO een domeinbeschrijving gemaakt om een overzicht te geven van hoe het curriculum voor kunstzinnige oriëntatie er uit ziet op drie niveaus: wat wordt er beoogd? (de plannen); wat wordt er uitgevoerd? (de praktijken) en wat wordt er gerealiseerd, of bereikt? (de leeropbrengsten).⁷

1.1.3 Beleid gericht op cultuureducatie

Onderwijskansen van kinderen zijn sterk afhankelijk van de sociaaleconomische positie van de ouders. Dit geldt ook voor kansen op goede cultuureducatie. Volgens de sociale reproductietheorie geven ouders hun sociaaleconomische positie door aan hun kinderen, via economische, culturele en sociale hulpbronnen. Met name gezinnen met een hogere sociaaleconomische positie beschikken over deze hulpbronnen. Daaruit volgt dat kinderen uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische positie minder onderwijskansen en kansen op cultuureducatie hebben. Daarnaast stelt de ecologische systeemtheorie dat de verschillende sociale omgevingen van een persoon invloed hebben op elkaar en elkaar kunnen compenseren. Een voorwaarde hiervoor is echter dat de bredere sociale omgeving heterogeen is. Maar er is juist veel sprake van homogeniteit; de sociaaleconomische positie van het gezin is vergelijkbaar met die van de school, wijk en regio. Daarom zijn er interventies nodig waarbij rekening wordt gehouden met de achtergrond en omgeving van het kind om de kansengelijkheid te vergroten.¹³

Kansengelijkheid is dan ook een belangrijk speerpunt in het huidige beleid voor cultuureducatie. In deze context wordt daarmee bedoeld dat leerlingen met dezelfde talenten dezelfde kansen hebben om deze te ontdekken en te ontwikkelen, ongeacht hun specifieke achtergrond. Een belangrijk onderdeel binnen het beleid ter verbetering van het cultuuronderwijs in het primair onderwijs is het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). Als onderdeel van dit programma gaan scholen in het primair onderwijs (en in mindere mate ook het vo en mbo) intensiever aan de slag met cultuureducatie, in samenwerking met het culturele veld. Tijdens de huidige periode heeft CmK kansengelijkheid als één van de speerpunten. Het programma Cultuureducatie met Kwaliteit wordt uitgevoerd door het Fonds voor Cultuurparticipatie en wordt ondersteund door het Landelijk Kennisinstituut voor Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA).

---

10 ` SLO. (2021). Inhoudslijnen kunstzinnige oriëntatie. Geraadpleegd van: <https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-kunstzinnige-orientatie/>, op: 25 april 2023

11 SLO. (2019). Het creatieve proces. Geraadpleegd van: <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/leerlijnen/informatie/creatieve-proces/>, op: 25 april 2023.

12 SLO. (2017). Inhoudslijnen primair onderwijs - Kunstzinnige oriëntatie. Geraadpleegd van: https://www.slo.nl/publish/pages/16802/inhoudslijnen-po-kunstzinnigeorientatie11-2017_1.pdf, op: 25 april 2023.

13 Notten, N. (2020). Gelijke kansen door onderwijs en cultuurparticipatie/-educatie. LKCA. Geraadpleegd van: <https://www.lkca.nl/publicatie/gelijke-kansen-door-onderwijs-en-cultuurparticipatie-educatie/>

Tijdens eerdere rondes van CmK liep er flankerend beleid voor cultuureducatie in het basisonderwijs, namelijk de regelingen Professionalisering Cultuuronderwijs PO (PCPO) en Impuls Muziekonderwijs. Deze regelingen zijn ondertussen afgelopen in respectievelijk 2018 en 2020.

Het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) is opgezet om leerachterstanden als gevolg van de coronapandemie in het onderwijs aan te pakken. Vanwege de uitval van fysiek onderwijs zagen veel scholen weinig tot geen mogelijkheden om cultuureducatie te geven, hoewel een deel van de scholen digitaal cultuureducatie heeft weten te faciliteren. Er zijn zo grote verschillen ontstaan tussen scholen in de mate waarin zij cultuuronderwijs aanbieden. Een positieve keerzijde is dat er sinds de coronacrisis extra aandacht is gekomen voor welzijn, welbevinden en kansengelijkheid. Cultuuronderwijs is daarom één van de interventies waarvoor middelen beschikbaar worden gesteld vanuit het NPO. Een eerste inventarisatie van interventies die werden uitgevoerd wees uit dat vier op de tien van alle po-scholen een deel van de middelen van het NPO inzetten voor cultuureducatie. Na de tweede schoolsluiting en lockdown kwam dit onderdeel echter onder druk te staan.¹⁴

Een ander programma dat naar verwachting invloed uitoefent op cultuureducatie is de recent gestarte regeling School en Omgeving. De subsidieregeling School en Omgeving is een driejarig programma waarbinnen lokale coalities in samenwerking met de Gelijke Kansen Alliantie¹⁵ werken aan het opzetten van een rijke schooldag voor kinderen in hun regio. Het doel van het programma is het bevorderen van kansengelijkheid. De doelgroep bestaat daarom uit basisscholen met een positieve achterstandsscore. Een groot deel van de ontwikkeling van kinderen vindt buiten school(tijd) plaats, thuis en in de buurt. Daarom richt School en Omgeving zich op een rijkere talentontwikkeling door binnen- en buitenschools leren te verbinden. Het programma is afgelopen schooljaar (2022-2023) van start gegaan, waarbij er ruimte was voor 130 coalities. Vanwege de relevantie maar recente start besteden we in deze monitor beknopt aandacht aan deze regeling waar het gaat over de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie.

1.2 Monitor en evaluatie

De vorige editie van de Monitor Cultuureducatie in het po is uitgevoerd in 2019 (over schooljaar 2018-2019), eveneens door ResearchNed. In deze meting kwam naar voren dat veel scholen cultuuronderwijs aanbieden, met en zonder deelname aan een programma (er werd naast CmK gekeken naar de Impuls muziekonderwijs en PCPO, die beide inmiddels niet meer bestaan). Daarnaast bleek dat deelname aan een programma samenhangt met betere uitkomsten: scholen die meededen aan CmK deden het op vrijwel alle vlakken beter. In de vorige monitor is per thema een overkoepelende score berekend, waarmee op grote lijnen inzichtelijk werd hoe ver scholen zijn in hun ontwikkeling met betrekking tot cultuureducatie en hoe hun ontwikkeling zich verhoudt tot het landelijke beeld. Deze overkoepelende scores zijn ook voor de huidige meting berekend.

Sinds de vorige editie van de Monitor Cultuureducatie po is het onderwijs verstoord door de coronapandemie, waardoor het fysieke onderwijs tijdelijk is uitgevallen. Aangezien dit een grote impact heeft gehad op het cultuuronderwijs op scholen en daar buiten, is dit een belangrijk aandachtspunt in de huidige monitor. Daarnaast zal het onderwerp kansengelijkheid speciale aandacht krijgen, aangezien

---

14 ResearchNed (2021). Eerste deelonderzoek implementatiemonitor Nationaal Programma Onderwijs. Resultaten inventariserende vragenlijst funderend onderwijs.

15 De Gelijke Kansen Alliantie (GKA) van het ministerie van OCW werkt aan het bevorderen van gelijke kansen in het onderwijs. Hierin werken scholen, gemeenten en maatschappelijke partners samen. zie ook: <https://www.gelijke-kansen.nl/>

daarvoor de afgelopen jaren steeds meer aandacht is en het een speerpunt vormt in het huidige cultuurbeleid.

Deze meting van de Monitor Cultuureducatie po is zo ingericht dat resultaten zo veel mogelijk vergelijkbaar zijn met die uit 2019. Dit betekent dat bestaande vragen in de eerder gebruikte vragenlijst waar mogelijk op identieke wijze opnieuw zijn uitgezet. Er zijn enkele nieuwe vragen toegevoegd om aan te sluiten bij de actuele onderzoeksvragen en actuele maatschappelijke ontwikkelingen. Tevens is een kwalitatieve verdieping in de vorm van casestudies uitgevoerd waarin bijzonderheden en voorbeelden verder zijn onderzocht.

De volgende onderzoeksvragen zijn gehanteerd in de huidige meting:

(1) Visie en organisatie

- In welke mate is cultuuronderwijs een uitgewerkt onderdeel van het schooleigen curriculum?
- In welke mate is er draagvlak voor cultuuronderwijs in het team en bij het bestuur?
- Hoe is de organisatie van cultuuronderwijs op de school (aantal uren, inzet vakleerkrachten, cultuurspecialist op school, budget (specifiek de inzet van de lumpsum), zijn de faciliteiten toereikend)?
- Zetten scholen middelen uit het NPO in voor cultuuronderwijs en op welke wijze?
- Wat zijn de beweegredenen van de school om aandacht aan kunst en cultuur te geven?
- Welke doelen wil de school bereiken met cultuuronderwijs?
- Ten aanzien van muziekonderwijs: In hoeverre heeft de impuls muziekonderwijs een vaste plek op de school gekregen (verankering)?

(2) Onderwijsaanbod

- Hoe wordt cultuuronderwijs ingevuld in het onderwijsprogramma? (onderwijs aanbod, culturele activiteiten, actieve en passieve participatie)
- Welke culturele disciplines komen daarbij aan bod?

(3) Samenhang en doorgaande leerlijn

- Hoe ziet de opbouw en de onderlinge relatie (leerlijn) eruit tussen de verschillende niveaus eruit?
- In relatie tot het mogelijk vakoverschrijdende karakter van cultuuronderwijs: Op welke manier komt cultuuronderwijs terug in andere vakken (organisatorisch en/of inhoudelijk)?
- Is er sprake van verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie/participatie?

(4) Deskundigheid groeps- en vakleerkrachten

- In welke mate zijn de groepsleerkrachten die cultuuronderwijs geven deskundig en in hoeverre wordt er aan deskundigheidsbevordering gedaan?
- In hoeverre wordt er aan nascholing en training gedaan en voorziet het aanbod in de vraag?
- Maakt de school gebruik van vakleerkrachten en hoe wordt dit georganiseerd en bekostigd?

(5) Samenwerking (culturele) omgeving

- Hoe is (mogelijk) de samenwerking met de culturele omgeving vormgegeven?
- Wat levert de samenwerking met de culturele omgeving op?
- Is de culturele instelling waar mee wordt samengewerkt betrokken bij/onderdeel van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK)?
- Wordt er samengewerkt met een Cultuurcoach en waar wordt de cultuurcoach voor ingezet?
- In welke mate worden ouders betrokken bij het verzorgen van culturele activiteiten of projecten?
- Ondersteunt u leerlingen uit gezinnen waar thuis geen geld is voor lessen op het gebied van kunst en cultuur bij het aanvragen van financiële ondersteuning?

(6) Culturele ontwikkeling van leerlingen

- Op welke aspecten worden de leerlingen beoordeeld/gevolgd en hoe vindt dat plaats?

(7) Algemeen

- Wat zeggen de uitkomsten op de onderzoeksvragen over cultuureducatie in het po en over het programma cultuureducatie (inzet CmK, cultuurcoaches, muziekonderwijs)?
- Op welke indicatoren wordt geëvalueerd en hoe worden de resultaten van die evaluatie ingezet?
- Welke invloed heeft de Covid-19-pandemie gehad op het cultuuronderwijs? En welke mogelijke leerpunten heeft de school/de docent hier uit kunnen trekken?
- Is de school een van de voorlopers, doorgroeiërs of starters binnen het programma School en Omgeving? *(uiteindelijk omgevormd naar bepaalde uitsplitsingen op basis van deelname aan School en Omgeving, ongeacht niveau vanwege kleine aantallen)*
- In hoeverre is er een statistisch verband te zien in de scores op bovenstaande vragen in thema 1 t/m 7 tussen scholen die wel/niet deelnemen aan het CmK-programma?
- In hoeverre is er een statistisch verband te zien in de scores op bovenstaande vragen in thema 1 t/m 7 tussen scholen met meer of minder achterstandsleerlingen?
- In hoeverre is er een statistisch verband te zien in de scores op bovenstaande vragen in thema 1 t/m 7 tussen scholen in de verschillende regio's?
- In hoeverre is er een statistisch verband te zien in de scores op bovenstaande vragen in thema 1 t/m 7 tussen po en so scholen?

1.3 Respons, analyses en doelgroepen

Deze rapportage is gebaseerd op een netto respons op de vragenlijst van 1.994 respondenten/scholen, waarvan 1.861 scholen uit het reguliere basisonderwijs kwamen en 133 scholen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs. Hiermee is een respons van dertig procent behaald. Respondenten hebben de online vragenlijst ingevuld in de maanden juni en juli 2023. De vragenlijst is voornamelijk ingevuld door directeuren en cultuurcoördinatoren. Van alle responderende scholen nam ruim de helft (54%) deel aan de huidige ronde van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (derde ronde: 2021-2024); uitgesplitst naar schooltype nam 55 procent van het reguliere basisonderwijs deel en veertig procent van het (voortgezet) speciaal onderwijs. Van de CmK deelnemers nam acht procent ook deel aan het programma School & Omgeving; van de scholen die niet deelnamen aan CmK was dat zes procent.

De responsgroep is getoetst op landelijke representativiteit, waaruit bleek dat de responsgroep op enkele aspecten niet representatief was. Er is een weegfactor berekend om hiervoor te corrigeren. Voor meer informatie over de respons, de representativiteit en het berekenen van de weegfactor, zie hoofdstuk 11.

1.4 Leeswijzer

In dit eerste rapport ligt de focus op de resultaten van de online enquête. De verdiepende gesprekken worden deels nog in september uitgevoerd; in het definitieve rapport zal op basis hiervan per thema een kwalitatieve verdieping worden toegevoegd.

In het vervolg van dit rapport staan de belangrijkste bevindingen van het onderzoek per thema in een apart hoofdstuk beschreven. De beschrijving betreft in de thematische hoofdstukken alleen het reguliere basisonderwijs. Het (voortgezet) speciaal onderwijs wordt apart bekeken en vergeleken met het reguliere basisonderwijs.

Voor de meeste thema's is een overkoepelende schaal berekend, opgebouwd uit verschillende relevante vragen. De constructie van deze schalen is hetzelfde gehouden als hoe deze in de vorige meting(en) is gebruikt, zodat een vergelijking kan worden gemaakt. Voor deze schalen zijn de verdelingen van de huidige en de afgelopen twee metingen weergegeven. Daarnaast worden afzonderlijke enquêtevragen besproken die relevant zijn voor de huidige onderzoeksvragen. Voor de meeste resultaten is bekeken of er een significant verschil is tussen de huidige en de voorgaande meting, en waar nodig ook of er een verschil is tussen wel en geen deelname aan de huidige ronde CmK, het ontvangen van subsidie voor muziekonderwijs, of deelname aan het programma School en Omgeving. Deze verschillen zijn getoetst en in de tekst is aangegeven of ze significant zijn.

Als er gesproken wordt over scholen worden doorgaans de respondenten (dat wil zeggen directeuren of interne cultuurcoördinatoren die de vragenlijst hebben ingevuld) bedoeld. Alle gerapporteerde gegevens zijn derhalve gebaseerd op de inschatting van deze respondenten.

Eerst worden in de hoofdstukken 2 tot en met 7 de resultaten op hoofdlijnen beschreven en wordt aangegeven waar verschillen over jaren zijn geconstateerd. In hoofdstuk 8 kijken we naar de algemene tevredenheid met cultuureducatie en worden enkele overkoepelende analyses uitgevoerd over de indeling op de overkoepelende themaschalen. Hoofdstuk 9 bevat een beschrijving van de stand van zaken in het speciaal onderwijs op hoofdlijnen, in vergelijking met de eerder besproken resultaten van het reguliere basisonderwijs. In hoofdstuk 10 worden vervolgens algemene conclusies en aanbevelingen geformuleerd. Ten slotte wordt in hoofdstuk 11 de onderzoeksopzet beschreven.

De volgende bijlagen zijn opgenomen:

- de vragenlijst die online is afgenomen;
- interviewleidraden;
- beschrijving van de constructie van de overkoepelende schalen;
- tabellen met resultaten die niet visueel in de hoofdstukken zijn opgenomen.

2 Visie en organisatie

Dit eerste hoofdstuk gaat over de visie die scholen hebben op cultuureducatie en de organisatie hiervan op school. We kijken binnen dit thema of scholen een visie op cultuureducatie hebben opgesteld, hoe deze is vastgelegd en hoe ze terugkomt in de schoolpraktijk, en in welke mate er draagvlak voor cultuureducatie is bij het team, de directie en het bestuur. Ook brengen we in kaart hoe scholen cultuureducatie bekostigen en of ze bijvoorbeeld een cultuurcoördinator en vakleerkrachten in dienst hebben. Ten slotte wordt nog specifiek naar de structurele inbedding van muziekonderwijs gekeken. Naast het programma Cultuureducatie met Kwaliteit zijn de laatste jaren namelijk ook specifieke impulsen voor muziekonderwijs gegeven vanuit de overheid. Voor de getoonde resultaten wordt dan ook een vergelijking gemaakt tussen scholen die wel en niet deelnemen aan CmK, en waar het specifiek over muziekonderwijs gaat wordt vergeleken tussen scholen die wel en geen subsidie voor muziekonderwijs hebben ontvangen in de afgelopen jaren.

De onderliggende vragen waar de overkoepelende schalen op zijn gebaseerd worden alleen in tekst beschreven; de resultaten zijn in tabelvorm in bijlage 4 opgenomen. Dat geldt ook voor enquêtevragen die niet direct betrekking hadden op een onderzoeksvraag. Na de resultaten uit de vragenlijst volgt een paragraaf met bevindingen op basis van de gevoerde gesprekken met verschillende betrokkenen op scholen.

2.1 Visie en organisatie cultuureducatie algemeen: resultaten vragenlijst

2.1.1 Overkoepelende schaal 'visie en organisatie'

Voor het thema visie is, zoals ook in de vorige meting, een overkoepelende schaal berekend. Deze schaal is gebaseerd op verschillende losse vragen, om zo tot een indeling te komen van A tot en met D ter indicatie van de ontwikkeling die scholen hebben doorgemaakt op het gebied van visie en organisatie. De schaal is opgebouwd uit informatie over de al dan niet opgestelde en vastgelegde visie op cultuureducatie van de school, de aanwezigheid van een ICC'er of deskundige, of er budget en uren voor cultuureducatie zijn gereserveerd, of de visie wordt herkend en gedragen door de directie en het team, en hoe de visie in de schoolpraktijk tot uiting komt. Zie tabel 2.1 voor een omschrijving van de niveaus van deze schaal.

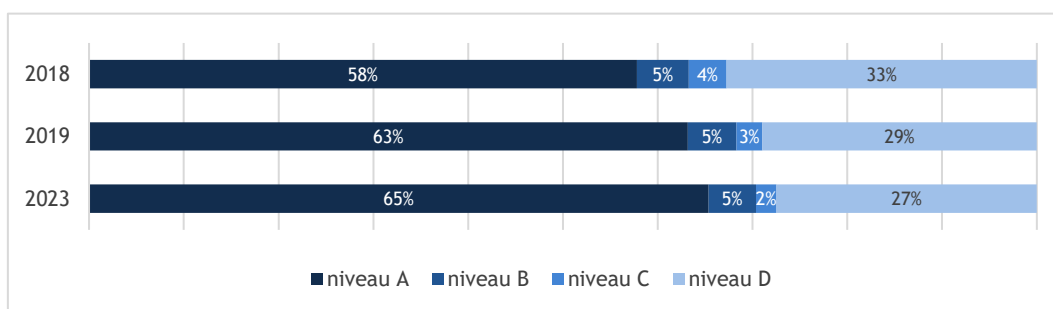
Tabel 2.1: Niveaus schaal 'visie en organisatie'

Overkoepelende schaal 'visie en organisatie'	
A	De school heeft géén visie op cultuuronderwijs omschreven, óf er zijn geen budget en uren gereserveerd voor cultuureducatie
B	De school heeft een visie op cultuuronderwijs omschreven en vastgelegd in een beleidsstuk. Er zijn budget en uren gereserveerd voor cultuureducatie.
C	De school heeft een visie op cultuuronderwijs omschreven en vastgelegd in een beleidsstuk. Er is een ICC'er of deskundige op het gebied van cultuureducatie waarvoor budget en uren gereserveerd zijn. De visie is bekend bij het team.
D	De school heeft een visie op cultuuronderwijs omschreven en vastgelegd in een beleidsstuk. Er is een ICC'er of deskundige op het gebied van cultuureducatie waarvoor budget en uren gereserveerd zijn. De visie is bekend bij het team en cultuureducatie wordt gedragen door directie en groepsleerkrachten. De visie is vertaald naar het operationele niveau, bijvoorbeeld in een activiteitenprogramma.

Uit de aan deze schaal onderliggende vragen blijkt het volgende (zie bijlage 4 voor tabellen):

- Acht procent van de scholen heeft nog geen visie opgesteld, veertien procent is bezig een visie op te stellen en eveneens veertien procent heeft wel een visie opgesteld maar nog niet vastgelegd. De helft van de scholen heeft een visie vastgelegd in een cultuurbeleidsplan en bijna een kwart heeft deze visie in het schoolplan/de schoolgids opgenomen.
- Bij scholen die een visie hebben opgesteld, is deze visie in tachtig procent van de gevallen bij een groot deel van het team of zelfs bij iedereen bekend. Slechts twee procent geeft aan dat de visie helemaal niet bekend is bij het team.
- Bijna twee derde van de scholen heeft cultuureducatie als aparte post op de begroting staan.
- 88 procent van de scholen heeft een cultuurcoördinator in dienst. Wanneer er een cultuurcoördinator in dienst is, konden respondenten aangeven hoeveel taakuren er voor deze persoon zijn gereserveerd. In 2019 had negentien procent daar geen zicht op; in 2023 was dat zeventien procent. Wanneer men geen zicht had op het aantal taakuren hoefde dit niet te worden ingevuld. Dit heeft uiteindelijk ook effect op de overkoepelende schaal: scholen die geen taakuren hebben ingevuld worden ingedeeld in het laagste niveau (A). Wanneer er géén cultuurcoördinator aanwezig is, werd respondenten gevraagd om het aantal (klok)uren dat op school gereserveerd was voor coördinerende taken omtrent cultuureducatie in te vullen. Hier had een groot deel geen zicht op: in beide meetjaren 58 procent. Dit verklaart (samen met voorgaande) waarom er in de overkoepelende schaal veel scholen in niveau A zijn ingedeeld. Gemiddeld gaven de respondenten die hier zicht op hadden aan dat er in 2019 26,9 taakuren/16,9 klokuren waren gereserveerd, en in 2023 26,7 taakuren/21,8 klokuren.
- Ten slotte is de visie, als die is opgesteld, bij bijna alle scholen op de één of andere manier zichtbaar in de praktijk. Het vaakst is dat in een activiteitenprogramma.

De overkoepelende schaal voor het thema visie en organisatie is samengesteld op basis van bovenstaande gegevens. Op al deze vragen zit hoogstens een verschil van één of enkele procentpunten tussen de verschillende meetjaren. In figuur 2.1 is te zien dat, na de significante daling van de schaalscore tussen 2018 en 2019, de schaalscore in 2023 licht is gedaald. Deze verschillen zijn echter zeer klein en niet significant. Reden voor het hoge percentage scholen in niveau A is zoals genoemd de relatief grote groep respondenten die geen zicht heeft op het aantal uren dat gereserveerd is voor coördinerende taken.¹⁶ Dat was in alle metingen het geval.

Figuur 2.1: Schaalverdeling 'visie en organisatie' naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2017-2018 (n=597), 2018-2019 (n=1179) en 2022-2023 (n=1861))

16 Als deze groep wordt weggelaten is de verdeling in 2023 als volgt: 33% in niveau A, 39% in niveau C en 28% in niveau D. Let wel: niveau B valt hier weg. Voor de vergelijkbaarheid met vorige metingen hanteren we de eerder gebruikte indeling.

Al met al kunnen we dus niet zeggen dat scholen sinds 2018-2019 een significante ontwikkeling hebben doorgemaakt op het gebied van visie op cultuureducatie.

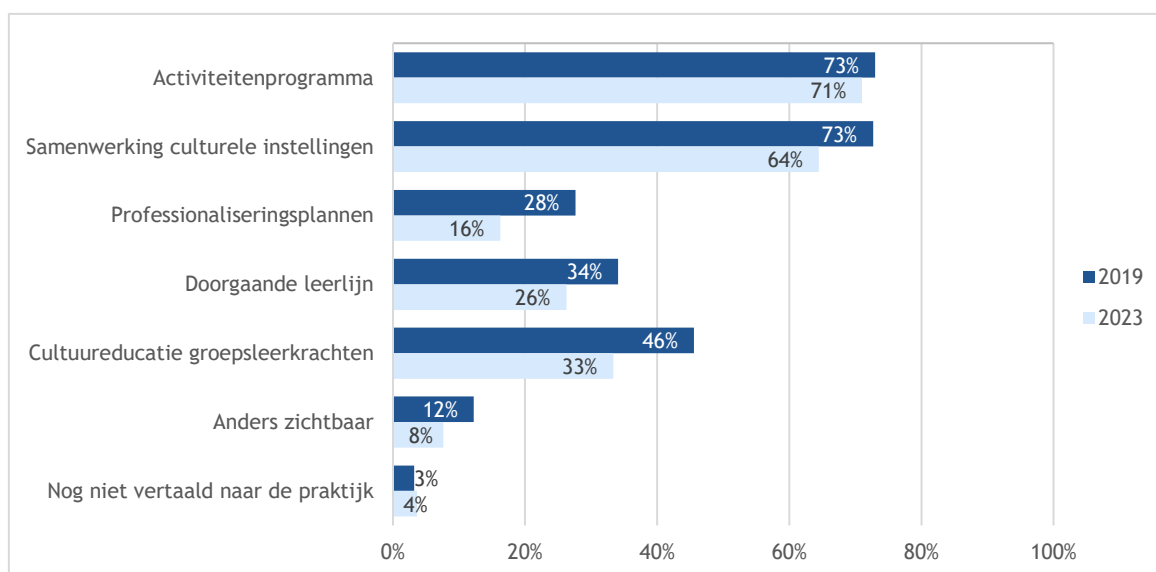
Er is weliswaar in het algemeen geen verschil tussen de huidige en de vorige metingen gevonden, maar deelname aan het programma CmK maakt wél verschil: scholen die deelnemen aan CmK worden significant hoger ingedeeld op de schaal 'visie en organisatie' dan scholen die hieraan *niet* deelnemen.

2.1.2 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen

Naast de bovenstaande aspecten die ten grondslag liggen aan de overkoepelende schaal, zijn ook onderzoeksvragen gesteld over de inzet van vakleerkrachten, hoe cultuureducatie wordt bekostigd en de belangrijkste beweegredenen en doelen die scholen bij cultuureducatie hebben. Deze vragen bespreken we hieronder los.

Cultuuronderwijs als onderdeel van het curriculum

In figuur 2.2 is visueel weergegeven op welke manier de visie op cultuureducatie (als die er is) in de praktijk terug te zien is. Zoals genoemd is dat het vaakst in een activiteitenprogramma, maar ook samenwerking met culturele instellingen is relatief vaak genoemd. Vrijwel alle manieren waarop de visie terug te zien is worden in 2023 iets minder genoemd dan in 2019. Dit verschil is significant voor alle antwoordopties, behalve voor 'activiteitenprogramma'. Het aantal scholen dat de visie helemaal nog niet heeft vertaald naar de praktijk is stabiel gebleven (dit verschil was eveneens niet significant).

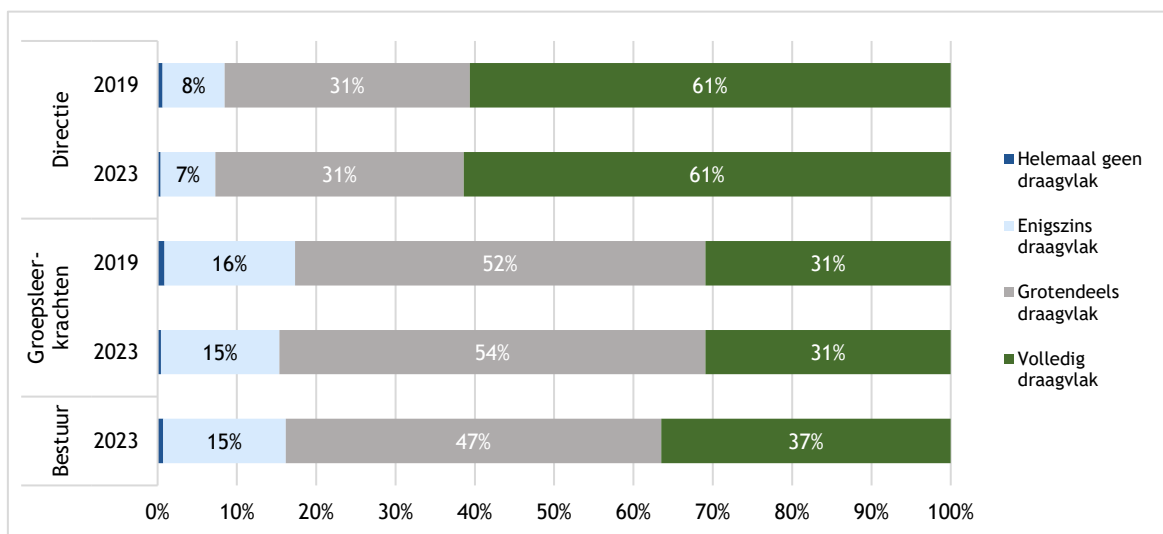

Figuur 2.2: Herkenbaarheid van de visie op cultuureducatie in de praktijk van de school (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=989) en 2022-2023 (n=1458))

Draagvlak voor cultuureducatie

In 2019 is gevraagd naar draagvlak voor cultuureducatie onder directie en groepsleerkrachten. In 2023 is aanvullend gevraagd wat het draagvlak hiervoor is onder het *bestuur* van de school. Figuur 2.3 toont dat respondenten inschatten dat het meeste draagvlak bestaat bij de directie. Groepsleerkrachten en bestuur

liggen dicht bij elkaar. Desalniettemin is er bij alle drie de groepen op zijn minst grotendeels draagvlak volgens het grootste deel van de respondenten.¹⁷

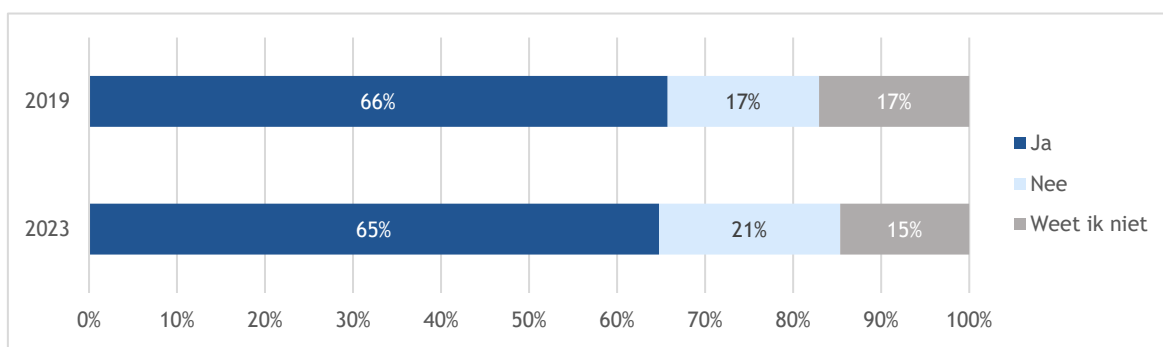
Figuur 2.3: Mate van draagvlak voor cultuureducatie onder directie, groepsleerkrachten en bestuur (bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

Inzet vakleerkrachten

Vakleerkrachten zijn leerkrachten die specifiek in een bepaald vak lesgeven. In de enquête is gevraagd of men op school vakleerkrachten inzet voor cultuureducatie. In 2019 gaf 59 procent van de respondenten aan dat dit het geval is; in de meting van 2023 is dit percentage gestegen naar 68 procent. Dit verschil is significant.

Budget

Op meer dan de helft van de scholen kent cultuureducatie een aparte post op de begroting; zie figuur 2.4. Dit aandeel lijkt in 2023 iets kleiner te zijn geworden. Dit verschil is significant.

Figuur 2.4: Cultuureducatie aparte post op begroting? (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1179) en 2022-2023 (n=1861))

¹⁷ Let op: het draagvlak onder bestuur is géén onderdeel van de overkoepelende schaal omwille van de vergelijkbaarheid met de vorige meting.

Gemeentelijke subsidies en de lumpsum worden het vaakst ingezet om cultuureducatie mee te bekostigen (tabel 2.2). Ook worden NPO-middelen hier op ruim een derde van de scholen voor gebruikt. Twaalf procent van de respondenten geeft aan overige middelen in te zetten, zij noemen dan bijvoorbeeld subsidies vanuit CmK, inzet van eigen middelen of middelen van de stichting waartoe ze behoren, subsidies via andere fondsen of de inzet van werkdrukmiddelen.

Tabel 2.2: Middelen die scholen inzetten ten behoeve van cultuureducatie

(bron: Monitor Cultuureducatie 2022-2023 (n=1861))

Gemeentelijke subsidie	59%
De lumpsum	55%
Middelen van uit het NPO	36%
Provinciale subsidie	20%
Overige middelen, namelijk:	12%
Bijdrage van ouders	12%
Onvoldoende zicht	9%

Wanneer de lumpsum wordt ingezet voor cultuureducatie (n=1028) geeft men in 65 procent van de gevallen aan dat hier een vast bedrag van is gereserveerd voor cultuureducatie.

56 procent van de respondenten geeft in 2023 aan dat de beschikbare middelen voldoende zijn om cultuuronderwijs vorm te geven. Een kwart zegt echter van niet, en één op de tien respondenten weet dit niet. Bij deze vraag konden meerdere antwoorden aangevinkt worden, scholen kunnen immers uit meerdere bronnen middelen ontvangen ten behoeve van cultuureducatie. De combinatie van onderstaande antwoorden die het vaakst voorkwam was een gemeentelijke subsidie en onvoldoende zicht hebben op welke middelen worden ingezet.

Belangrijkste beweegredenen

Een van de nieuwe vragen in de meting van 2023 is de vraag welke beweegredenen scholen hebben om aandacht te besteden aan kunst en cultuur. Het kan bijvoorbeeld zijn dat dit vanuit een wettelijke verplichting komt, maar ook door een bepaalde overtuiging van de school of vraag vanuit docenten/leerlingen/ouders. Respondenten is gevraagd om uit een lijst met mogelijke beweegredenen die drie aan te vinken die voor hun school het belangrijkste zijn. Onderstaande tabel 2.3 laat zien welke beweegredenen het vaakst en minst vaak zijn gekozen. Meest genoemde beweegredenen voor de aandacht hiervoor zijn dat het een kerndoel is, dat docenten het belangrijk vinden, en dat men een betere samenwerking wil met de culturele omgeving (dit laatste werd vaker aangegeven door scholen in meer stedelijke gebieden).

Het is denkbaar dat het onderscheid tussen beweegredenen en doelen niet als zodanig scherp is geïnterpreteerd. Bij de optie “Anders, namelijk” werden diverse open antwoorden gegeven. Een aantal daarvan komen overeen met mogelijke doelen van cultuureducatie die in de volgende paragraaf aan bod komen (tabel 2.4). Daarnaast werd als beweegreden aangegeven dat men leerlingen een brede basis wil geven, cultuureducatie goed is voor de ontwikkeling van kinderen, en dat het als verrijking wordt gezien. Ook benoemen enkele respondenten dat leerlingen buiten school weinig tot niet in contact komen met cultuur en daarom, in het kader van kansgelijkheid, cultuuronderwijs als belangrijk zien. Uitgesplitst naar stedelijkheid zijn er geen grote verschillen in welke beweegredenen scholen het vaakst noemen. Wel valt op dat ‘betere samenwerking met culturele omgeving’ het minst vaak wordt genoemd bij (sterk)stedelijke scholen en vaker dan gemiddeld bij matig tot niet stedelijke scholen.

Tabel 2.3: Belangrijkste beweegredenen voor het besteden van aandacht aan kunst en cultuur

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

Belangrijkste beweegredenen voor aandacht kunst & cultuur	
Kerndoel	67%
Belangrijk volgens docenten	57%
Betere samenwerking culturele omgeving	40%
Anders, namelijk	25%
Belangrijk volgens directie	23%
Belangrijk volgens leerlingen	23%
Profileringsmogelijkheid	21%
Belangrijk volgens ouders	8%
Betere aansluiting vervolgonderwijs	6%
Belangrijk volgens bestuur	4%

Belangrijkste doelen

Naast de drie belangrijkste beweegredenen is in de enquête vervolgens ook gevraagd om de drie belangrijkste *doelen* die de school wil bereiken met cultuureducatie aan te kruisen in een lijst; het gaat dan meer om de opbrengsten die men hoopt te bewerkstelligen. Zie tabel 2.4. Leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur wordt het vaakst in deze top drie gezet door respondenten, gevolgd door het realiseren van een breed aanbod voor leerlingen. Het stimuleren van talentontwikkeling en het bijdragen aan kansengelijkheid staan op de derde en vierde plek in de ranglijst. Een aantal mogelijke doelen werd weinig aangevinkt: dat betekent niet dat scholen ze helemaal niet nastreven, maar blijkbaar staan deze doelen niet vaak in de top 3.

Tabel 2.4: Belangrijkste doelen van cultuureducatie

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

Belangrijkste doelen van cultuureducatie	
Leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur	69%
Breed aanbod voor leerlingen realiseren	65%
Talentontwikkeling stimuleren	35%
Bijdragen aan kansengelijkheid voor leerlingen	21%
Het stimuleren een onderzoekende houding bij leerlingen	18%
Vorming van een eigen identiteit van leerlingen	16%
Kunstzinnige vaardigheden ontwikkelen	15%
Kunst- en cultuurhistorisch besef vergroten	12%
Versterken van de relatie met de omgeving van de school	9%
Welbevinden van leerlingen vergroten	9%
(Mede) vormgeven van de pedagogisch-didactische visie van de school	9%
Het zelfvertrouwen van leerlingen vergroten	7%
(Mede) vormgeven aan de identiteit van de school	5%
Deelname aan kunst en cultuur buiten school stimuleren	4%
Het schoolklimaat verbeteren	3%
Profileren als kunst-/cultuurschool	2%

2.2 Visie en organisatie muziekonderwijs: resultaten vragenlijst

Specifiek met betrekking tot muziekonderwijs wordt in deze meting van de Monitor Cultuureducatie bekeken of dit, mogelijk als gevolg van subsidies zoals de Impuls Muziekonderwijs, een structurele plek in de visie en organisatie van de school gekregen heeft. Om hier een antwoord op te geven hebben we de overkoepelende schaal voor structureel muziekonderwijs, zoals ook opgesteld in 2019, bekeken en vergeleken of scholen die subsidie voor muziekonderwijs hebben ontvangen hoger scores dan andere scholen.

2.2.1 Overkoepelende schaal 'structureel muziekonderwijs'

De overkoepelende schaal voor structureel muziekonderwijs is opgebouwd uit het al dan niet hebben van een visie op muziekonderwijs, het hebben van een doorlopende leerlijn voor muziekonderwijs, het werken met een vaste partner in het kader van muziekonderwijs en binnen-/buitenschoolse borging. Zie tabel 2.5 voor een omschrijving van de niveaus van deze schaal.

Interessant hierbij is ook het onderscheid tussen scholen die wel en geen specifieke subsidie hebben ontvangen voor muziekonderwijs. Deze vraag is in de enquête gesteld, en uit de antwoorden bleek dat 37 procent van de scholen ofwel de Impuls Muziekonderwijs, ofwel een andere subsidie voor muziekonderwijs heeft ontvangen in de afgelopen vier jaar. Van de scholen die aangaven van een andere regeling dan Impuls Muziekonderwijs gebruik te hebben gemaakt, ontving een groot deel een subsidie voor muziek vanuit de gemeente. Verder gaven enkele scholen aan muziekonderwijs te stimuleren via "Meer Muziek in de Klas", vanuit CmK of door middel van de NPO-gelden. Daarnaast werkte een deel van de scholen samen met een lokale muziekschool of muziekvereniging. Bijna de helft van de scholen gaf aan géén specifieke subsidie voor muziekonderwijs te hebben ontvangen, de rest kon deze vraag niet beantwoorden. De overkoepelende schaal voor structureel muziekonderwijs zal voor beide groepen apart worden weergegeven.

Tabel 2.5: Niveaus schaal 'structureel muziekonderwijs'

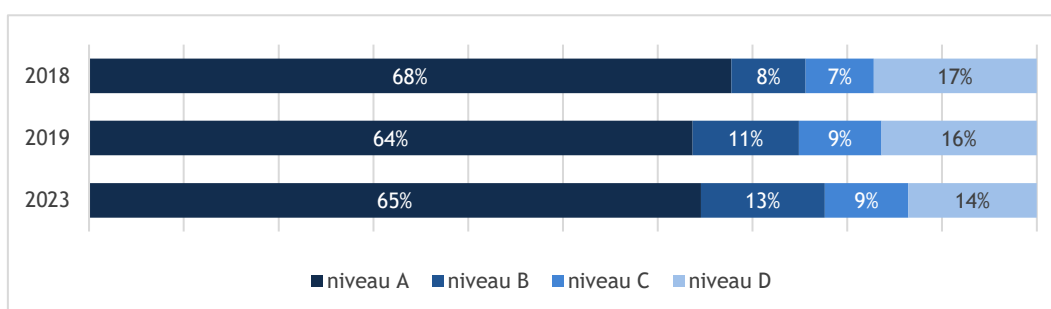
Overkoepelende schaal 'structureel muziekonderwijs'	
A	De school heeft geen visie op muziekonderwijs, óf er is geen sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs.
B	De school heeft een visie op muziekonderwijs en er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs.
C	De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs én van een vaste samenwerkingspartner.
D	De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs en van een vaste samenwerkingspartner. Muziekonderwijs is zowel binnen- als buitenschools geborgd.

De onderliggende vragen zijn in tabelvorm opgenomen in bijlage 4. Hieruit blijkt dat:

- In 2023 heeft 44 procent van de scholen géén specifieke visie op muziekonderwijs opgesteld. Twaalf procent is daar mee bezig. Bijna een kwart heeft wel een visie op muziekonderwijs maar heeft deze niet schriftelijk vastgelegd. Respectievelijk tien en twaalf procent heeft een visie op muziekonderwijs vastgelegd in het schoolplan/de schoolgids en in een cultuurbeleidsplan.
- 32 procent heeft géén doorlopende leerlijn voor muziekonderwijs; bijna een kwart heeft wel tussendoelen binnen schooljaren opgesteld en bij 45 procent is sprake van samenhang en continuïteit over leerjaren.

- Ruim de helft van de scholen heeft minstens één vaste samenwerkingspartner voor muziekonderwijs.
- Binnenschools muziekonderwijs wordt voornamelijk geborgd door het gebruik van doorgaande leerlijnen en samenwerkingsafspraken met culturele partners (47% en 35% in 2023) en buitenschoolse borging van muziekonderwijs gebeurt met name door muzikles van externen op de schoollocatie buiten schooltijd (31% in 2023).

Op basis van bovenstaande resultaten is de overkoepelende schaal voor structureel muziekonderwijs geconstrueerd. De meerderheid van de scholen is ingedeeld in niveau A op de schaalverdeling voor structureel muziekonderwijs (zie figuur 2.5). Dit betekent dat een groot deel van de scholen geen visie op muziekonderwijs heeft, of dat er geen sprake is van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs. Dertien procent valt in niveau B, negen procent in niveau C en veertien procent in niveau D, wat inhoudt dat de school een visie heeft op muziekonderwijs, er sprake is van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs en van een vaste samenwerkingspartner. Bovendien is bij scholen in het hoogste niveau muziekonderwijs zowel binnen- als buitenschools geborgd.

Figuur 2.5: Schaalverdeling 'structureel muziekonderwijs' naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2017-2018 (n=581), 2018-2019 (n=1099) en 2022-2023 (n=1798))

Deze resultaten komen grotendeels overeen met die van de vorige metingen. De verschillen tussen 2018, 2019 en 2023 zijn dan ook niet significant. Ook bestaat er geen significant verschil tussen scholen die wel en niet deelnemen aan het programma CmK.

Wél is er zoals genoemd een significant verschil gevonden op basis van het ontvangen van een subsidie voor muziekonderwijs: scholen die een subsidie voor muziekonderwijs ontvangen worden significant hoger ingedeeld op bovenstaande schaalverdeling. De verschillen zijn te zien in onderstaande tabel.

Tabel 2.6: Schaalverdeling 'structureel muziekonderwijs' naar wel of geen subsidie voor muziekonderwijs in de afgelopen vier jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1786))

	Geen subsidie voor muziekonderwijs ontvangen	Wel subsidie voor muziekonderwijs ontvangen
niveau A	75%	50%
niveau B	12%	13%
niveau C	6%	13%
niveau D	7%	24%

2.3 Interviews - visie en organisatie

Cultuureducatie is een brede term, dat zien we terug in de visie en organisatie van scholen op dit onderwerp. *“Aandacht voor dingen als theater, musea, geschiedenis, maar ook culturele gewoontes en religie”*

Redenen waarom scholen aandacht besteden aan cultuuronderwijs zijn dat niet alle kinderen even veel kunst en cultuur meekrijgen vanuit huis, daarom is het belangrijk dat dat op school gebeurt. Bovendien gaat school om meer dan alleen rekenen en taal en is cultuuronderwijs belangrijk voor de algemene ontwikkeling en talentontwikkeling van kinderen.

Tijdens de interviews is verder ingegaan op de mate waarin de financiële middelen die scholen hebben om cultuuronderwijs te verzorgen toereikend zijn om dit naar wens te kunnen uitvoeren. Wanneer de financiering niet voldoende was, werd bijvoorbeeld genoemd dat daardoor geen (hoogwaardig) muziekonderwijs kon worden gegeven of geen vakdocenten konden worden aangesteld. Hierover werd gezegd: *“leraren doen het er bij, waardoor het bij eenvoudige opdrachten blijft.”*

Ook gaf een school aan dat er te veel dingen van een beperkt budget betaald moeten worden, zoals muzieklés, de rijke schooldag en vakleerkrachten voor bewegingsonderwijs. Voor deze school geldt dat ze een klein budget hebben omdat ze een kleine school zijn. Het budget dat beschikbaar is voor cultuureducatie lijkt ook sterk af te hangen van de gemeente waar een school zich in bevindt.

Scholen zijn sterk afhankelijk van verschillende subsidies, en zeker wanneer deze van tijdelijke aard zijn draagt dit niet altijd bij aan de duurzaamheid van cultuureducatie: *“Het idee is dat leraren het na een paar jaar kijken naar een vakdocent zelf kunnen, maar dat is niet realistisch. Leraren kunnen niet op alle vlakken experts worden.”*

Wat betreft faciliteiten op school is de wens voor een lokaal voor muziek of handvaardigheid weleens naar voren gekomen, waarbij tegelijkertijd zelf de conclusie werd getrokken dat dit niet realistisch zou zijn. Wel heeft een school muziekinstrumenten kunnen aanschaffen door middel van Méér Muziek in de Klas.

Middelen vanuit NPO zijn vooral ingezet voor het stimuleren van basisvaardigheden en ondersteuning in de klas. Een school die deze middelen wel heeft ingezet voor cultuuronderwijs, heeft hiermee verschillende opties verkend, met het doel om de successen door te zetten met het eigen budget.

2.4 Samenvatting: korte beantwoording van de onderzoeksvragen

In welke mate is cultuuronderwijs een uitgewerkt onderdeel van het schooleigen curriculum?

De meeste scholen hebben een visie op cultuureducatie in het algemeen, die ook in de meeste gevallen bekend is bij een groot deel van het team. Bijna alle scholen geven aan dat hun visie op cultuureducatie op de één of andere manier vertaald is naar de praktijk: het gaat dan voornamelijk om een activiteitenprogramma en om samenwerking met culturele instellingen.

In welke mate is er draagvlak voor cultuuronderwijs in het team en bij het bestuur?

Het draagvlak voor cultuureducatie wordt het hoogst ingeschat bij de directie, maar ook onder de groepsleerkrachten en het bestuur is volgens de respondenten bij de ruime meerderheid grotendeels of volledig draagvlak.

Hoe is de organisatie van cultuuronderwijs op de school (aantal uren, inzet vakleerkrachten, cultuurspecialist op school, budget (specifiek de inzet van de lumpsum), zijn de faciliteiten toereikend?

Uit de vragenlijst is gebleken dat een ruime meerderheid van de scholen vakleerkrachten inzet voor cultuuronderwijs; dit is een toename in vergelijking met de vorige meting. Op 88 procent van de scholen is een cultuurcoördinator aanwezig. Op de scholen waar een cultuurcoördinator in dienst is, heeft die gemiddeld dertig taakuren per jaar (van de respondenten die hier zicht op hebben; dit is iets minder dan de helft). Bij ongeveer twee derde van de scholen is een aparte post op de begroting opgenomen voor cultuureducatie. Dit komt in 2023 wel minder vaak voor dan in 2019, mogelijk speelt hierbij de ter beschikking stelling van de NPO gelden een rol. Aangezien de NPO gelden van tijdelijke aard zijn, maakt deze vorm van financiering de duurzaamheid van cultuureducatie kwetsbaar. Gemeentelijke subsidies en de lumpsum worden het vaakst ingezet om cultuureducatie te bekostigen. Volgens de helft van de respondenten zijn de middelen toereikend om cultuureducatie te geven, maar een kwart vindt het onvoldoende. Uit de interviews blijkt dat de inzet van vakleerkrachten zowel incidenteel als structureel gebeurt. Incidenteel inzetten heeft de focus op inspiratie en het overdragen van enige culturele expertise op de vaste/reguliere leerkrachten; bij het structureel inzetten of in dienst nemen van een vakleerkracht speelt naast deze aspecten ook mee dat dan de culturele expertise (die reguliere docenten niet hebben) gegarandeerd aanwezig is in school.

Zetten scholen middelen uit het NPO in voor cultuuronderwijs en op welke wijze?

Middelen uit het NPO worden door ruim een derde van de scholen ingezet om cultuureducatie te bevorderen. De geïnterviewde scholen zetten NPO vooral in voor het stimuleren van basisvaardigheden bij leerlingen met leerachterstanden door corona, maar in sommige gevallen ook voor cultuureducatie. Enkele keren wordt wel een kanttekening genoemd bij dergelijke tijdelijke subsidies: *“Veel subsidies zijn incidenteel of kort structureel. Er ontstaan mooie dingen vanuit de subsidies, maar dit is niet duurzaam omdat het altijd tijdelijk subsidies zijn. Het idee is dat leraren het na een paar jaar kijken naar een vakdocent zelf kunnen, maar dat is niet realistisch. Leraren kunnen niet op alle vlakken experts worden. Leraren worden uitgezocht op kwaliteit in de basisvaardigheden, zeker in deze markt kunnen er niet meer eisen worden gesteld.”*

Wat zijn de beweegredenen van de school om aandacht aan kunst en cultuur te geven?

De meest genoemde redenen van scholen om aandacht aan kunst en cultuur te geven zijn dat het een kerndoel vanuit de school is, het belangrijk is volgens de docenten en dat het een betere samenwerking met de culturele omgeving stimuleert (iets vaker voor scholen in minder stedelijk gebied). Andere redenen die als open antwoord werden gegeven zijn om leerlingen een brede basis te geven, omdat cultuureducatie goed is voor de ontwikkeling van kinderen en het als verrijking wordt gezien.

Welke doelen wil de school bereiken met cultuuronderwijs?

Doelen die voor de meeste scholen prioriteit hebben in wat zij willen bereiken met cultuuronderwijs zijn de ontwikkeling van kunstzinnige vaardigheden bij kinderen, leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur en talentontwikkeling stimuleren. Het bijdragen aan kansengelijkheid wordt door 1 op de 5 scholen genoemd als een van de belangrijkste doelen. De interviews bevestigden de resultaten op basis van de vragenlijst.

Ten aanzien van muziekonderwijs: In hoeverre heeft de Impuls muziekonderwijs een vaste plek op de school gekregen (verankering)?

De Impuls Muziekonderwijs was een subsidieregeling die in 2020 afliep. We kijken voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag naar de overkoepelende schaal voor structureel muziekonderwijs: hierin zien we dat meer dan de helft van de scholen zich in het laagste niveau (A) bevindt, maar dat scholen die in enige vorm subsidie hebben ontvangen voor specifiek muziekonderwijs gemiddeld wel hoger uitkomen. Die subsidie kan vanuit de Impuls Muziekonderwijs zijn ontvangen, maar ook op een andere wijze. Deze resultaten suggereren een positieve opbrengst van stimulerende regelingen met betrekking tot cultuuronderwijs.

3 Onderwijsaanbod

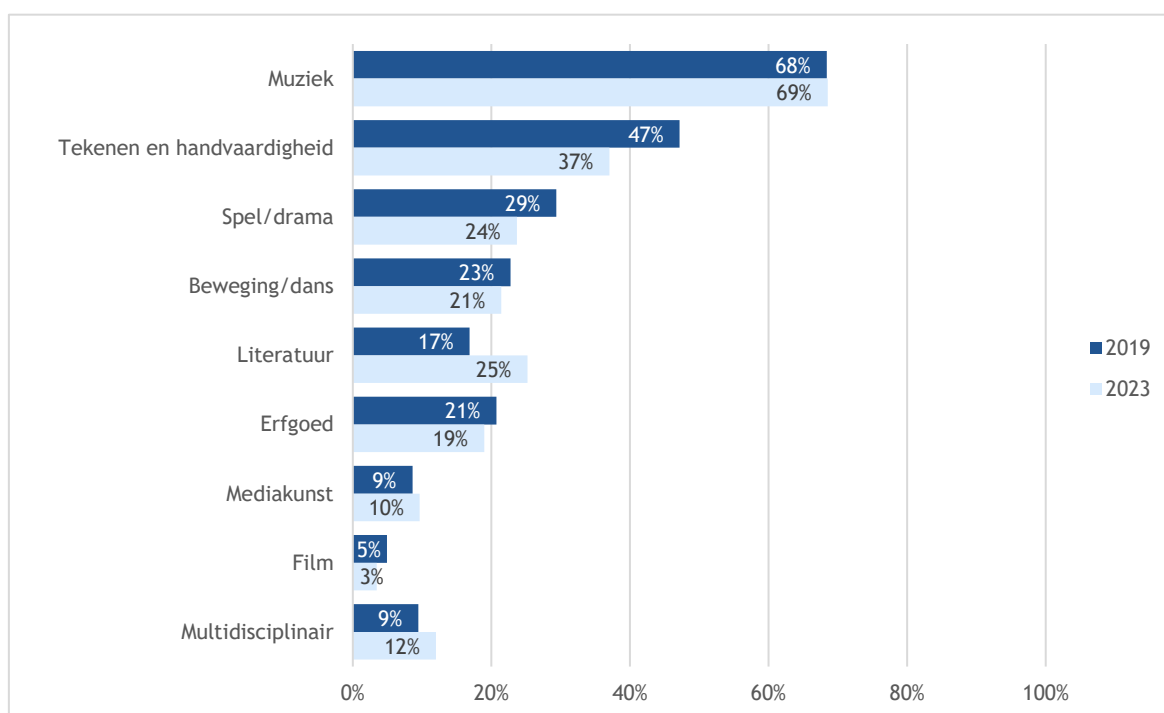
In dit hoofdstuk gaan we verder in op het precieze aanbod aan cultuureducatie op scholen. Hoeveel uur wordt er besteed aan cultuureducatie, welke culturele disciplines komen zoal aan bod, en worden hier speciale leermethoden voor gebruikt? In de gesprekken met scholen is gevraagd naar voorbeelden van welke activiteiten men zoal ontplooit, en op welke manier leerlingen hierin participeren.

Er is geen overkoepelende schaal voor dit onderdeel omdat de precieze vakken die worden gegeven op zich geen directe indicatie zijn voor hoe scholen zich hebben ontwikkeld met betrekking tot het verankeren van cultuureducatie in het onderwijs.

3.1 Onderwijsaanbod: resultaten vragenlijst

Gebruik van leermethoden

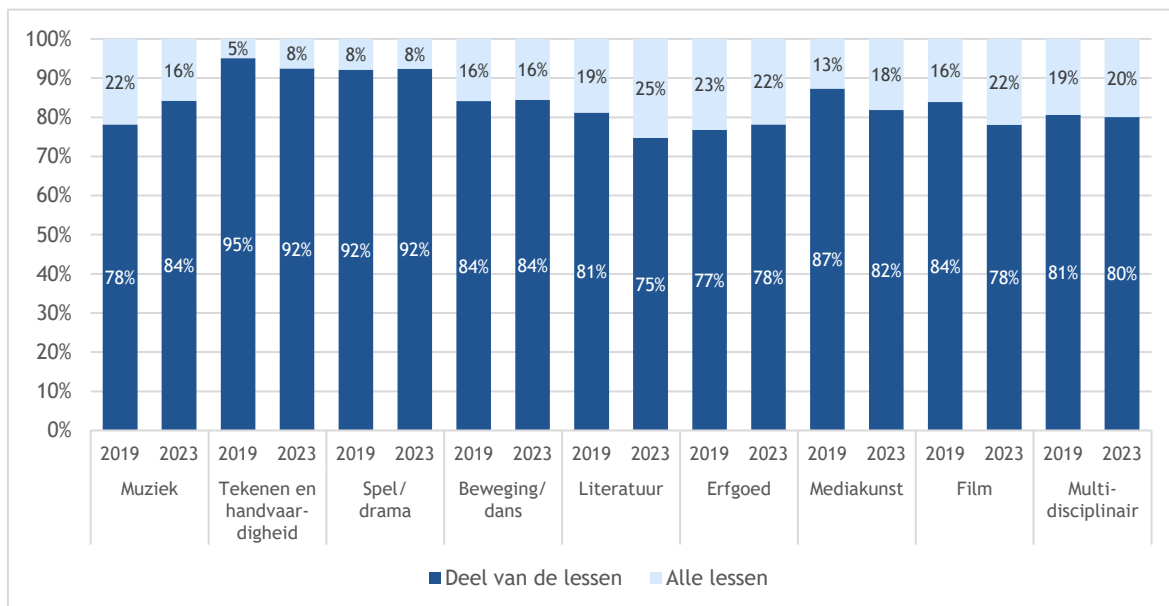
Figuur 3.1 toont in hoeverre scholen leermethoden gebruiken voor verschillende cultuureducatievakken. Daarbij worden de huidige en de vorige meting met elkaar vergeleken. In beide metingen bleek dat leermethoden het vaakst worden ingezet voor muziek (69% in 2023) en tekenen en handvaardigheid (37% in 2023). Voor tekenen en handvaardigheid is het gebruik van leermethoden afgenomen in vergelijking met 2019, voor literatuur daarentegen wordt in 2022-2023 juist iets vaker een leermethode gebruikt dan in de vorige meting. Voor tekenen en handvaardigheid, spel/drama, literatuur, film en multidisciplinair is het verschil tussen 2019 en 2023 significant (voor muziek, beweging/dans en erfgoed dus niet).

Figuur 3.1: Gebruik van leermethoden voor cultuureducatie naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po (Muziek: n 2019 = 1137; n 2023 = 1800. Teken en handvaardigheid: n 2019 = 1139; n 2023 = 1785. Spel/drama: n 2019 = 1106; n 2023 = 1715. Beweging/dans: n 2019 = 1086; n 2023 = 1702. Literatuur: n 2019 = 1071; n 2023 = 1693. Erfgoed: n 2019 = 1071; n 2023 = 1696. Mediakunst: n 2019 = 1032; n 2023 = 1628. Film: n 2019 = 1031; n 2023 = 1600. Multidisciplinair: n 2019 = 1041; n 2023 = 1638.))

Wanneer er een leermethode wordt gebruikt voor een vak, is gevraagd naar de intensiteit van het gebruik hiervan: wordt de methode voor een deel van de lessen, of voor alle lessen van dit vak ingezet? Figuur 3.2 laat zien dat het bij alle vakken voornamelijk om ‘een deel van de lessen’ gaat. Alleen voor muziek en tekenen en handvaardigheid is het verschil tussen 2023 en 2019 significant: bij muziek lijkt de intensiteit van het gebruik van de methoden te zijn afgenomen, en bij tekenen en handvaardigheid juist heel licht te zijn gestegen.

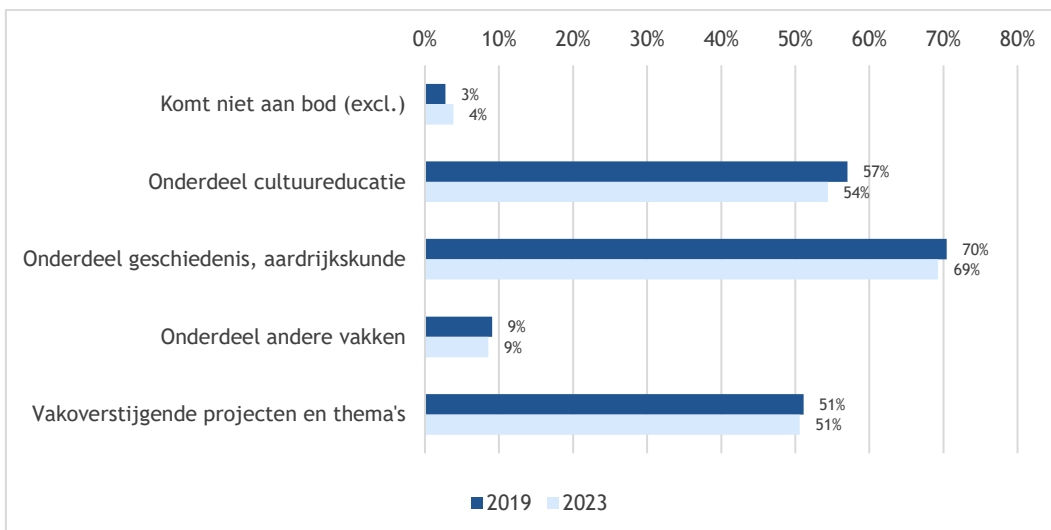
Figuur 3.2: Intensiteit gebruik leermethoden naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po (Muziek: n 2019 = 783; n 2023 = 1239. Tekenen en handvaardigheid: n 2019 = 539; n 2023 = 657. Spel/drama: n 2019 = 321; n 2023 = 405. Beweging/dans: n 2019 = 245; n 2023 = 363. Literatuur: n 2019 = 181; n 2023 = 427. Erfgoed: n 2019 = 218; n 2023 = 322. Mediakunst: n 2019 = 83; n 2023 = 158. Film: n 2019 = 48; n 2023 = 55. Multidisciplinair: n 2019 = 95; n 2023 = 199.))

Erfgoed

Erfgoed omvat objecten, plekken en praktijken uit het verleden die een samenleving belangrijk vindt om te bewaren en te beschermen. Daartoe rekenen we voorwerpen in musea, archeologische sporen en vondsten, documenten en beeldmateriaal in archieven, monumenten en de gebouwde omgeving, natuurmonumenten en landschappen, industrieel erfgoed en mobiel erfgoed. Ook immaterieel erfgoed zoals verhalen, taaluitingen, tradities en gebruiken behoort hiertoe.

Net als in 2019 hebben scholen aangegeven op welke manier erfgoed aan bod komt op school. In figuur 3.3 is te zien dat erfgoed op bijna alle scholen aan bod komt, en wel het vaakst als onderdeel van geschiedenis of aardrijkskunde maar ook (op ruim de helft van de scholen) binnen cultuureducatie of vakoverstijgende projecten en thema's. Negen procent gaf tevens aan dat erfgoed een onderdeel is van andere vakken. Er zijn geen significante verschillen tussen de twee metingen; de mate en wijze van aandacht voor erfgoed lijkt stabiel.

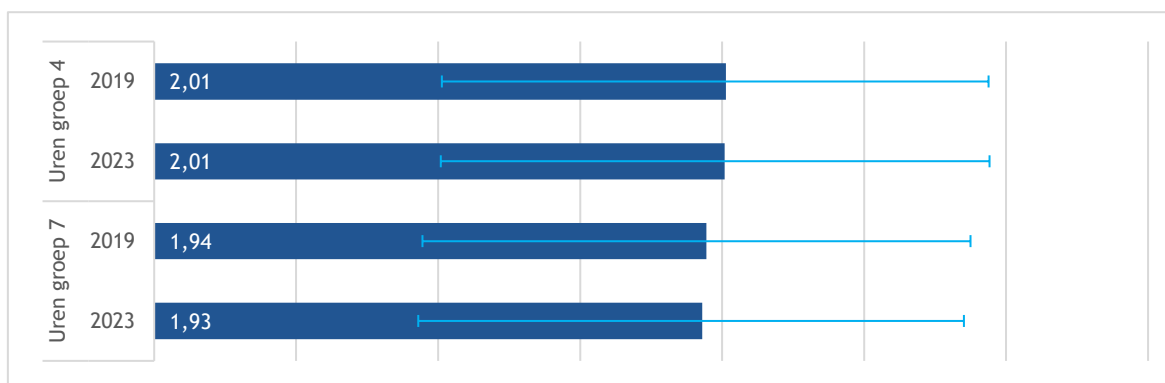

Figuur 3.3: Erfgoed aanbod naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1166) en 2022-2023 (n=1861))

Aantal uren voor kunstzinnige oriëntatie in groep 4 en groep 7

Scholen hebben in de vragenlijst aangegeven hoeveel (klok)uren er gemiddeld per week besteed worden aan cultuureducatie in groep 4 en in groep 7 (indien zij daar zicht op hadden). Dit gemiddelde ligt voor beide groepen rond de twee uur per week (figuur 3.4). Uit de toetsingen is gebleken dat scholen die een subsidie voor muziekonderwijs hebben gekregen significant meer uren besteden aan kunstzinnige oriëntatie in zowel groep 4 als groep 7. Deelname aan School en Omgeving blijkt geen verschil te maken voor het aantal uren dat aan kunstzinnige oriëntatie besteed wordt in groep 4 en groep 7.

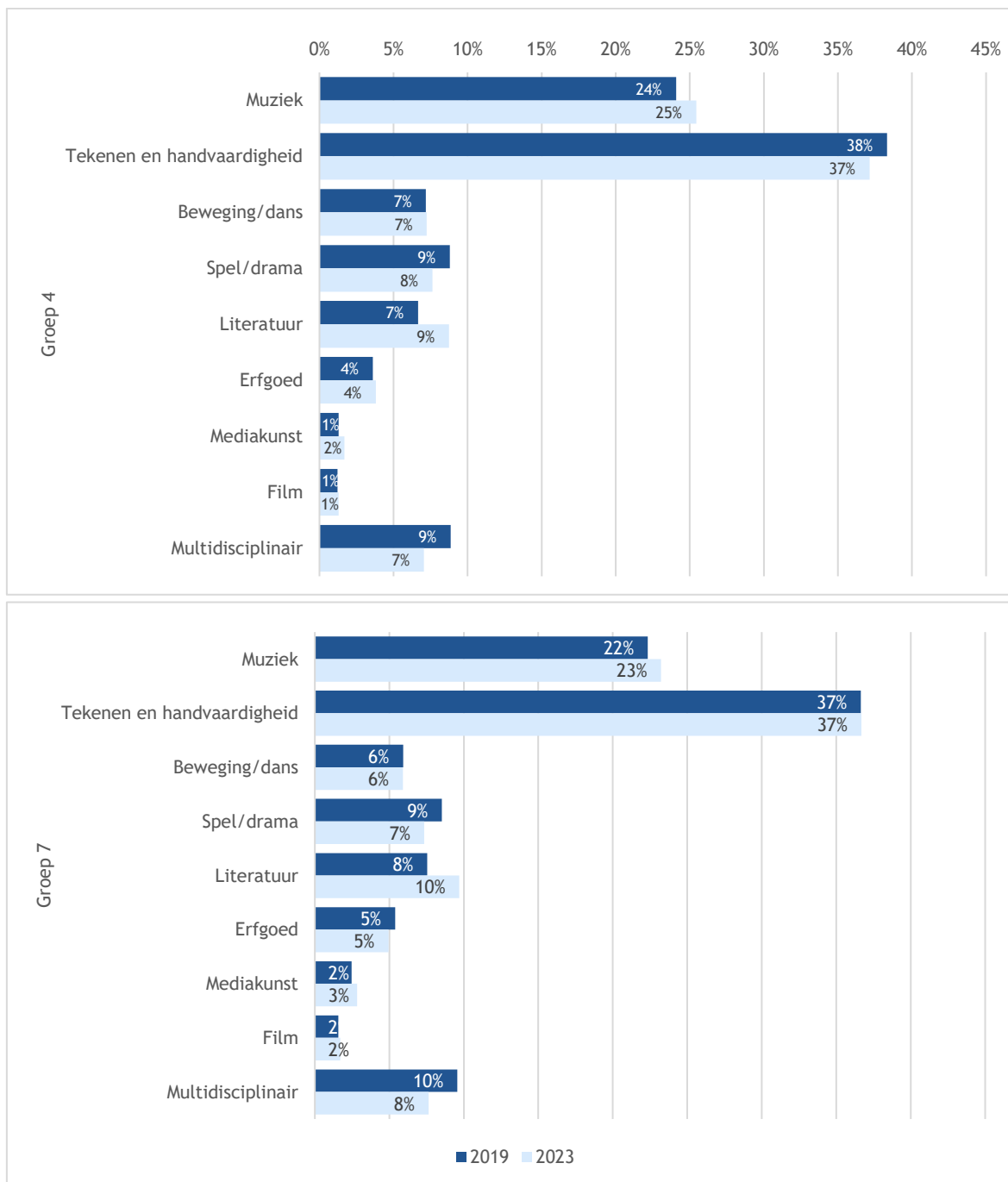

Figuur 3.4: Uren voor kunstzinnige oriëntatie in groep 4 en groep 7 (gemiddelde en standaarddeviatie)

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n groep 4=856; n groep 7=838) en 2022-2023 (n groep 4=1282; n groep 7=1254))

Vervolgens is gevraagd hoe deze uren (ongeveer) over de verschillende disciplines verdeeld zijn, wederom in groep 4 en in groep 7. Zie figuur 3.5: in beide metingen en in beide groepen wordt verreweg de meeste tijd besteed aan tekenen en handvaardigheid, en daarna aan muziek. De minste tijd gaat naar erfgoed, mediakunst en film.

Figuur 3.5: Verdeling van uren kunstzinnige oriëntatie over vakken (groep 4 en groep 7)

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n groep 4 = 582; n groep 7 = 561) en 2022-2023 (n groep 4 = 1091; n groep 7 = 1038))

3.2 Interviews - onderwijsaanbod

Uit de gesprekken komt naar voren dat de scholen vrijwel alle disciplines aan bod laten komen, maar de manier waarop zij dat doen verschilt. Sommige scholen hebben dit structureel ingebed door bijvoorbeeld disciplines twee keer in de acht jaar intensief aan bod te laten komen, andere scholen werken wat meer op de korte termijn.

Vaak wordt er op projectbasis gewerkt bij het centraal stellen van een kunstdiscipline of thema.

Verder vindt cultuureducatie plaats door actieve participatie, zoals bijvoorbeeld een dansworkshop op school, maar er is ook sprake van passieve cultuurparticipatie, zoals een bezoek aan een museum. De mate waarin dit laatste plaatsvindt hangt volgens de respondenten onder andere af van de culturele voorzieningen in de omgeving en het budget van school.

De scholen geven aan dat er inderdaad meer aandacht is voor literatuur en lezen. De gesproken schoolleiders geven aan dat dit samenhangt met het (ook landelijk) dalende leesniveau van leerlingen in de afgelopen jaren. Op verschillende manieren wordt door cultuureducatie ook het leesplezier bevorderd, bijvoorbeeld door 'toneellezen'. Dit zijn boeken die geschreven zijn als toneelstukken en gezamenlijk hardop gelezen kunnen worden. "Veel kinderen zijn al snel *avi-uit*, maar ook kinderen die lezen niet leuk vinden worden enthousiast van het lezen uit de boeken van toneellezen, met twee of meer kinderen samen".

Cultuureducatie wordt op verschillende manieren geïntegreerd in de andere vakken. Wanneer er een koppeling wordt gemaakt tussen cultuur en lezen, wordt als voorbeeld gegeven dat leerlingen bijvoorbeeld boeken over kunstenaars of componisten lezen en vervolgens ook hun kunst bekijken of luisteren naar de muziek.

Uit de gesprekken blijkt dat de intensiteit en manier waarop cultuureducatie wordt vormgegeven, ook in samenhang met andere vakken, sterk afhankelijk is van de interesse en culturele vaardigheden en affiniteit van de leerkrachten.

Soms geeft een schoolleider ook duidelijk aan dat niet alle disciplines aan bod kunnen komen, of dat cultuureducatie minder intensief is omdat er simpelweg niet overal tijd en geld voor is. Een schoolleider vertelt dat de 'basisvakken' dan belangrijker zijn en de school niet alle taken en wensen van de gemeente of overheid kan overnemen, want dan "zouden ze [de leerkrachten] niet meer aan lesgeven toekomen".

Mediakunst wordt door de respondenten niet vaak zelf ter sprake gebracht; een schoolleider geeft aan hier liever geen aandacht aan te besteden in het onderwijs omdat "kinderen al te veel bezig zijn met sociale media en digitaal entertainment".

Er worden door de respondenten veel en diverse voorbeelden van cultuureducatie beschreven en de manier waarop leerlingen hierbij betrokken zijn. Zoals bijvoorbeeld rondom muziek; de leerlingen in groep 6 kregen een muziekinstrument te leen, leerden daarop spelen en gaven na een paar weken een concertje. Leerlingen werden hier heel enthousiast van en sommigen wilden dit voortzetten buiten school.

Wat vooral goed werkt als het gaat om cultuureducatie is volgens de respondenten: aansluiten op bestaand onderwijs en thema's, 'aanhaken' bij initiatieven zoals de Kinderboekenweek en aansluiten bij de lokale culturele omgeving en erfgoed. Dit past goed binnen de beleving van het kind en vergroot de betrokkenheid. Uitjes, zoals naar de Uiterwaarden gaan, werden als succes ervaren omdat de kinderen er 'echt' zijn.

3.3 Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen

Hoe wordt cultuuronderwijs ingevuld in het onderwijsprogramma? (onderwijsaanbod, culturele activiteiten, actieve en passieve participatie) en welke culturele disciplines komen daarbij aan bod?

Uit de cijfers blijkt dat er meer inzet is van structurele methodes bij mediakunst, film en literatuur. Ook zijn er meer uren voor muziek en vooral literatuur in 2023. Dit suggereert meer aandacht voor hedendaagse culturele activiteiten en basisvaardigheden. Uit de interviews blijkt inderdaad dat de toename van aandacht voor literatuur en lezen integreren met cultuureducatie, een volgens de gesproken scholen succesvolle manier is om de leesvaardigheden en (vooral) het leesplezier van leerlingen te bevorderen. Uit de enquêtes en interviews blijkt dat cultuureducatie vooral plaatsvindt door actieve cultuurparticipatie binnen de schoolomgeving, en in wat mindere mate door middel van passieve cultuurparticipatie (vaak in de buitenschoolse omgeving).

Op basis van de enquêtes en interviews kunnen we concluderen dat op de meeste scholen vrijwel alle disciplines op eniger wijze aan bod komen. Echter, de manier waarop en intensiteit verschilt tussen scholen en hangt samen met verschillende factoren, zoals de voorkeuren en aanpak van de school, financiële mogelijkheden en aanbod in de omgeving.

4 Samenhang en doorgaande leerlijn

In dit hoofdstuk kijken we naar de samenhang en opbouw (leerlijn) binnen de cultuureducatie vakken, en de verbinding die mogelijk wordt gelegd met andere vakken (zaakvakken) en buitenschoolse cultuureducatie. Cultuureducatie kan namelijk een vakoverschrijdend karakter hebben door bijvoorbeeld organisatorisch en inhoudelijk aan te haken op andere vakken en activiteiten.

Er is een overkoepelende schaal opgesteld die aangeeft in hoeverre er een doorgaande leerlijn is verankerd. Dat wil zeggen dat er tussen en binnen de cultuurvakken wordt voortgebouwd op wat leerlingen al kunnen en weten, en er wordt aangehaakt bij andere vakken en/of de culturele omgeving.

4.1 Samenhang en doorgaande leerlijn: resultaten enquête

4.1.1 Overkoepelende schaal 'verankering doorgaande leerlijn'

Om de mate van de verankering van doorgaande leerlijnen te bepalen berekenen we, net als in de vorige meting, een overkoepelende schaalscore. Deze is opgebouwd uit informatie over het al dan niet bestaan van een samenhangend programma voor de culturele activiteiten op school, de samenhang tussen kunst- en cultuurvakken en/of andere vakken en de samenhang over verschillende leerjaren. Zie tabel 4.1 voor een omschrijving van de niveaus van deze schaal.

Tabel 4.1: Niveaus schaal 'verankering doorgaande leerlijn'

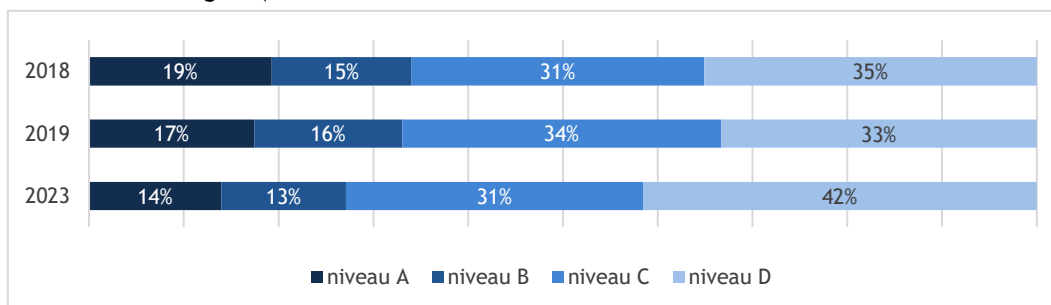
Overkoepelende schaal 'verankering doorgaande leerlijn'	
A	De culturele activiteiten op school zijn geen onderdeel van een samenhangend programma: er is sprake van losstaande vakken.
B	De culturele activiteiten op school zijn deels of geheel onderdeel van een samenhangend programma.
C	Er wordt gebruikgemaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal twee andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal één cultureel vak.
D	Er wordt gebruikgemaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal drie andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal twee culturele vakken.

Uit de aan deze schaal onderliggende vragen blijkt het volgende (zie bijlage 4 voor tabellen):

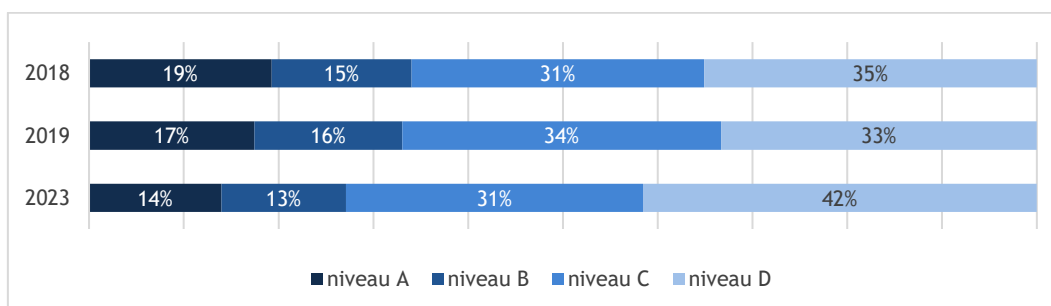
- Van de scholen die een samenhangend cultuurprogramma hebben heeft 38 procent bij het opzetten hiervan deels beschreven wat de te ontwikkelen culturele competenties zijn. 22 procent heeft dit grotendeels en twaalf procent heeft dit geheel beschreven. Bijna een derde van de scholen die hebben aangegeven een samenhangend cultuurprogramma te hebben, heeft de te ontwikkelen culturele competenties niet beschreven.
- Wat leerlingen moeten 'kennen en kunnen' is door het grootste deel van de scholen (40%) niet beschreven. 35 procent heeft dit deels, 16 procent grotendeels en 8 procent geheel beschreven.
- Meer dan de helft van de scholen (58%) heeft de aansluiting met buitenschoolse cultuureducatie niet beschreven. 26 procent heeft dit deels, tien procent grotendeels en 6 procent geheel beschreven bij het opzetten van het samenhangende cultuurprogramma.
- De aansluiting met het voortgezet onderwijs is bij slechts twee procent van de scholen geheel, bij 6 procent grotendeels en bij 12 procent deels beschreven bij het opzetten van het samenhangende

cultuurprogramma. 81 procent van de scholen heeft de aansluiting met voortgezet onderwijs niet beschreven.

In onderstaande figuur (

figuur 4.1) staan de schaalverdelingen voor ‘verankering doorgaande leerlijn’ voor 2018, 2019 en 2023 weergegeven. Hierin is te zien dat het aandeel scholen in niveau D - dat gebruikmaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal drie andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal twee culturele vakken - licht is toegenomen ten opzichte van de vorige meting. Verder valt in de huidige meting een derde van de scholen in niveau C, dertien procent in niveau B en veertien in niveau A, waar de culturele activiteiten op school geen onderdeel zijn van een samenhangend programma. Uit de toetsing blijkt dat de verschillen tussen de schaalverdeling in 2019 en 2023 significant zijn.¹⁸ Overigens is er geen significant verschil gevonden voor deze schaalverdeling tussen scholen die wel en scholen die niet deelnemen aan CmK.

Figuur 4.1: Schaalverdeling ‘verankering doorgaande leerlijn’ naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2017-2018 (n=581), 2018-2019 (n=1138) en 2022-2023 (n=1861))

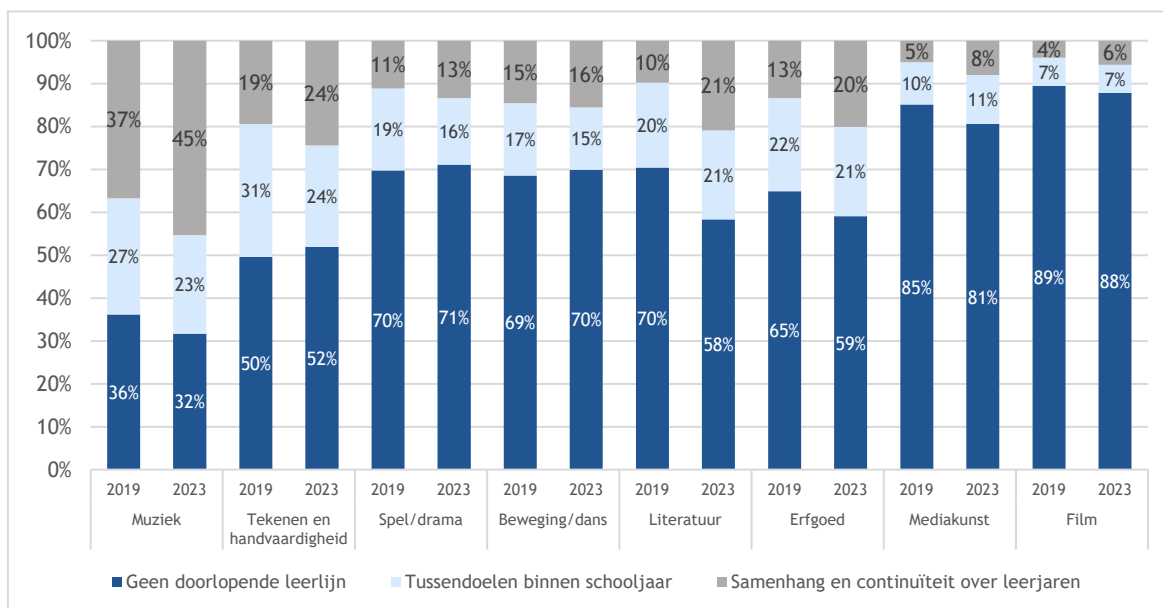
4.1.2 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen

Opbouw en de onderlinge relatie (leerlijn) er tussen de verschillende niveaus

Aan de schoolleiders is gevraagd in hoeverre er een doorgaande leerlijn bestaat binnen verschillende kunst- en cultuurvakken. In onderstaande figuur (figuur 4.2) is te zien dat een doorlopende leerlijn met samenhang en continuïteit over de jaren of tussendoelen binnen het schooljaar, het vaakst voorkomt bij Muziek, gevolgd door Tekenen en handvaardigheid. Gekeken naar de verschillen tussen de meetmomenten, zien we dat het aantal scholen met een doorlopende leerlijn op het gebied van literatuur het sterkst gestegen is. De verschillen tussen de meetjaren zijn bij de meeste vakken significant, behalve bij

¹⁸ De verschillen in schaalscore op de schaal ‘verankering doorgaande leerlijn’ tussen 2018 en 2019 zijn niet significant.

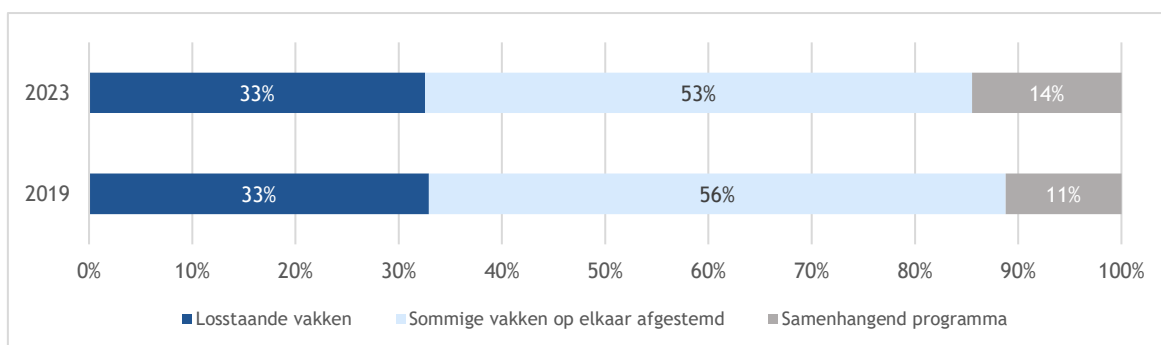
beweging/dans en film. Daarnaast blijkt dat CmK-scholen significant vaker een doorlopende leerlijn hebben op het gebied van muziek, maar niet voor andere vakken.

Figuur 4.2: Doorlopende leerlijn binnen kunst- en cultuurvakken

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023 (Muziek: n 2019 = 1091, n 2023 = 1755. Tekenen en handvaardigheid: n 2019 = 1077, n 2023 = 1720. Spel/drama: n 2019 = 1008, n 2023 = 1569. Beweging/dans: n 2019 = 994, n 2023 = 1528. Literatuur: n 2019 = 959, n 2023 = 1528. Erfgoed: n 2019 = 977, n 2023 = 1582. Mediakunst: n 2019 = 901, n 2023 = 1397. Film: n 2019 = 898, n 2023 = 1341.))

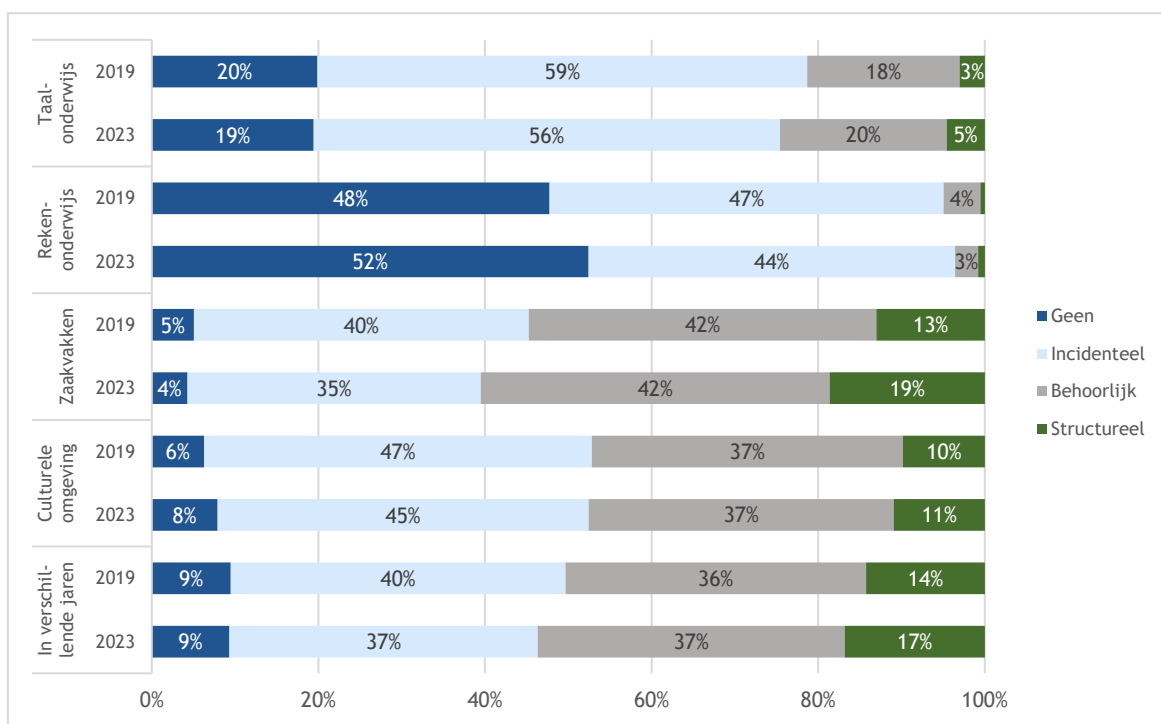
Ook is gevraagd naar de samenhang binnen cultuureducatie, dat wil zeggen in hoeverre verschillende kunst- en cultuurvakken op elkaar zijn afgestemd. In 2023 was er bij veertien procent van de scholen sprake van een geheel samenhangend programma op het gebied van cultuuronderwijs. Bij ruim de helft van de scholen zijn sommige vakken op elkaar afgestemd en bij ruim een derde van de scholen is er sprake van losstaande cultuurvakken. De resultaten van de huidige meting en de vorige liggen dicht bij elkaar, maar verschillen significant van elkaar, waarbij er in 2023 een iets kleiner deel van de scholen sommige vakken op elkaar heeft afgestemd, maar een iets groter deel een geheel samenhangend programma heeft.

Figuur 4.3: Samenhang binnen cultuureducatie (bijvoorbeeld tussen muziek en drama of tussen tekenen en erfgoed) (bron: Monitor Cultuureducatie 2018-2019 (n=1161) en 2022-2023 (n=1861))

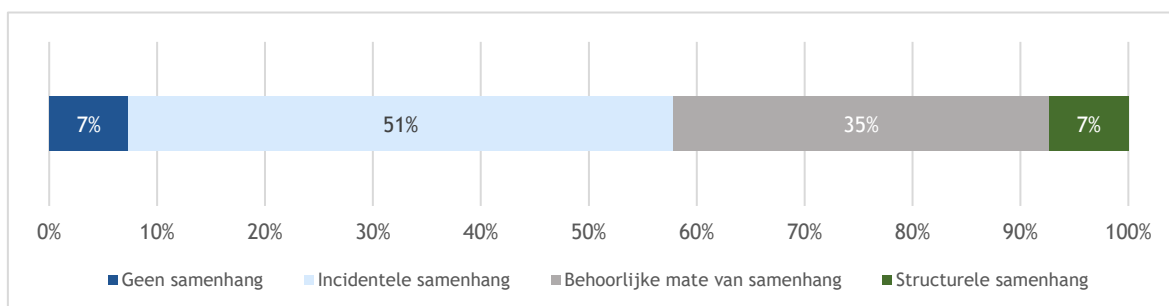
Wijze waarop cultuuronderwijs terugkomt in andere vakken (organisatorisch en/of inhoudelijk)

Naast samenhang binnen cultuureducatie, wordt ook de verbinding met andere vakken en aspecten gezocht. Samenhang met cultuuronderwijs komt op structureel niveau het meeste en bij bijna alle ondervraagde scholen voor bij de zaakvakken zoals geschiedenis en aardrijkskunde. Incidentele samenhang met cultuureducatie gebeurt het vaakst bij taalonderwijs. Ook wordt er bij de overgrote meerderheid van de scholen op zijn minst met incidentele frequentie de verbinding met de culturele omgeving van de leerling gezocht en is er samenhang in de verschillende leerjaren. Samenhang tussen cultuuronderwijs en rekenen komt het minst vaak voor.

Figuur 4.4: Samenhang tussen cultuureducatie en andere vakken/aspecten (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1148) en 2022-2023 (n=1861))

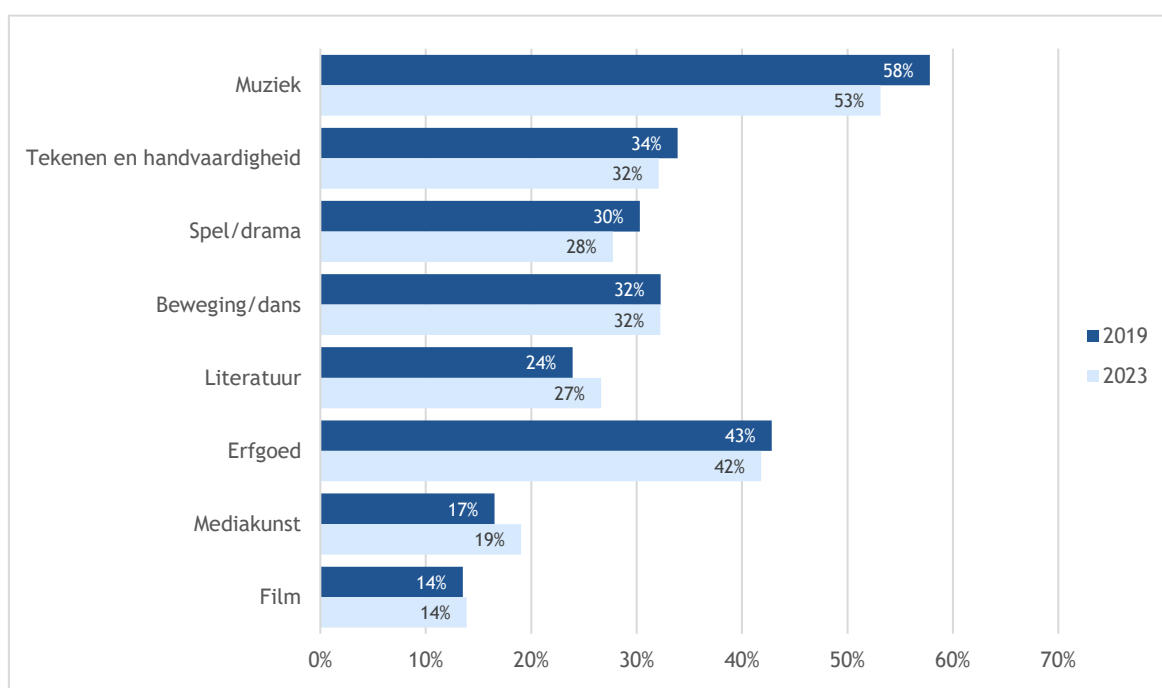
Nieuw dit jaar is aanvullend op bovenstaande gevraagd naar de samenhang tussen cultuureducatie en *burgerschapsonderwijs*. Bij de helft van de scholen is er sprake van incidentele samenhang tussen cultuureducatie en burgerschapsonderwijs. Bij 35 procent van de scholen bestaat hierin een behoorlijke mate van samenhang, bij zeven procent is er zelfs structurele samenhang, maar bij een andere zeven procent is er helemaal geen sprake van samenhang tussen cultuureducatie en burgerschapsonderwijs.

Figuur 4.5: Samenhang tussen cultuureducatie en burgerschapsonderwijs (bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

Verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie/-participatie

Bij de meerderheid van de scholen wordt op het gebied van muziek de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie gelegd. Dit is dan ook het vakgebied waarbij dit het vaakst voorkomt, gevolgd door erfgoed, tekenen en handvaardigheid en beweging of dans. De mate waarin de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie gelegd wordt is in 2023 nagenoeg hetzelfde als in 2019. Vervolgens is gekeken naar verschillen tussen scholen die wel en niet deelnemen aan het programma School & Omgeving in de mate van verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. Dit programma is namelijk sterk gericht op verbinding met de omgeving van de school in het algemeen; het is dus interessant te bekijken of scholen die hieraan deelnemen ook een sterkere verbinding tussen binnen- en buitenschools cultuuronderwijs hebben weten te bereiken dan scholen die niet aan dit programma deelnemen. Uit deze vergelijking blijkt dat voor de vakken muziek, tekenen en handvaardigheid, spel/drama, beweging/dans, mediakunst en film de verbinding tussen binnen- en buitenschool cultuureducatie significant hoger is voor scholen die deelnemen aan School & Omgeving. Voor de vakken literatuur en erfgoed zijn geen (significante) verschillen gevonden.

Figuur 4.6: Verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie

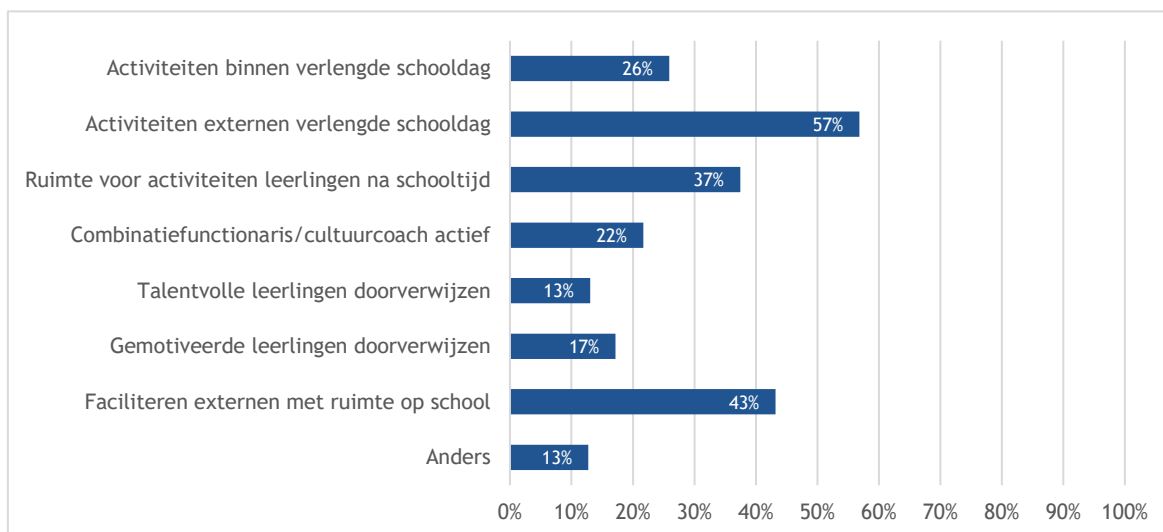
(bron: Monitor Cultuureducatie po (Muziek: n 2019 = 985; n 2023 = 1599. Tekenen en handvaardigheid: n 2019 = 974; n 2023 = 1568. Spel/drama: n 2019 = 930; n 2023 = 1477. Beweging/dans: n 2019 = 920; n 2023 = 1477. Literatuur: n 2019 = 894; n 2023 = 1449. Erfgoed: n 2019 = 930; n 2023 = 1490. Mediakunst: n 2019 = 852; n 2023 = 1357. Film: n 2019 = 842; n 2023 = 1329.))

Dit jaar is aanvullend gevraagd op welke wijze deze verbinding precies vorm krijgt. Dit gebeurt bij ruim de helft van de scholen door middel van activiteiten verzorgd door externen in het kader van de verlengde schooldag. Ook worden op 43 procent van de ondervraagde scholen externen gefaciliteerd met een ruimte op school en wordt op 37 procent van de scholen ruimte geboden voor activiteiten die leerlingen na schooltijd samen verrichten, zoals een schoolkoor, schoolband, sportevenementen, creatieve workshops en dergelijke.

De meeste van deze vormen van verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie worden significant vaker ingezet wanneer scholen deelnemen aan het programma School & Omgeving. Dit geldt alleen niet voor het faciliteren van externen met een ruimte op school en het doorverwijzen van

gemotiveerde leerlingen. Hierin wordt dus een verschil waargenomen met getalenteerde leerlingen, die op scholen die deelnemen aan School & Omgeving wel significant vaker worden doorverwezen.

Figuur 4.7: Wijze van verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1788))

4.2 Interviews - samenhang en doorgaande leerlijn

Uit de interviews is aanvullend naar voren gekomen dat er regelmatig gebruik wordt gemaakt van de overlap tussen de zaakvakken, burgerschap en erfgoed, waarmee ook wordt aangesloten bij de culturele omgeving en actuele thema's. Thematisch werken is iets dat vaak terugkomt. "Dus bijvoorbeeld bij het thema menselijk lichaam, gingen kinderen naar Corpus"

"Bij het thema Amsterdam hebben we vorig jaar een soort toneelstuk voor de Middenbouw over Amsterdam op school gehad."

Een voorbeeld van een doorgaande leerlijn bij één van de scholen die we hebben gesproken is de volgende: "Leerkrachten nemen het geleerde uit voorgaande jaren mee en integreren dit op organische wijze in hun lessen."

Bij een voorbeeld van vakoverstijgende cultuureducatie die we tegen zijn gekomen wordt muziek verweven met geschiedenis en bredere kunst- en cultuur en een beetje taal. Zo worden bijvoorbeeld muziekstijlen en andere kunstvormen door de tijd heen behandeld.

Samenhang tussen cultuureducatie en burgerschapsonderwijs komt bijvoorbeeld naar voren bij activiteiten waarbij oudere leerlingen gaan voorlezen in het buurthuis of deelname van een school aan NL-doet.

4.3 Samenvatting: korte beantwoording van de onderzoeksvragen

Hoe ziet de opbouw en de onderlinge relatie (leerlijn) er tussen de verschillende niveaus uit?

De overkoepelende schaal voor 'verankering doorgaande leerlijn' laat zien dat 14 procent van de scholen in het laagste niveau vallen wat betekent dat de culturele vakken op school geen onderdeel zijn van een samenhangend programma. 42 procent daarentegen valt in het hoogste niveau, niveau D, dat gebruikmaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal drie andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal twee culturele vakken. Het aandeel scholen dat in niveau D valt ligt in 2023 iets hoger dan in 2019.

Een doorlopende leerlijn over de jaren heen of een leerlijn met tussendoelen binnen het schooljaar komt het meest voor bij de vakken Muziek en Tekenen en handvaardigheid. Op het gebied van muziek heeft een krappe twee derde van de scholen een leerlijn over de jaren heen of tussendoelen binnen het schooljaar. Voor de andere kunst- en cultuurvakken is dit aandeel kleiner. Dit beeld komt overeen met de vorige meting in 2019.

In relatie tot het mogelijk vakoverschrijdende karakter van cultuuronderwijs: op welke manier komt cultuuronderwijs terug in andere vakken (organisatorisch en/of inhoudelijk)?

Bij de meerderheid van de scholen is er op zijn minst sprake van een gedeeltelijke samenhang tussen verschillende kunst- en cultuurvakken, maar bij ruim een derde van de scholen wordt cultuuronderwijs door middel van losstaande cultuurvakken gegeven. Wat betreft de verbinding van cultuureducatie met andere vakken, blijkt dit op structureel niveau het meeste voorkomt bij de zaakvakken en op incidenteel niveau bij taalonderwijs. Bij het grootste deel van de scholen wordt ook op zijn minst met incidentele frequentie de verbinding met de culturele omgeving gezocht en is er samenhang in de verschillende leerjaren. Samenhang tussen cultuuronderwijs en rekenen komt het minst vaak voor. Deze bevindingen komen overeen met die van de vorige meting in 2019. Tot slot blijkt uit de huidige meting dat op het grootste deel van de scholen er sprake is van een incidentele of behoorlijke mate van samenhang tussen cultuur- en burgerschapsonderwijs.

Is er sprake van verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie/participatie?

Verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie komt het meeste voor bij muziekonderwijs, gevolgd door erfgoed, tekenen en handvaardigheid en beweging of dans. De mate waarin de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie gelegd wordt is in 2023 nagenoeg hetzelfde als in 2019. Bij ruim de helft van de scholen krijgt deze verbinding vorm door middel van activiteiten verzorgd door externen in het kader van de verlengde schooldag. Ook worden op een aanzienlijk deel van de ondervraagde scholen externen gefaciliteerd met een ruimte op school of ruimte geboden voor activiteiten die leerlingen na schooltijd samen verrichten, zoals een schoolkoor, schoolband, sportevenementen, creatieve workshops en dergelijke. Uit de resultaten is gebleken dat voor een aantal cultuurvakken de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie significant hoger is voor scholen die deelnemen aan School & Omgeving. Belangrijk hierbij is dat deelname aan dit programma betekent dat scholen buitenschoolse activiteiten organiseren in samenwerking met de (culturele) omgeving. School & Omgeving is mogelijk een tussenstap die naar meer verbinding tussen binnen- en buitenschoolse (cultuur)educatie/participatie.

5 Deskundigheid leerkrachten

Cultuureducatie wordt in de klas verzorgd door leerkrachten. Dit kunnen groepsleerkrachten zijn die lesgeven in verschillende vakken, of vakleerkrachten die gespecialiseerd zijn in een bepaald vak en alleen dat vak geven (in plaats van de groepsleerkracht). In dit hoofdstuk kijken we naar de deskundigheid van groepsleerkrachten op het gebied van cultuureducatie en in hoeverre deze actief wordt bevorderd met bijvoorbeeld nascholing en training. Op basis van deze factoren is een overkoepelende schaal opgesteld. Ook voor de deskundigheid van groepsleerkrachten met betrekking tot muziekonderwijs is een overkoepelende schaal gemaakt. Daarnaast laten we zien in hoeverre scholen gebruikmaken van vakleerkrachten en hoe zij dit organiseren en bekostigen.

De deskundigheid van vakleerkrachten is in de vragenlijst ook bevraagd, maar omdat dit geen onderdeel is van de onderzoeksvragen worden deze resultaten alleen in bijlage 4 opgenomen.

5.1 Deskundigheid groepsleerkrachten: resultaten enquête

5.1.1 Overkoepelende schaal deskundigheid groepsleerkrachten

De overkoepelende schaal 'deskundigheid groepsleerkrachten' is opgebouwd uit informatie over de deskundigheid en het vertrouwen in de vaardigheden van groepsleerkrachten, gebaseerd op de inschatting en beoordeling van de schoolleider/cultuurcoördinator. De schaalniveaus staan weergegeven in onderstaande tabel 5.1.

Tabel 5.1: Niveaus schaal 'deskundigheid groepsleerkrachten'

Overkoepelende schaal 'deskundigheid groepsleerkrachten'	
A	Groepsleerkrachten zijn inhoudelijk niet deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen.
B	Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen. Voor deskundigheidsbevordering is tijd of geld gereserveerd.
C	Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben vertrouwen in hun vaardigheden. Voor deskundigheidsbevordering is tijd en geld gereserveerd. Minimaal een groot aantal groepsleerkrachten is in staat om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren) of hen hierop te beoordelen, <u>of</u> ze zijn in staat om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit.
D	Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben vertrouwen in hun vaardigheden. Voor deskundigheidsbevordering is tijd en geld gereserveerd. Minimaal een groot aantal groepsleerkrachten is in staat om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren) en hen hierop te beoordelen. Ze zijn <u>bovendien</u> in staat om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit.

Uit de aan deze schaal onderliggende vragen blijkt het volgende:

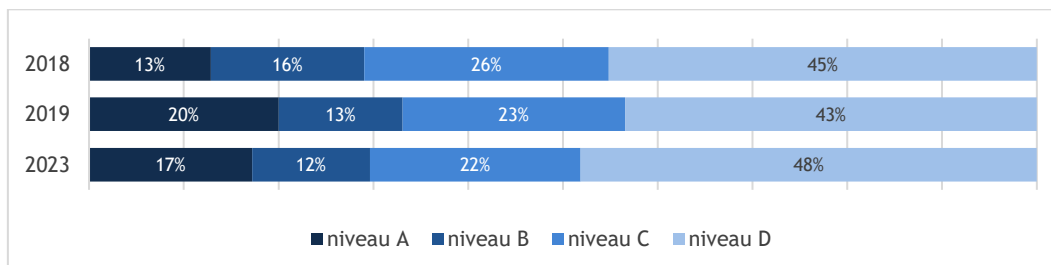
Aan schoolleiders en cultuurcoördinatoren is gevraagd in hoeverre groepsleerkrachten op hun school pedagogisch/didactisch vaardig genoeg zijn om cultuuronderwijs te verzorgen:

- De helft van de groepsleerkrachten is (volgens de schoolleider/ICC'er) in grote mate vaardig in het geven van muziekonderwijs. 36 procent is in redelijke mate, 13 procent enigszins en twee procent helemaal niet vaardig in het geven van muziekonderwijs.
- Ruim de helft (52%) van de groepsleerkrachten is in grote mate, 38 procent in redelijke mate, tien procent enigszins en nul procent helemaal niet vaardig in het geven van tekenen en handvaardigheid.
- De helft van de groepsleerkrachten is in grote mate, 36 procent in redelijke mate, 13 procent enigszins en twee procent helemaal niet vaardig in het geven van spel/dramalessen.
- Voor het lesgeven in beweging/dans is ruim de helft (51%) van de groepsleerkrachten in grote mate, 33 procent in redelijke mate, 15 procent enigszins en twee procent helemaal niet vaardig genoeg.
- Wat betreft literatuuronderwijs is bijna de helft van de groepsleerkrachten (48%) in grote mate, 41 procent in redelijke mate, 11 procent enigszins en nul procent helemaal niet vaardig om hierin les te geven.
- Voor erfgoed is 39 procent van de groepsleerkrachten in grote mate, de helft in redelijke mate, 11 procent enigszins en nul procent helemaal niet vaardig genoeg om hierover les te geven.
- 34 procent van de groepsleerkrachten is in grote mate, 42 procent in redelijke mate, 21 procent enigszins en drie procent helemaal niet vaardig genoeg om mediakunst te doceren.
- 38 procent van de groepsleerkrachten is in grote mate, 34 procent in redelijke mate, 25 procent enigszins en vier procent helemaal niet vaardig genoeg om film als kunstvak te geven.

Ook is aan schoolleiders en cultuurcoördinatoren gevraagd in hoeverre de groepsleerkrachten op hun school vertrouwen hebben in hun eigen vaardigheden.

- Wat betreft muziekonderwijs heeft 39 en 38 procent van de groepsleerkrachten respectievelijk enigszins of in redelijke mate vertrouwen in hun vaardigheden. 9 procent heeft helemaal geen vertrouwen en 14 procent heeft juist in hoge mate vertrouwen in hun vaardigheden om muziekles te geven.
- Voor tekenen en handvaardigheid heeft bijna de helft (47%) van de groepsleerkrachten in redelijke mate vertrouwen in hun vaardigheden. Ruim een derde (31%) heeft in grote mate vertrouwen in hun vaardigheden. 21 procent heeft enigszins en één procent helemaal geen vertrouwen in hun vaardigheden om tekenen en handvaardigheid te geven.
- Voor spel/drama heeft acht procent van de groepsleerkrachten helemaal geen, 41 procent enigszins, 38 procent in redelijke mate en 13 procent in grote mate vertrouwen in hun vaardigheden om hierin les te geven.
- 16 procent van de groepsleerkrachten heeft helemaal geen vertrouwen in hun vaardigheden om beweging/dans te doceren, het grootste deel, 43 procent, heeft hier enigszins vertrouwen in, ruim een derde (31%) heeft in redelijke mate en tien procent in grote mate vertrouwen in de eigen vaardigheden op het gebied van beweging/dans.
- Zes procent heeft helemaal geen, 27 procent enigszins, 41 procent in redelijke mate en 26 procent in grote mate vertrouwen in de eigen vaardigheden om literatuuronderwijs te geven.
- Om les te geven over erfgoed heeft negen procent helemaal geen, 34 procent enigszins, 41 procent in redelijke mate en 16 procent in grote mate vertrouwen in de eigen vaardigheden.
- Wat betreft mediakunst heeft 23 procent van de groepsleerkrachten helemaal geen, 42 procent enigszins, 28 procent in redelijke mate en zes procent in grote mate vertrouwen in hun vaardigheden.
- Voor film als kunstvak heeft 28 procent van de groepsleerkrachten helemaal geen, 42 procent enigszins, 27 procent in redelijke mate en vier procent in grote mate vertrouwen in hun eigen vaardigheden om hierin les te geven.

Bijna de helft van de scholen is ingedeeld in het hoogste niveau (D). Verder valt zeventien, twaalf en 22 procent van de scholen in respectievelijk niveau A, B en C. Ten opzichte van de vorige meting zitten er in 2023 iets meer scholen in niveau D, maar dit verschil is niet significant. Scholen die deelnemen aan Cmk worden iets minder vaak in niveau A en D, en iets vaker in niveau B en C ingedeeld. Deze verschillen zijn significant.¹⁹

Figuur 5.1: Schaalverdeling 'deskundigheid groepsleerkrachten' naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2017-2018 (n=345), 2018-2019 (n=638) en 2022-2023 (n=970))

5.1.2 Overkoepelende schaal deskundigheid muziekonderwijs

Naast de deskundigheid op het gebied van cultuuronderwijs in het algemeen is ook voor de deskundigheid qua muziekonderwijs specifiek een schaalscore berekend. Deze is opgebouwd uit informatie over deskundigheid en het vertrouwen in de eigen vaardigheden van groeps- en/of vakleerkrachten. De schaalniveaus staan weergegeven in tabel 5.2.

Tabel 5.2: Niveaus schaal 'deskundigheid muziek'

Overkoepelende schaal 'deskundigheid muziek'	
A	Vak- of groepsleerkrachten zijn onvoldoende of enigszins deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen.
B	Vak- of groepsleerkrachten zijn in redelijke mate deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen.
C	Vak- of groepsleerkrachten zijn in grote mate deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen en hebben enigszins vertrouwen in hun vaardigheden.
D	Vak- of groepsleerkrachten zijn in grote mate deskundig genoeg om muziekonderwijs te verzorgen en hebben in grote mate vertrouwen in hun vaardigheden.

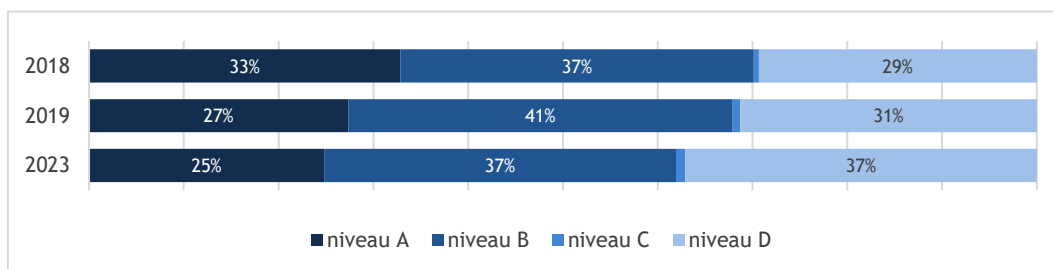
De aan deze schaal onderliggende vragen zijn bij de voorgaande schaal (zie tabel 5.1) besproken. Het gaat hierbij alleen om de vaardigheden en vertrouwen hierin van de groeps- en vakleerkrachten op het gebied van muziek.

De meerderheid van de scholen is ingedeeld in niveau B of D op de schaal voor deskundigheid in muziek, wat betekent dat vak- of groepsleerkrachten in redelijke mate deskundig genoeg zijn om muziekonderwijs te verzorgen of in grote mate deskundig genoeg zijn en daarbij in grote mate vertrouwen in hun vaardigheden hebben. Wat opvalt is dat minder dan één procent van de scholen in niveau C zit. Vergeleken met de vorige meting worden scholen in 2023 iets hoger ingedeeld op de schaalverdeling. Deze verschillen zijn significant.²⁰ Scholen die een subsidie voor muziekonderwijs ontvangen worden significant hoger

¹⁹ De verschillen op de schaalscores op de overkoepelende schaal 'deskundigheid groepsleerkrachten' tussen 2018 en 2019 zijn niet significant.

²⁰ De verschillen op de schaalscores voor de overkoepelende schaal 'deskundigheid muziek' tussen 2018 en 2019 zijn niet significant.

ingedeeld op deze schaal voor deskundigheid in muziek. Tussen scholen die wel en niet deelnemen aan CmK zijn geen significante verschillen gevonden op deze schaalverdeling.

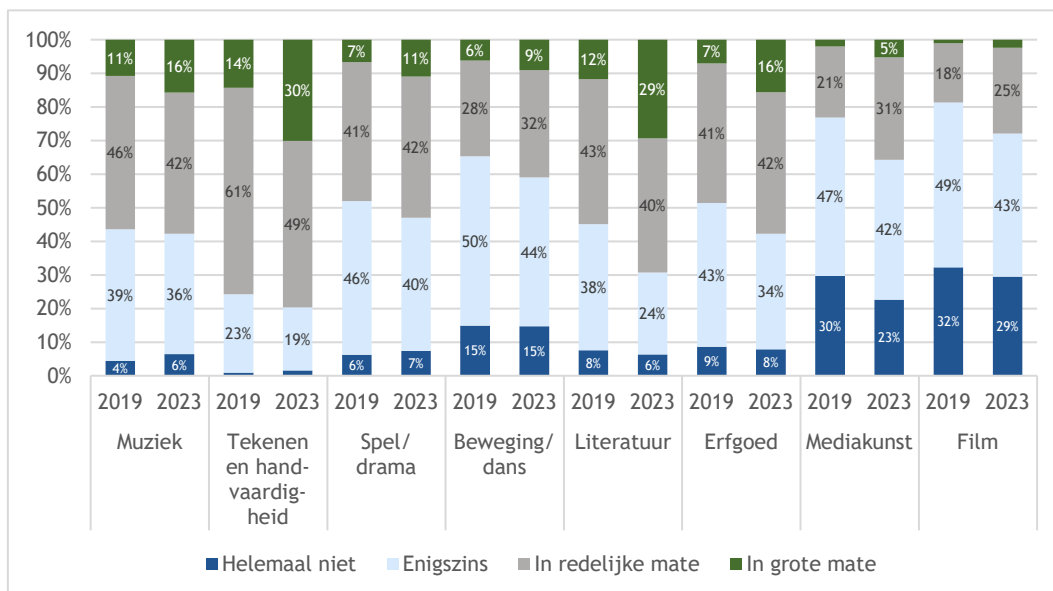
Figuur 5.2: Schaalverdeling 'deskundigheid muziek' naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie 2017-2018 (n=571), 2018-2019 (n=1103) en 2022-2023 (n=1861))

5.1.3 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen

Deskundigheid en vaardigheden

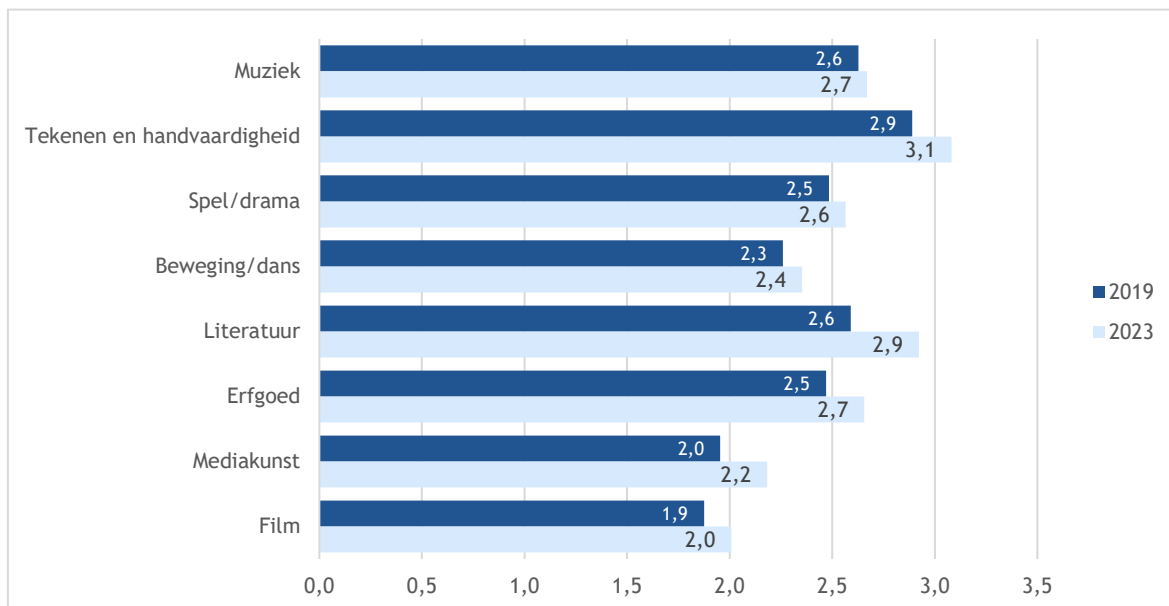
Aan de schoolleiders is gevraagd in hoeverre zij vinden dat de groepsleerkrachten vakinhoudelijk deskundig genoeg zijn in verschillende aspecten van cultuuronderwijs. Deze resultaten staan weergegeven in figuur 5.3. Hieruit blijkt dat groepsleerkrachten in grote mate deskundig zijn in tekenen en handvaardigheid en literatuur bij een derde van de scholen, dit is een toename ten opzichte van 2019. Het vakgebied waar groepsleerkrachten het minst vaak deskundig in zijn is film. Over het geheel genomen zijn de resultaten weinig veranderd sinds de vorige meting, maar de verschillen tussen de meetmomenten blijkt wel significant voor alle vakken.

Figuur 5.3: Zijn groepsleerkrachten vakinhoudelijk deskundig genoeg?

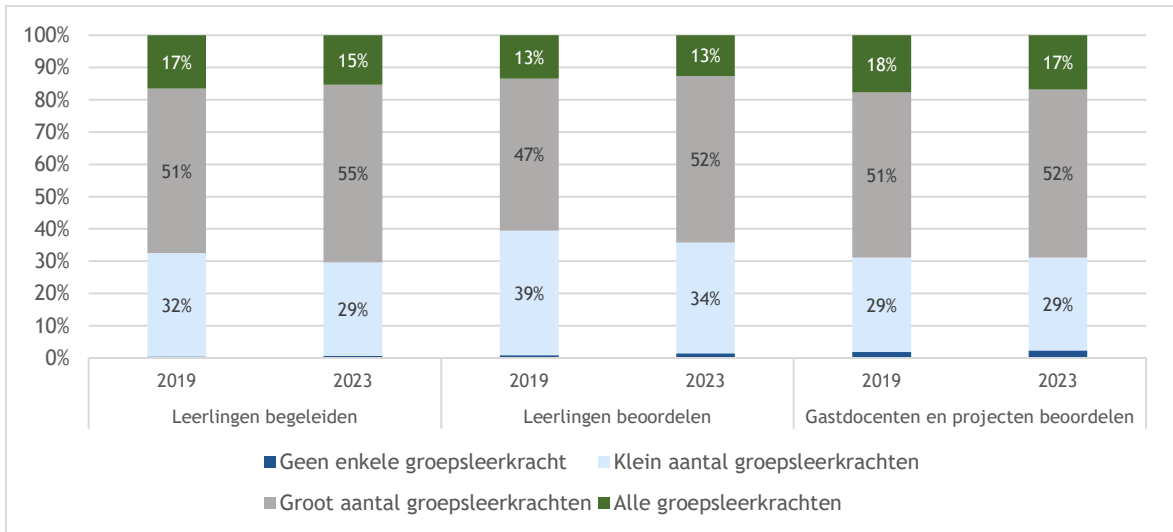
(bron: Monitor Cultuureducatie po (Muziek: n 2019 = 1089; n 2023 = 1805. Teken en handvaardigheid: n 2019 = 1097; n 2023 = 1819. Spel/drama: n 2019 = 1054; n 2023 = 1738. Beweging/dans: n 2019 = 1036; n 2023 = 1727. Literatuur: n 2019 = 1015; n 2023 = 1715. Erfgoed: n 2019 = 1035; n 2023 = 1724. Mediakunst: n 2019 = 966; n 2023 = 1602. Film: n 2019 = 944; n 2023 = 1565.))

Wanneer deze gegevens als gemiddelden worden uitgedrukt (figuur 5.4) komt tekenen en handvaardigheid wederom naar voren als vak waar groepsleerkrachten de hoogste mate van deskundigheid in hebben, namelijk gemiddeld een redelijke mate van deskundigheid. De deskundigheid op het gebied van muziek, spel/drama, beweging/dans en erfgoed ligt gemiddeld tussen enige (enigszins) en redelijke mate in. Voor alle vakken lijkt de mate van deskundigheid onder groepsleraren iets te zijn toegenomen sinds de vorige meting. Deze toename is significant voor alle vakgebieden, behalve voor muziek.

Figuur 5.4: Trend gemiddelde inhoudelijke deskundigheid van groepsleerkrachten (1=Helemaal niet 2=Enigszins 3=In redelijke mate 4=In grote mate) naar jaar
(bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023)

Door ruim de helft van de scholen is aangegeven dat een groot aantal van de groepsleerkrachten in staat is om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van en te beoordelen op creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren) en om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit. Hierin komt een lichte toename ten opzichte van de meting uit 2019 naar voren. Toch geldt ook voor ongeveer een derde van de scholen dat slechts een klein aantal van de groepsleerkrachten deze vaardigheden bezit, maar het komt zelden tot nooit voor dat geen enkele groepsleerkracht deze vaardigheden bezit. Bij vijftien tot zeventien procent van de scholen bezitten alle groepsleerkrachten deze vaardigheden (Zie figuur 5.5).

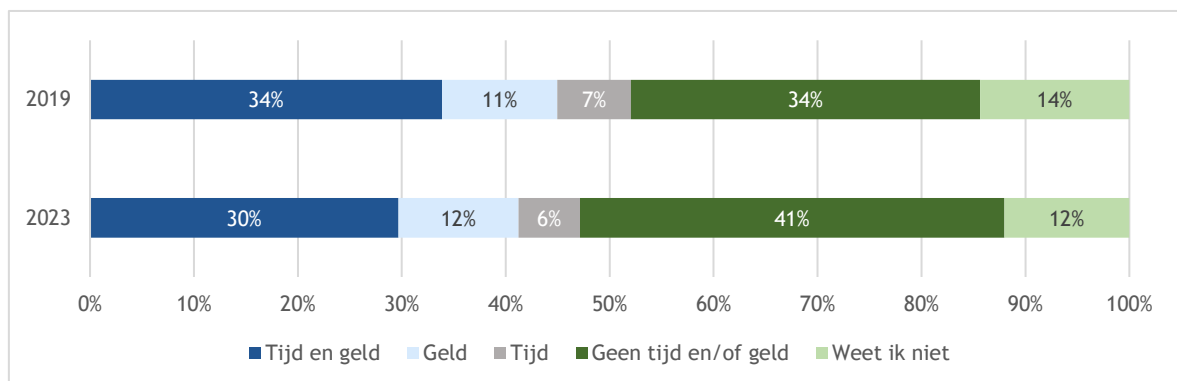
Figuur 5.5: Vaardigheden groepsleerkrachten

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1108) en 2022-2023 (n=1861))

Investeren in deskundigheidsbevordering

In figuur 5.6 is wordt weergegeven hoeveel procent van de ondervraagde scholen budget en geld geormerkt heeft voor deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten op het gebied van cultuureducatie. In 2023 heeft 41 procent van de scholen geen tijd en/of geld gereserveerd ten behoeve van deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten. Dit is een lichte toename ten opzichte van de vorige meting. Dertig procent heeft zowel tijd als geld, twaalf procent alleen geld en zes procent heeft alleen tijd gereserveerd voor deskundigheidsbevordering. Twaalf procent weet het niet.

Scholen die deelnemen aan CmK hebben significant vaker tijd en geld geormerkt voor de deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten op het gebied van cultuureducatie, dan scholen die hieraan niet deelnemen (niet in figuur).

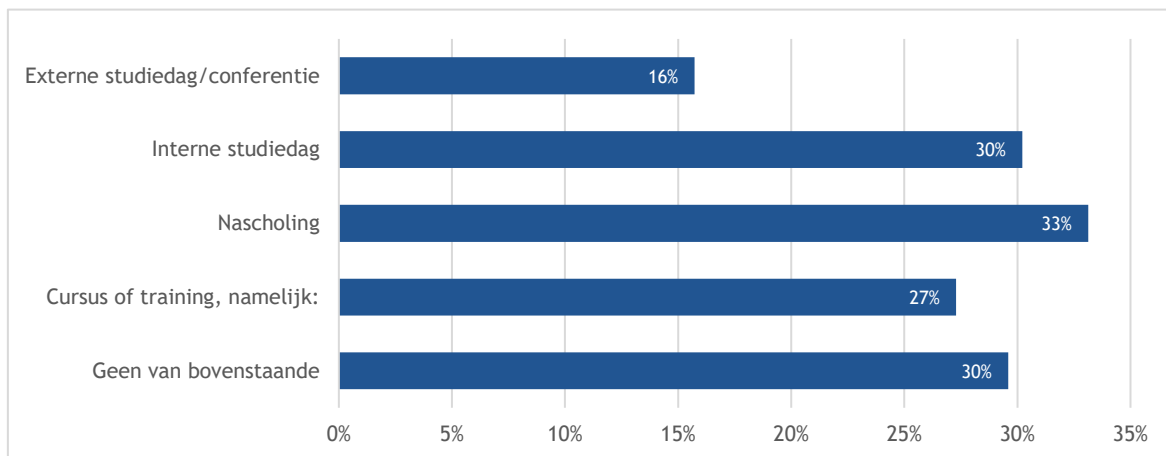

Figuur 5.6: Budget en tijd voor deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1108) en 2022-2023 (n=1861))

Dit jaar is nieuw gevraagd naar de vormen van deskundigheidsbevordering, en of men in de behoefte hieraan kan voorzien. De resultaten hiervan staan weergegeven in figuur 5.7 en hieruit blijkt dat nascholing de vaakst voorkomende vorm van deskundigheidbevordering is, dit wordt namelijk door 33 procent van de scholen ingezet, gevolgd door een interne studiedag of een cursus of training. Een externe studiedag of conferentie komt het minst vaak voor. Uit statistische toetsing blijkt dat scholen die deelnemen aan het

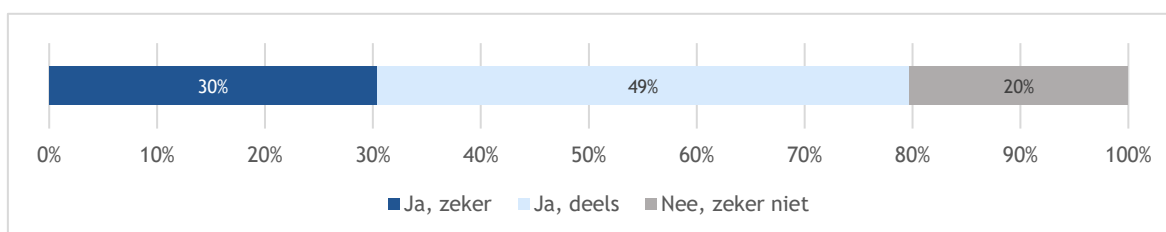

programma CmK significant vaker dan niet deelnemende scholen een interne studiedag of cursus of training organiseren ten behoeve van deskundigheidsbevordering. Een cursus, training of andere vorm van deskundigheidsbevordering wordt bijvoorbeeld ingevuld met cursussen tot of voor ICC'ers, workshops of lessen in bepaalde cultuurvakken (zoals gitaarlessen of dramalessen), begeleiding tijdens de lessen zoals 'coaching on the job' en cursussen in procesgericht werken. Daarnaast valt op dat een relatief groot deel van de scholen geen specifiek aanbod voor docenten heeft, maar dat zij dit wel op eigen initiatief kunnen aandragen.

Figuur 5.7: Vormen van deskundigheidsbevordering
(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

Ook is dit jaar nieuw gevraagd of de school in voldoende mate kan voorzien in de behoefte van de groepsleerkrachten aan deskundigheidsbevordering, bijvoorbeeld door middel van een cursus of training. 20 procent van de schoolleiders gaf aan hier niet aan te kunnen voldoen, bijna de helft dat ze hier deels aan kunnen voldoen en een derde gaf aan hier zeker aan te kunnen voldoen (figuur 5.8).

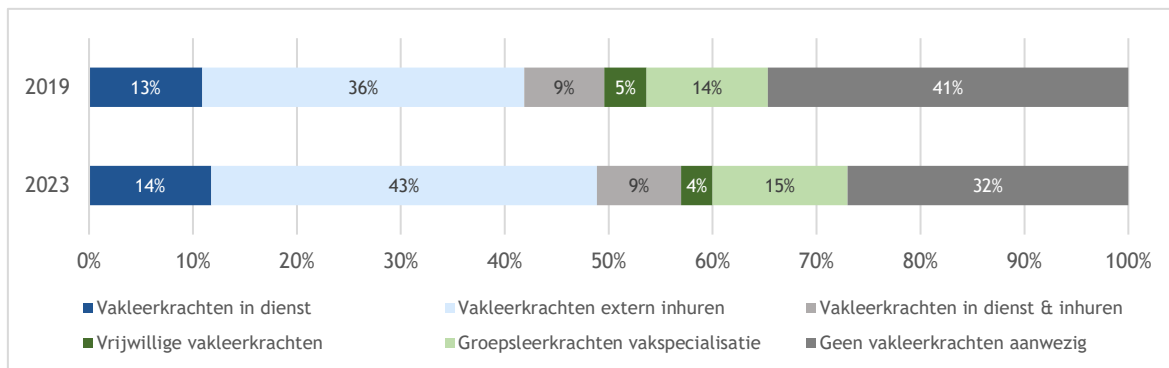
Figuur 5.8: Kan worden voorzien in de behoefte van groepsleerkrachten aan deskundigheidsbevordering?
(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

5.2 Vakleerkrachten

In hoofdstuk 2 werd reeds aangegeven dat in 2019 59 procent van de scholen vakleerkrachten inzetten, en in 2023 68 procent. In deze paragraaf gaan we nader in op de inzet van vakleerkrachten.

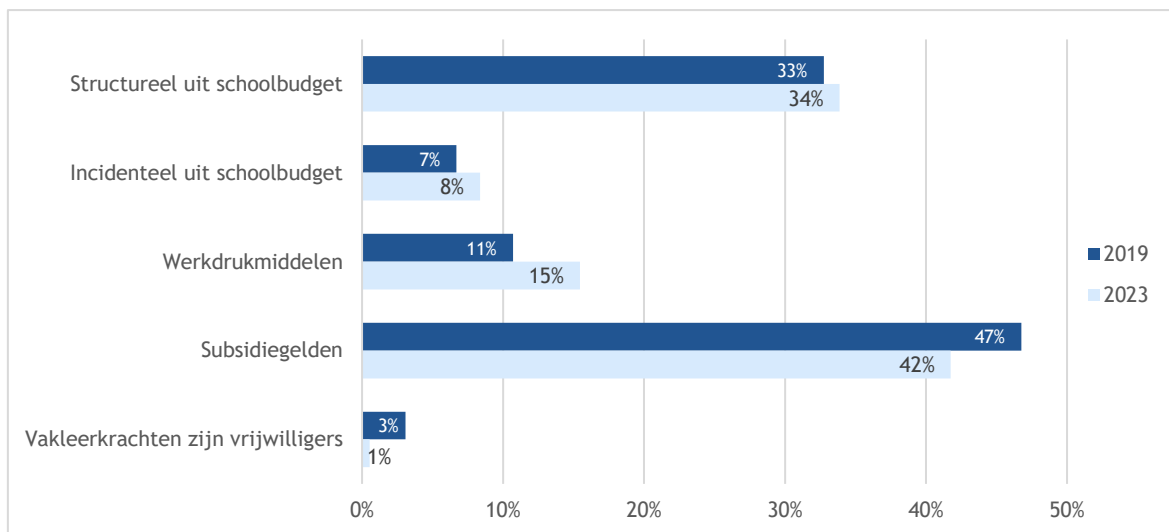
In onderstaande figuur 5.9 wordt weergegeven hoe en in welke mate vakleerkrachten worden ingezet voor cultuureducatie. In de huidige meting huurt het grootste deel (43%) van de scholen vakleerkrachten extern in, dit is significant toegenomen ten opzichte van de vorige meting in 2019. Daarnaast heeft veertien procent zelf vakleerkrachten in dienst en negen procent een combinatie van eigen en extern ingehuurd vakleerkrachten. Op vijftien procent van de scholen zijn groepsleerkrachten met een vakspecialisatie aanwezig en bij een zeer klein deel van de scholen (4%) zijn er vakleerkrachten die als vrijwilliger lesgeven.

Zoals hierboven genoemd komt dit in 2023 in totaal neer op een wat groter aandeel scholen dat vakleerkrachten inzet voor cultuureducatie, voornamelijk via extern inhuren dan tijdens de vorige meting in 2019. Het aandeel scholen waar geen vakleerkrachten aanwezig zijn is namelijk significant afgenomen ten opzichte van 2019.

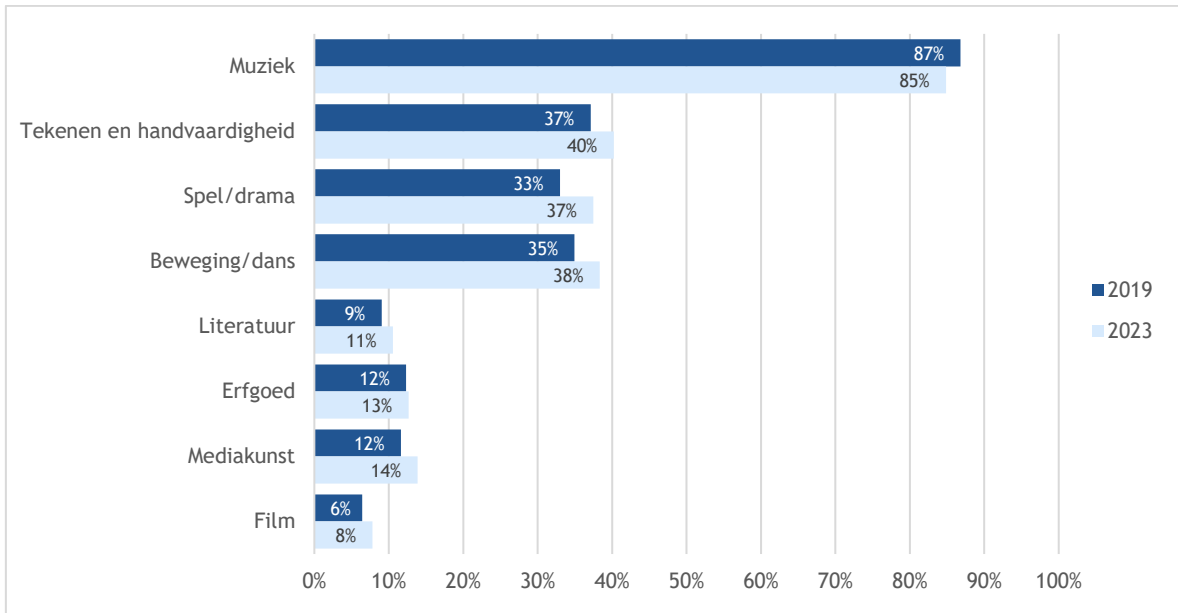
Figuur 5.9: Inzet van vakleerkrachten (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1108) en 2022-2023 (n=1861))

Bij het grootste deel van de scholen worden deze vakleerkrachten betaald vanuit subsidiegelden. Bij ruim een derde van de scholen komen deze middelen structureel uit het schoolbudget. Bij een kleiner deel van de scholen komt het budget voor de vakleerkrachten uit de werkdrukkiddelen of incidenteel uit het schoolbudget (zie figuur 5.10). Het lijkt erop dat het budget voor vakleerkrachten in 2023 iets minder vaak uit subsidiegelden afkomstig is, maar de verschillen met 2019 zijn klein.

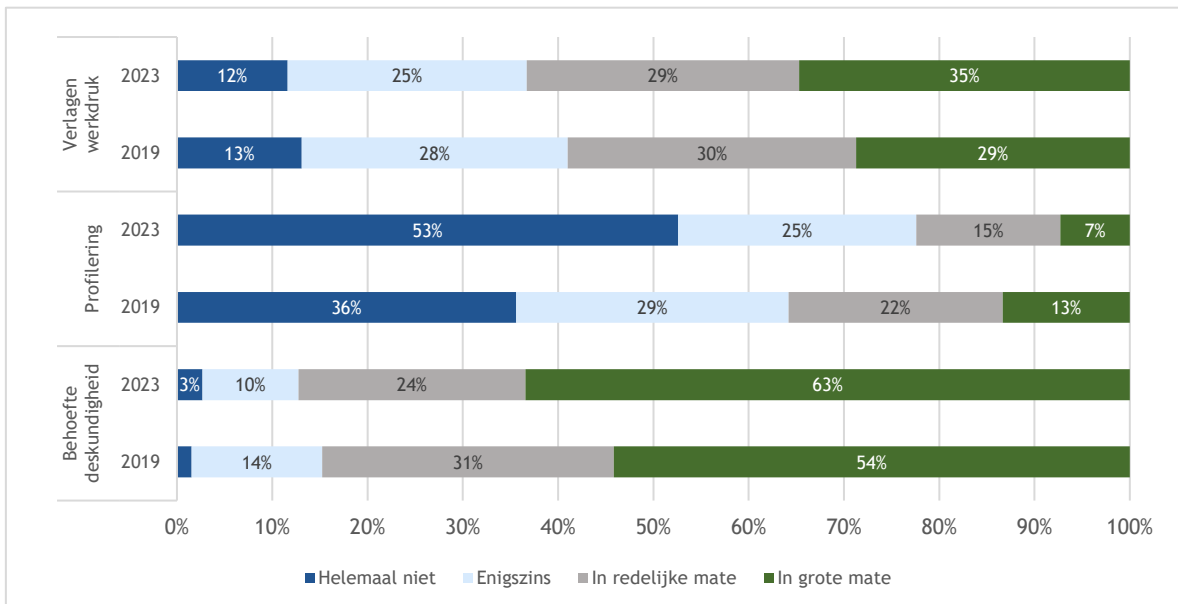
Figuur 5.10: Budget voor vakleerkrachten (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=673) en 2022-2023 (n=1291))

Bij de overgrote meerderheid van de scholen geven deze vakleerkrachten muziekles. Bij een kleiner deel van de scholen geven vakleerkrachten les in Tekenen en handvaardigheid, drama, beweging of dans en in nog minder gevallen zijn er vakleerkrachten voor literatuur, mediakunst, erfgoed of film. Deze resultaten zijn vergelijkbaar met de vorige meting.

Figuur 5.11: Vakken waarin vakleerkrachten lesgeven |
 (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=673) en 2022-2023 (n=1291))

Tenslotte is aan de schoolleiders gevraagd welke redenen er waren om vakleerkrachten aan te stellen. Bij meer dan de helft van de scholen was er in grote mate behoefte aan deskundigheid, die bovendien significant is toegenomen sinds de vorige meting. Het verlagen van de werkdruk was voor het grootste deel van de scholen in meer of mindere mate een reden voor het aanstellen van een vakleerkracht. Profilerings is in 2023 voor minder scholen dan in 2019 een reden om vakleerkrachten aan te stellen, deze afname is significant.

Figuur 5.12: Redenen voor aanstellen vakleerkrachten, naar jaar
 (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=674) en 2022-2023 (n=1291))

Naast de drie voorgevulde redenen (zoals opgenomen in de figuur) konden respondenten ook een ‘anders, namelijk’ optie invullen. In 2023 deden 46 respondenten dat. Zij gaven verschillende aanvullende redenen voor het aanstellen van vakdocenten. Deze hebben veelal met vakspecifieke deskundigheid te maken. Genoemd wordt bijvoorbeeld dat vakdocenten voor meer kwaliteit zorgen in het cultuuronderwijs, en dat zij leerlingen bepaalde vaardigheden kunnen aanleren waar groepsleerkrachten dat niet zouden kunnen. Ook geven enkele scholen aan dat vakdocenten leerlingen enthousiasmeren voor cultuur. Ten slotte bieden de lessen van vakdocenten inspiratie voor lessen van de groepsleerkrachten, die de lessen later kunnen overnemen of in de vorm van co-teaching samenwerken met de vakleerkracht.

5.3 Interviews - deskundigheid leerkrachten

Tijdens de interviews is het onderwerp vakleerkrachten uitvoerig besproken. Redenen die werden genoemd om vakleerkrachten in te zetten zijn de behoefte aan specifieke deskundigheid, borging van cultuuronderwijs en het verlagen van de werkdruk voor groepsleerkrachten.

De keuze om vakleerkrachten extern in te huren of op vaste basis aan te stellen verschilt per school. Vaak is dit een financiële keuze, vanwege ruimte in de formatie, maar er spelen ook andere argumenten mee. Zo gaf een directeur aan dat ze liever de kennis bijbrengt aan de groepsleerkrachten (via kortdurende inhuur van externe vakleerkrachten) dan dat ze een vakleerkracht vast aanstelt: *“De groepsleerkrachten raken geïnspireerd door de vakdocenten, zowel door hun passie als door hun praktische vaardigheden; het kan kleiner en simpeler dan in eerste instantie gedacht.”* Aan de andere kant kan het inhuren van externen voor veel wisselingen van vakleerkrachten zorgen. Daarom gaf een andere school weer voorkeur aan vakleerkrachten vast in dienst nemen, zodat het een vast gezicht in de school wordt en de culturele expertise ook gegarandeerd binnen school aanwezig is.

Uit de enquêtes blijkt dat er in 2023 meer vakleerkrachten worden ingezet dan in 2019; tijdens de interviews is gevraagd wat mogelijke verklaringen hiervoor zouden kunnen zijn. Het lerarentekort werd genoemd, evenals de werkdruk, die verlaagd zou kunnen worden door het inzetten van vakleerkrachten. Ook is de aandacht voor talentontwikkeling en muziekonderwijs op school enorm toegenomen. Zo gaf een muziekdocent aan dat ze nu gemakkelijker aan werk kwam: *“Voorheen was het nog moeilijk om werk als muziekdocent te behouden, maar dat is nu wel anders.”* Een andere reden die naar voren is gekomen is dat jonge groepsleerkrachten niet goed cultuuronderwijs meer zouden kunnen of durven geven. Aangehaald werd dat het niveau van muziekonderwijs van pabostudenten sterk is gedaald.

Uit de gesprekken blijkt dat een belangrijke reden om vakleerkrachten te betrekken bij het cultuuronderwijs is dat zij vanuit hun expertise de leerkrachten en leerlingen op een unieke manier inspireren en stimuleren. Een vaker genoemd belangrijk aspect is dat vakleerkrachten de reguliere docenten ook leren dat cultuuronderwijs niet per se ‘groots’ hoeft te zijn, maar juist ook de kleine en ‘gewone’ dingen fijner of mooier kan maken. Zoals bijvoorbeeld een dansdocent die de groepsleerkrachten leerde dat de overgang van het ene klaslokaal of vak naar het andere veel beter verliep als er in die overgang even wat danselementen werden ingezet.

5.4 Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen

In welke mate zijn de groepsleerkrachten die cultuuronderwijs geven deskundig, en in hoeverre wordt er aan deskundigheidsbevordering gedaan?

Op iets minder dan de helft van de scholen zijn de groepsleerkrachten vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben vertrouwen in hun vaardigheden.

Daarnaast geldt voor deze scholen dat minimaal een groot aantal groepsleerkrachten in staat is om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogen en hierop te beoordelen. Wat betreft

muziekonderwijs blijkt dat bij de meerderheid van de scholen hier vakleerkrachten voor inzetten. Dit is grotendeels in lijn met de bevindingen uit 2019.

Groepsleerkrachten zijn het vaakst in grote mate deskundig in Tekenen en handvaardigheid en literatuur en het minst vaak deskundig in het vakgebied Film. Voor de cultuurvakken muziek, drama, beweging en erfgoed ligt de mate van deskundigheid gemiddeld tussen enige en redelijke mate in. Voor alle vakken lijkt de mate van deskundigheid onder groepsleraren iets te zijn toegenomen sinds de vorige meting. Een derde van de scholen heeft tijd en geld gereserveerd voor deskundigheidsbevordering. Daartegenover doet 41 procent dit niet, want een lichte toename is ten opzichte van de vorige meting.

[In hoeverre wordt er aan nascholing en training gedaan en voorziet het aanbod in de vraag?](#)

Gekeken naar verschillende vormen van deskundigheidsbevordering blijkt dat nascholing het vaakst voorkomt, gevolgd door een interne studiedag of een cursus of training. Twintig procent van de schoolleiders gaf aan niet aan de behoefte aan deskundigheidsbevordering te kunnen voldoen, bijna de helft dat ze hier deels aan kunnen voldoen en een derde gaf aan hier zeker aan te kunnen voldoen.

[Maakt de school gebruik van vakleerkrachten en hoe wordt dit georganiseerd en bekostigd?](#)

In 2023 zette een significant groter deel van de scholen vakleerkrachten in voor cultuureducatie dan tijdens de vorige meting in 2019. In de meeste gevallen worden vakleerkrachten extern ingehuurd. Een kleiner deel van de scholen heeft zelf vakleerkrachten in dienst of heeft groepsleerkrachten met een vakspecialisatie. Muziek is het vakgebied waar vakleerkrachten het vaakst voor worden ingezet, gevolgd door Tekenen en handvaardigheid, drama en beweging of dans. De belangrijkste reden voor scholen om vakleerkrachten aan te stellen is omdat de behoefte aan deskundigheid op het gebied van cultuuronderwijs. Meestal worden subsidiegelden ingezet om vakleerkrachten te betalen, maar bij een derde van de scholen is hier structureel budget voor. Vanuit de interviews kunnen we duiden dat de vakleerkrachten zowel incidenteel als structureel worden ingezet. Bij incidentele inzet ligt de focus op inspiratie en het overdragen van enige culturele expertise en praktische handvatten op de vaste groepsleerkrachten. Bij het structureel inzetten of in dienst nemen van een vakleerkracht speelt naast deze aspecten ook mee dat dan de culturele expertise (die reguliere docenten niet hebben) gegarandeerd aanwezig is (geborgd wordt) in de school.

6 Samenwerking (culturele) omgeving

In dit hoofdstuk wordt breder gekeken dan de kwaliteit van het cultuuronderwijs binnen de school; juist de samenwerking met de (culturele) omgeving wordt uitgelicht. Hiervoor wordt nagegaan hoe de samenwerking met de culturele omgeving is vormgegeven, wat deze samenwerking oplevert, of de culturele instellingen waarmee wordt samengewerkt betrokken zijn bij het programma CmK, of er wordt samengewerkt met een cultuurcoach, in welke mate ouders betrokken zijn en of gezinnen die geen geld hebben voor (buitenschoolse) lessen op het gebied van kunst en cultuur worden ondersteund bij het aanvragen van financiële ondersteuning.

Ook voor dit onderdeel - samenwerking met culturele omgeving - is een overkoepelende schaal berekend op basis van verschillende onderliggende vragen. Daarnaast is er een schaal opgesteld speciaal voor muziekonderwijs die de verbinding tussen binnen- en buitenschools onderwijs weergeeft.

6.1 Samenwerking (culturele) omgeving: resultaten vragenlijst

6.1.1 Overkoepelende schaal 'samenwerking met culturele omgeving'

De overkoepelende schaal voor samenwerking met de culturele omgeving is opgebouwd uit informatie over de mate waarin scholen zicht hebben op en gebruik maken van hun culturele omgeving, en of ze zelf een vraag formuleren waar de culturele instelling op inspeelt of samen met de culturele omgeving activiteiten ontwikkelen en uitvoeren. Zie tabel 6.1 voor een omschrijving van de verschillende niveaus van de overkoepelende schaal.

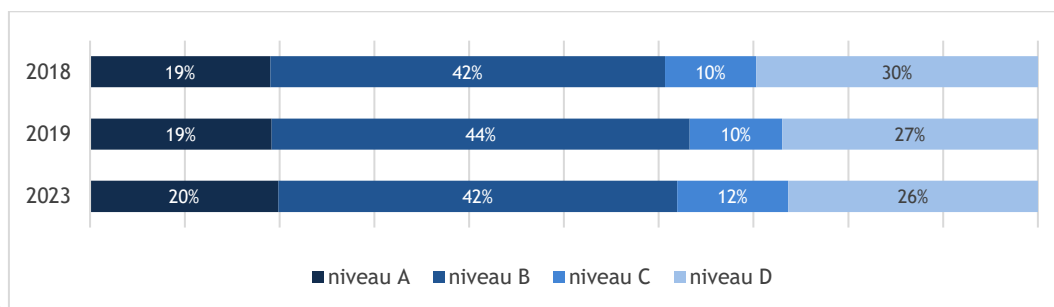
Tabel 6.1: Schaalniveaus 'samenwerking met culturele omgeving'

Overkoepelende schaal 'samenwerking met culturele omgeving'	
A	De school heeft geen zicht op het aanbod van haar culturele omgeving óf maakt geen gebruik van een bestaand aanbod, zoals een geregisseerd cultuurmenu.
B	De school heeft zicht op het aanbod van haar culturele omgeving én maakt gebruik van een beschikbaar aanbod van culturele instellingen.
C	De school heeft zicht op het aanbod van haar culturele omgeving én formuleert zelf een vraag waar de culturele instelling op inspeelt.
D	De school heeft zicht op het aanbod van haar culturele omgeving én ontwikkelt gezamenlijk activiteiten die samen met de culturele omgeving worden uitgevoerd.

De onderliggende antwoorden die tot deze schalen leiden zijn te vinden in bijlage 4.

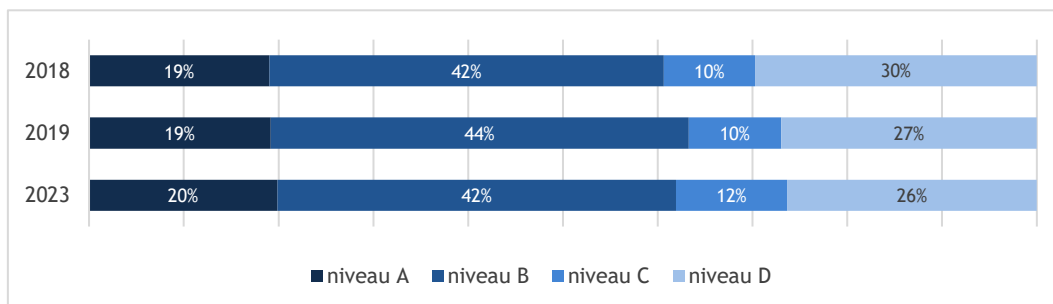
- Veruit de meeste scholen geven aan redelijk tot goed zicht te hebben op het culturele aanbod in de omgeving. Ruim een derde (37%) geeft aan hier in grote mate zicht op te hebben. Slechts enkele scholen (1%) hebben hier helemaal geen zicht op.
- Ook de mate waarin kant-en-klare kunst-/cultuurmenu/cultuurtraject activiteiten worden ingekocht verschilt sterk tussen scholen, waarbij opvalt dat de groepen die het helemaal niet (38%) of juist in grote mate (26%) doen het grootst zijn.
- Bij de helft van de scholen (49%) worden kunst-/cultuurmenu/cultuurtrajecten aangepast aan de wensen van de school (20% in grote mate; 29% in redelijke mate).

- Het ontwikkelen van cultuurprogramma's samen met culturele instellingen gebeurt nog niet op grote schaal (11% in grote mate; 15% in redelijke mate; 29% enigszins). Bij ongeveer de helft van de scholen gebeurt dit helemaal niet (49%).
- Een kleiner deel van de scholen geeft een cultuurinstelling opdracht om een cultuurprogramma te ontwikkelen. Slechts zes procent doet dit in grote mate; dertien procent in redelijke mate en 23 procent doet dit enigszins. Meer dan de helft van de scholen (58%) doet dit helemaal niet.
- Er zijn bij slechts enkele scholen afspraken met culturele instellingen voor het stimuleren van buitenschoolse activiteiten. Bij drie procent gebeurt dit in grote mate; bij acht procent in redelijke mate; bij twintig procent enigszins en bij ruim twee derde (68%) helemaal niet.

In

figuur 6.1 staat de indeling van deze indicatoren van niveau A tot en met D weergegeven. Het niveau waar de meeste scholen zijn ingedeeld is niveau B. Deze scholen hebben zicht op het aanbod van hun culturele omgeving en maken ook gebruik van een bestaand aanbod van culturele instellingen. Daarnaast valt twaalf procent van de scholen in niveau C en 26 procent in het hoogste niveau D. Een aanzienlijk deel, namelijk twintig procent, zit in het laagste niveau en heeft dus geen zicht op het aanbod van de culturele omgeving of maakt geen gebruik van het bestaande aanbod. Deze verdeling is vergelijkbaar met de vorige meting in 2019. De kleine verschillen tussen de meetjaren zijn dan ook niet significant. Wel blijkt dat scholen die deelnemen aan het programma Cmk significant hoger scoren op deze overkoepelende schaal.

Figuur 6.1: Schaalverdeling 'samenwerking met culturele omgeving' naar jaar

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2017-2018 (n=570), 2018-2019 (n=1102) en 2022-2023 (n=1861))

6.1.2 Muziekonderwijs: overkoepelende schaal 'verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs'

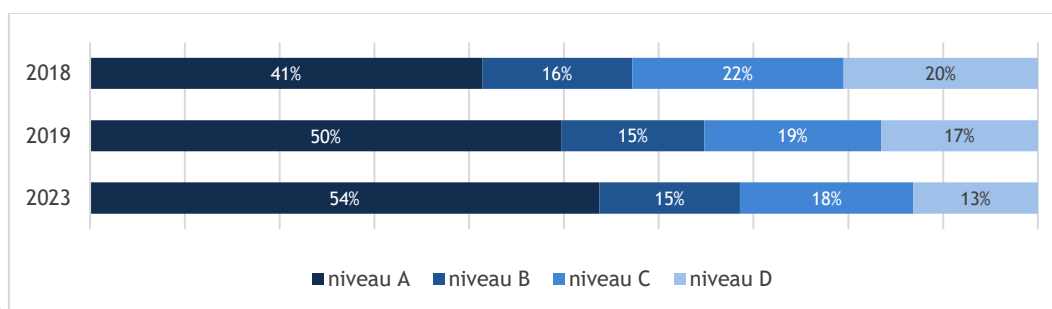
De schaal voor verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs bestaat uit gegevens op verschillende niveaus over het al dan niet leggen van een dergelijke verbinding en een eventuele samenwerking met één of meerdere structurele partners (zoals een bibliotheek of amateurstichting). De indeling van deze informatie in de schaalniveaus staat weergegeven in tabel 6.2.

Tabel 6.2: Niveaus schaal 'verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs'

Overkoepelende schaal 'verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs'

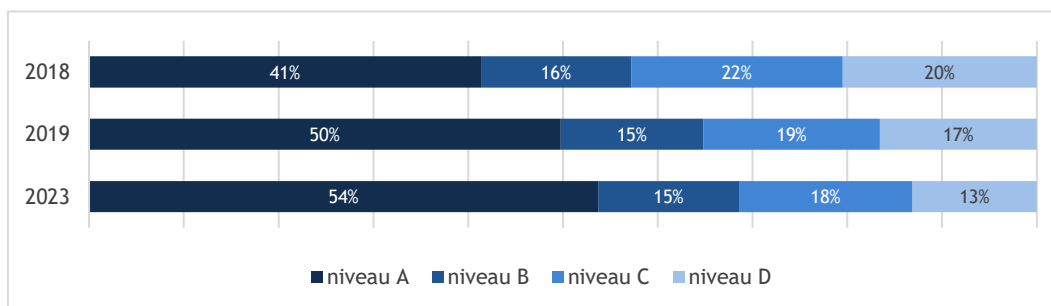
	De school legt voor muziek geen verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs.
B	De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs.
C	De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs. Er is slechts één structurele samenwerkingspartner.
D	De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs. Er is meer dan één structurele samenwerkingspartner.

Ruim de helft van de scholen is ingedeeld in het laagste niveau, wat betekent dat er geen verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs wordt gelegd. De rest van de scholen is redelijk gelijkmatig verdeeld over de drie opvolgende niveaus en leggen dus op zijn minst verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs, waarbij in niveau C en D ook nog wordt samengewerkt met respectievelijk één of meerdere structurele partners.

In

figuur 6.2 is ook te zien dat scholen in de huidige meting iets minder hoog scoren op de schaal dan in de voorgaande meting. Dit verschil (met geringe samenhang) blijkt significant.²¹ Scholen die deelnemen aan het programma CmK scoren statistisch significant iets hoger op deze schaal en scholen die een subsidie voor muziekonderwijs ontvangen scoren duidelijk significant hoger. Toetsing op de mate van stedelijkheid wijst uit dat (zeer) sterk stedelijke gebieden significant lager op deze schaal worden ingedeeld van minder stedelijke gebieden.

Figuur 6.2: Overkoepelende schaal 'verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs' (bron: Monitor Cultuureducatie po 2017-2018 (n=570), 2018-2019 (n=1099 en 2022-2023 (n=1798))

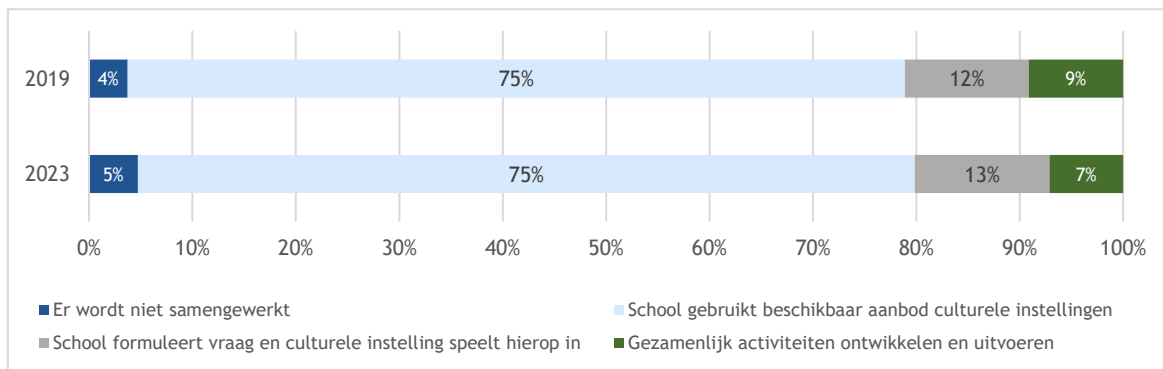
21 Het percentage scholen met score A op de overkoepelende schaal 'verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs' was in 2019 significant toegenomen ten opzichte van 2018.

6.1.3 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen

Vormgeving samenwerking

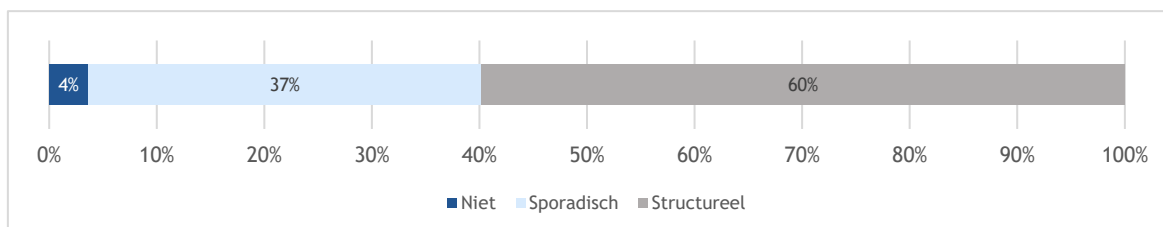
Samenwerking met de culturele omgeving wordt door driekwart van de ondervraagde scholen vormgegeven door gebruik te maken van het beschikbare aanbod aan culturele instellingen. Een kleiner aandeel van de scholen formuleert een vraag waar de culturele instelling op inspeelt of ontwikkelt en voert gezamenlijk met de culturele omgeving activiteiten uit. Slechts vijf procent heeft aangegeven op geen enkele wijze samen te werken met de culturele omgeving. Dit beeld komt sterk overeen met de vorige meting (zie figuur 6.3).

Figuur 6.3: Samenwerking met de culturele omgeving

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1103) en 2022-2023 (n=1861))

Nieuw in de huidige meting was de vraag over samenwerking met externe culturele aanbieders. In figuur 6.4 is te zien dat meer dan de helft van de schoolleiders aangaf structureel met externe culturele aanbieders samen te werken. Voor 37 procent is dit sporadisch en de overige vier procent van de scholen werkt niet met externe culturele aanbieders samen.

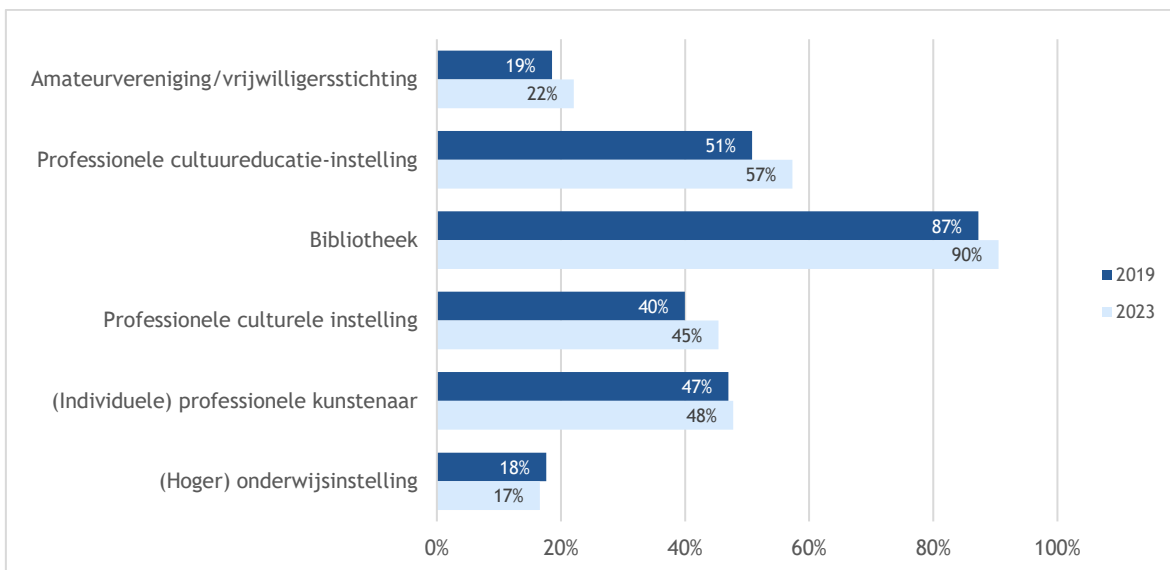

Figuur 6.4: Samenwerking met externe culturele aanbieders

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

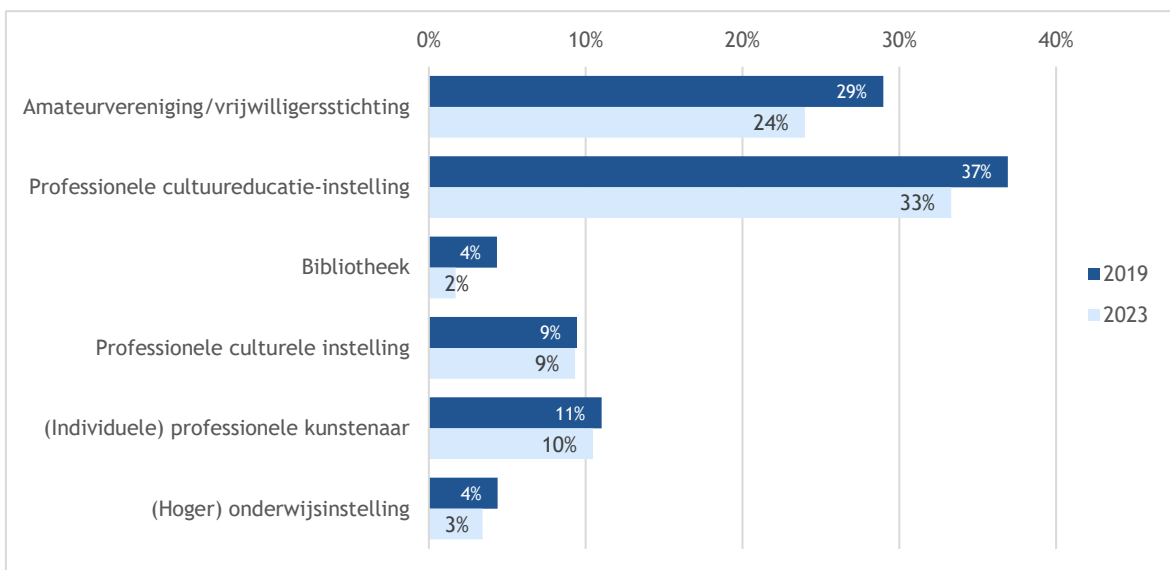
In 2022-2023 nam 64 procent van de scholen deel aan een scholennetwerk of structureel overleg over cultuureducatie. Dat is significant iets minder dan in 2018-2019; toen was het 68 procent. Mogelijke verklaringen voor deze afname zijn personeelstekort en naweeën van corona.

Voor cultuureducatie in het algemeen is de samenwerkingspartner die verreweg het vaakst wordt genoemd de bibliotheek (90% van de scholen), gevolgd door een professionele cultuureducatie-instelling, een professionele kunstenaar en een professionele culturele instelling. In mindere mate wordt samengewerkt met amateurverenigingen of vrijwilligersstichtingen en (hoger) onderwijsinstellingen (17% van de scholen) (zie figuur 6.5).

Figuur 6.5: Samenwerking met externe partners voor cultuureducatie
 (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1099) en 2022-2023 (n=1798))

Als het specifiek om muziekonderwijs gaat wordt er door scholen het vaakst samengewerkt met professionele cultuureducatie-instellingen en amateurverenigingen of vrijwilligersstichtingen. Een kleiner deel van de scholen werkt samen met individuele professionele kunstenaars of professionele culturele instellingen. In enkele gevallen werken scholen samen met een (hoger) onderwijsinstelling of bibliotheek voor muziekonderwijs (figuur 6.6).

Figuur 6.6: Samenwerking met externe partners voor muziekonderwijs
 (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1099) en 2022-2023 (n=1798))

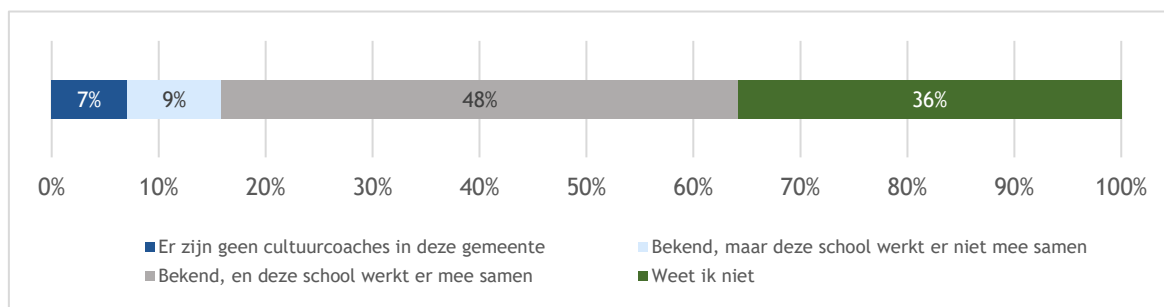
Cultuurcoach

In de huidige meting is een vraag toegevoegd over de bekendheid en aanwezigheid van cultuurcoaches in de gemeente. In figuur 6.7 is te zien dat bijna de helft van de ondervraagde scholen bekend is en samenwerkt met cultuurcoaches in de gemeente. Een klein deel van de scholen heeft aangegeven dat er geen cultuurcoaches in hun gemeente zijn of dat ze er niet mee samenwerken. Een aanzienlijk deel (36%) van de scholen heeft hier geen zicht op.

In een open vraag kon worden aangegeven welke taken de cultuurcoach (indien daarmee wordt samengewerkt) vervult op school. Hieruit bleek dat een cultuurcoach vaak bij meerdere scholen in de gemeente betrokken is. Cultuurcoaches geven advies en ondersteuning aan scholen. Een overgroot deel van de scholen geeft aan dat de cultuurcoach, samen met de cultuurcoördinator van de school, verantwoordelijk is voor het opstellen en bedenken van het cultuurprogramma van een school en dit tevens intern ook coördineert. Overige belangrijke taken zijn het aanvragen van subsidies voor binnenschoolse cultuureducatie, het cultuurbudget van de school beheren en vraagbaak rondom cultuuronderwijs zijn.

Eén van de belangrijkste taken van de cultuurcoach is het coördineren en opleiden van de cultuurcoördinatoren van de scholen in de betreffende gemeente, en het organiseren van jaarlijkse bijeenkomsten om ervaringen uit te wisselen tussen cultuurcoördinatoren. Incidenteel zijn ze ook betrokken bij het organiseren van buitenschoolse activiteiten of het doorverwijzen van ouders naar deze activiteiten.

Cultuurcoaches presenteren het nabijgelegen aanbod van cultuureducatie aan de scholen; de wensen van de school worden dan besproken met de directeur of cultuurcoördinator, waarna de cultuurcoach activiteiten organiseert of coördineert. Daarnaast fungeren de cultuurcoaches vaak als contactpersoon tussen scholen en culturele organisaties of vakdocenten en professionals die cultuureducatie verzorgen.

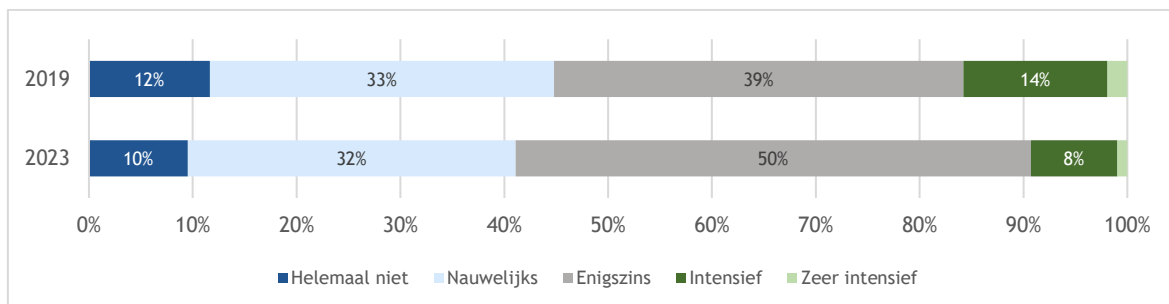

Figuur 6.7: Bekendheid en aanwezigheid cultuurcoaches in gemeente

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

Ouders

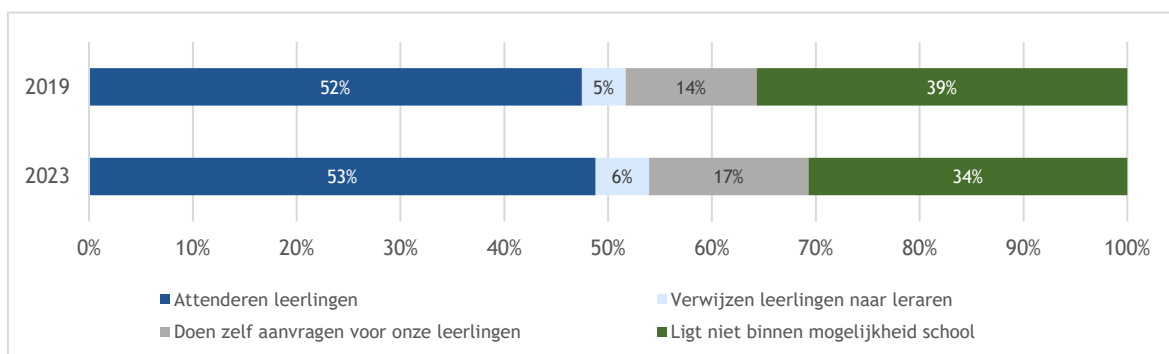
Op veel scholen worden ouders betrokken bij het ondersteunen van cultuureducatieve activiteiten of projecten, maar de mate van intensiviteit hiervan verschilt. De helft van de schoolleiders heeft aangegeven dat ouders enigszins betrokken zijn. Op minder dan tien procent van de scholen zijn ouders intensief (bij één procent zeer intensief) betrokken en bij het overige aandeel van de scholen zijn ouders niet of nauwelijks betrokken bij het verzorgen van cultuureducatieve activiteiten of projecten (figuur 6.8).

Figuur 6.8: Ouders betrokken bij verzorgen cultuureducatieve activiteiten/projecten (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1099) en 2022-2023 (n=1861))

Ondersteuning financiën

Tenslotte is gevraagd in hoeverre de school leerlingen ondersteunt op het gebied van financiën voor (buitenschoolse) kunst- en cultuureducatie, bij gezinnen die hier thuis niet genoeg geld voor hebben. Ruim de helft van de scholen attendeert leerlingen op de mogelijkheid om een aanvraag voor financiële ondersteuning te doen, maar voor ruim een derde van de scholen ligt dit niet binnen de mogelijkheid (zie figuur 6.9). Uit statistische toetsing blijkt dat CmK-scholen significant minder vaak zelf aanvragen voor financiële ondersteuning voor leerlingen doen. S&O-scholen daarentegen doen significant vaker zelf aanvragen voor financiële ondersteuning voor leerlingen voor (buitenschoolse) kunst- en cultuureducatie. Bovendien geven zij significant minder vaak aan dat financiële ondersteuning bieden aan leerlingen niet binnen de mogelijkheid van de school ligt.

Figuur 6.9: Ondersteuning leerlingen op het gebied van financiën (bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 (n=1099) en 2022-2023 (n=1861))

6.2 Interviews - samenwerking (culturele) omgeving

Uit de interviews kwam naar voren dat alle geïnterviewde scholen op enige manier samenwerken met de culturele omgeving. Door naar culturaanbieders toe te gaan, door externe partijen binnen school lessen te laten verzorgen, of een combinatie van beide.

Enkele voorbeelden: “Er wordt samengewerkt met het theater”; “er worden af en toe gastlessen gegeven door externen (houtsnijden, wolvolt)”; “stichting kunstzinnige vorming organiseert knutselactiviteiten op school”; “Externe partijen geven muziekles op de schoollocatie tijdens en na schooltijd; Externe partijen bieden activiteiten aan binnen de verlengde schooldag en het brede schoolprogramma”.

Een ICC'er geeft aan dat de kwaliteit van het geboden cultuuronderwijs door externen wisselend is, en daarom samenwerking tussen school en culturele partners belangrijk is voor de aansluiting bij de belevingswereld van de leerlingen.

“Museumdocenten zijn heel gepassioneerd, maar missen soms de belevingswereld van een kind of missen de vaardigheden om het effectief over te brengen op de leerlingen. Samenwerking is hierin belangrijk, omdat de ene partij de culturele expertise heeft en de andere de pedagogische vaardigheden.”

Ook wordt er bij scholen samengewerkt met bibliotheken: *“De bieb organiseert ook activiteiten voor leespromotie rondom de kinderboekenweek, biedt een collectie aan projectboeken aan en er is een leesspecialist op school en diegene heeft ook contact met de bieb.”*

Samenwerking met de pabo op het vlak van cultuureducatie komt bij de geïnterviewde scholen niet voor, wel zijn er bij de meeste scholen stagiaires die met wisselend succes meedoen aan het cultuuronderwijs dat op school wordt aangeboden. Een school geeft aan: *“Er is een pilot op de pabo in [locatie school] om het creatieve onderwijs verder te ontwikkelen. Wellicht is hier toekomstige samenwerking in mogelijk”*. Een andere geïnterviewde school heeft een stagiair van een drama-opleiding.

Met externe cultuuraanbieders samenwerken wordt als positief ervaren: *“De groepsleerkrachten raken geïnspireerd door de vakdocenten, zowel door hun passie als door hun praktische vaardigheden; [...] Dit draagt bij aan het werkplezier van de leerkrachten. Ook levert het veel op voor de kinderen; energie, aandacht, zelfvertrouwen, talenontwikkeling, geënthousiasmeerd raken voor kunst en cultuur. Dit is vooral belangrijk voor kinderen die vanuit huis weinig kunst en cultuur meekrijgen.”*

Betrokkenheid van ouders bij cultuureducatie kan verschillende vormen en intensiteit aannemen. In hoeverre ouders hiervoor openstaan hangt van meerdere factoren af. Bijdragen aan het onderwijs zelf komen vooral voor in praktische zin, bijvoorbeeld voor vervoer bij uitjes: *“We zijn afhankelijk van ouders om te rijden naar de dichtstbijzijnde stad. Een bus regelen is duur, en het OV is hier te ver weg”*.

Ondersteuning bij leerlingen op het gebied van financiën om buitenschoolse cultuureducatie mogelijk te maken lijkt niet op alle scholen vanzelfsprekend te zijn. In de vragenlijst was al te zien dat een derde van de respondenten hier geen mogelijkheid toe ziet. In de interviews werd gesuggereerd dat financiële ondersteuning niet altijd als verantwoordelijkheid van de school wordt gezien, of dat de school het ongemakkelijk vindt zich met de financiële situatie van ouders te bemoeien. *“Een reden waarom andere scholen niet zulke financiële ondersteuning of doorverwijzing bieden, is omdat leraren niet goed weten hoe die subsidies werken of omdat ouders niet willen dat de school te dichtbij komt. Het kan ook een gevoelig onderwerp zijn.”* Dit gebeurt waarschijnlijk vaker of makkelijker wanneer financiële problemen veel voorkomen onder de leerlingenpopulatie.

6.3 Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen

Hoe is (mogelijk) de samenwerking met de culturele omgeving vormgegeven?

Voor cultuuronderwijs in het algemeen worden scholen hoger op de overkoepelende schaal voor samenwerking met de culturele omgeving ingedeeld dan voor die van muziekonderwijs afzonderlijk. Ook blijkt dat scholen die deelnemen aan CmK hier hoger op scores, wat duidt op meer of een intensievere samenwerking met de culturele omgeving. Deze samenwerking bestaat voor driekwart van de scholen uit het gebruikmaken van het beschikbare aanbod aan culturele instellingen. Bij een kleiner deel van de scholen is er sprake van meer wisselwerking in de samenwerking met de omgeving door middel van een vraaggericht aanbod of gezamenlijke uitvoering van activiteiten.

Meer dan de helft van de scholen werkt structureel met externe culturele aanbieders. De partners waarmee het vaakst wordt samengewerkt zijn achtereenvolgens bibliotheken, professionele cultuureducatie-instellingen, professionele kunstenaars en professionele culturele instellingen. Als het specifiek om

muziekonderwijs gaat wordt er door scholen het vaakst samengewerkt met professionele cultuureducatie-instellingen en amateurverenigingen of vrijwilligersstichtingen. Dit beeld over hoe de samenwerking met de culturele omgeving is vormgegeven komt overeen met de vorige meting.

Dat er veel wordt samengewerkt met bibliotheken is niet nieuw, maar deze verbinding kan goed worden benut in het kader van de extra aandacht voor lezen, leesvaardigheid en leesplezier in de laatste jaren. Ook is er via andere programma's dan CmK aandacht voor samenwerking met specifiek bibliotheken, zoals 'De Bibliotheek op School' (<https://www.debibliotheekopschool.nl/>).²²

Wat levert de samenwerking met de culturele omgeving op?

De samenwerking met de culturele omgeving zorgt er voor dat leerlingen ervaringen opdoen die ze anders minder snel zouden meemaken. Samenwerken met de culturele omgeving maakt ook mogelijk dat leerlingen beter de weg vinden naar buitenschoolse cultuureducatie.

Deze opbrengsten van het samenwerken met de culturele omgeving zijn volgens de scholen vooral van belang voor leerlingen die kunst en cultuur vanuit thuis minder mee krijgen.

Wordt er samengewerkt met een cultuurcoach en waar wordt die voor ingezet?

Ongeveer de helft van de scholen werkt samen met een cultuurcoach, die een belangrijke rol speelt bij het organiseren van het culturele programma en als contactpersoon optreedt tussen de school en de culturele omgeving. Een klein deel van de scholen werkt niet samen met een cultuurcoach of kan dit niet omdat er geen cultuurcoaches in hun gemeente zijn. Opvallend is dat ruim een derde van de schoolleiders niet weten of er wordt samengewerkt met cultuurcoaches.

In welke mate worden ouders betrokken bij het verzorgen van culturele activiteiten en projecten?

Op ongeveer de helft van de scholen zijn ouders middelmatig intensief betrokken bij het verzorgen van cultuureducatieve activiteiten of projecten. Deze betrokkenheid is meestal praktisch van aard, zoals het vervoeren van leerlingen naar een externe culturele locatie. Bij een klein deel van de scholen (tien procent) zijn ouders intensief betrokken bij het verzorgen van cultuureducatie.

Ondersteunt u leerlingen uit gezinnen waar thuis geen geld is voor lessen op het gebied van kunst en cultuur bij het aanvragen van financiële ondersteuning?

Ruim de helft van de scholen attendeert leerlingen op de mogelijkheid om een aanvraag voor financiële ondersteuning te doen. Soms doen scholen dit door informatie over aanvullende financiële ondersteuning aan alle leerlingen mee te geven, en soms worden specifieke leerlingen of gezinnen persoonlijk en direct door de leerkracht of directeur benaderd. Het gaat in het laatste geval dan om gezinnen waarvan bij de leerkracht of directeur bekend is dat de financiële middelen beperkt zijn. Scholen verschillen in hoe actief ze hierin zijn; dit hangt bijvoorbeeld ook af van de netwerken van de schoolleider. Ruim een derde van de scholen heeft aangegeven dat ondersteunen van leerlingen waar thuis geen geld is voor cultuuronderwijs niet binnen de mogelijkheden ligt. Mogelijk is dit een gevoelig onderwerp, o.a. afhankelijk van de omgeving en leerlingenpopulatie van de school.

---

22 Zie ook monitoring op <https://www.bibliotheeknetwerk.nl/onderzoek/monitor-de-bibliotheek-op-school>

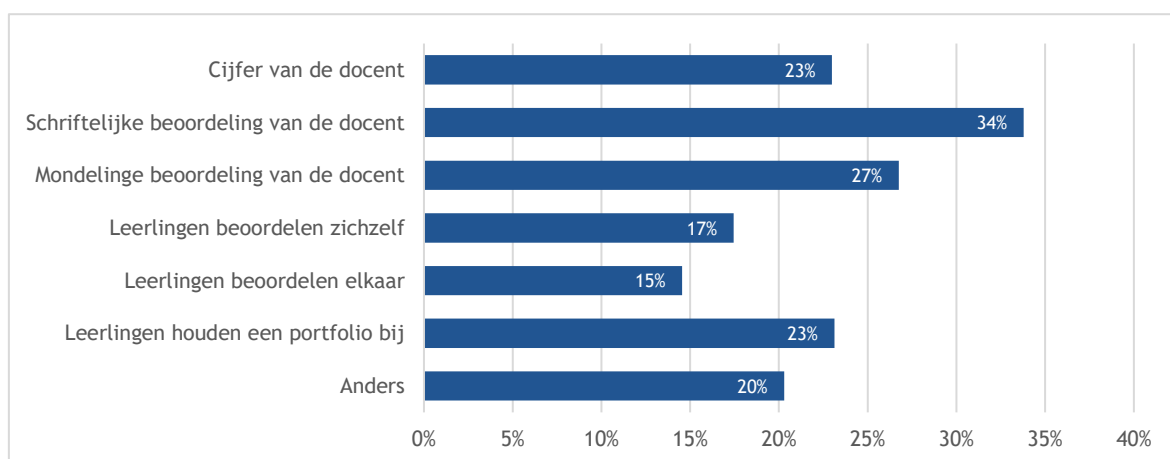
7 (Beoordeling van de) culturele ontwikkeling van leerlingen

In dit hoofdstuk laten we zien hoe scholen hun leerlingen beoordelen als het gaat over cultuureducatie, en welke criteria daarbij worden gehanteerd.

7.1 Culturele ontwikkeling van leerlingen: resultaten vragenlijst

Wijze van beoordeling

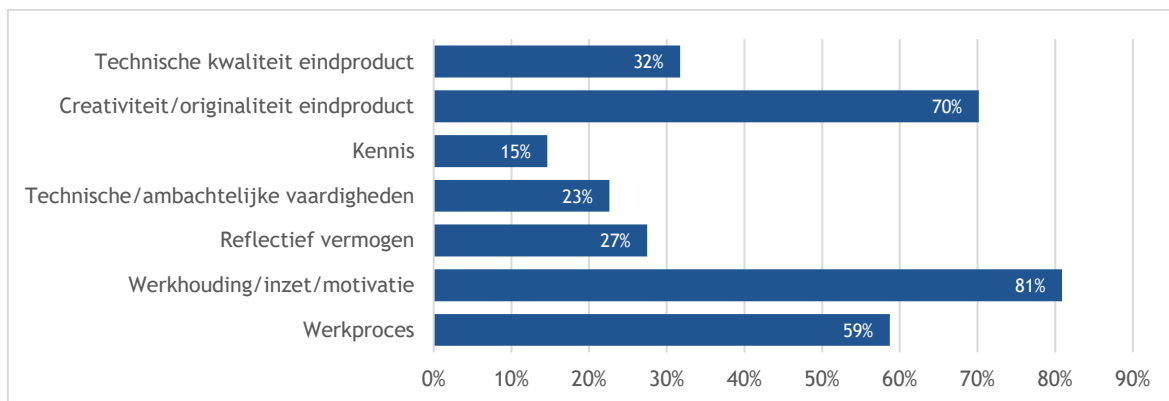
Waar dit in 2019 nog geen onderdeel was van de monitor, is in de huidige meting gevraagd op welke wijze leerlingen worden beoordeeld met betrekking tot cultuureducatie, en welke criteria daarbij worden gehanteerd. In figuur 7.1 is te zien dat voor het beoordelen van leerlingen vooral gebruik wordt gemaakt van schriftelijke en mondelinge beoordeling van de docent, en een cijfer van de docent. Leerlingen die zichzelf en elkaar beoordelen komen in mindere mate voor. Wel geeft een vijfde van de scholen aan dat zij een andere manier van beoordeling hanteren: uit de open antwoorden blijkt dat veel scholen ervoor kiezen om cultuuronderwijs niet te beoordelen en met name in zetten op persoonlijke groei, inzet, betrokkenheid en plezier. Ook geeft men aan een meer subjectieve manier van oordelen toe te passen, met name gericht op reflecteren met en door leerlingen en feedback van de docenten. Soms worden beoordelingen vervangen door opvoeringen/presentaties voor ouders of leerlingen. Bij enkele scholen houden leerlingen of docenten een portfolio bij, waarin de voortgang gedocumenteerd wordt.

Figuur 7.1: Beoordeling van leerlingen

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

Figuur 7.2 toont de criteria die scholen hanteren voor het beoordelen van hun leerlingen met betrekking tot cultuureducatie. De meest gebruikte criteria blijken werkhouding/inzet/motivatie en creativiteit/originaliteit van het eindproduct. Bij 'anders' werd vooral aangegeven dat leerlingen vaak (nog) niet beoordeeld worden. Daarnaast geeft men aan dat het afhankelijk is per lesonderdeel of opdracht en te kijken naar meer subjectieve beoordelingscriteria, zoals plezier en persoonlijke ontwikkeling. Dit sluit aan bij het voorgaande.

Figuur 7.2: Criteria beoordeling van leerlingen
(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

7.2 Interviews - (Beoordeling van de) culturele ontwikkeling van leerlingen

Veel scholen geven aan geen cijfers te geven voor cultuuronderwijs: *“Omdat het heel subjectief is. Maar ze krijgen in het rapport een kwalitatieve beoordeling door middel van een stukje tekst, vooral over het proces. Het gaat er vooral om dat alle leerlingen meedoen.”* Een andere school werkt met een portfolio. *“Leerlingen houden een eigen portfolio bij en reflecteren op hun eigen proces en op de voordrachten van andere leerlingen. Samenwerking is hierin een belangrijk thema, net als talentontwikkeling. Daarnaast draagt het geven van deze feedback ook bij aan taalontwikkeling.”*

De meest genoemde manier waarop scholen ouders informeren over en betrekken bij het cultuuronderwijs en de ontwikkeling van hun kind(eren) op dit gebied is door presentaties en voorstellingen uitgevoerd door de leerlingen. Een schoolleider hoopt dat ook in de toekomst cultuureducatie niet formeel getoetst en beoordeeld gaat worden, zoals bij burgerschapsvorming wel het geval is. Deze schoolleider zou het opvatten als een gebrek aan vertrouwen in de inzet van scholen op dit gebied wanneer dit wel een vereiste wordt.

Kansengelijkheid wordt ook als reden genoemd om geen harde cijfers te geven voor cultuureducatie: *“Iedereen kan meedoen. In cultuureducatie kan elke leerling op zijn eigen niveau meedoen, dus er wordt minder uitgesloten. De beoordeling van cultuureducatie moet gebaseerd zijn op inzet, doorzettingsvermogen, goed meedoen. Ik ben van mening dat kunst- en cultuurproducten van leerlingen niet beoordeeld moeten worden. Als je er cijfers aan geeft, dan draag je weer bij aan die ongelijkheid. Je moet kinderen in hun waarde laten.”*

Bij een van de scholen wordt wel met rapportcijfers gewerkt en denken de externe culturele partners mee over het cijfer, maar ook hier staat het proces centraal: *“Daarbij gaat het er vooral over hoe een leerling zicht heeft ontwikkeld. Daarom wordt er een doel aan het blok gesteld door de zzp'er. Dat is dit jaar pas ingevoerd, dus het moet nog geëvalueerd worden.”*

7.3 Samenvatting: korte beantwoording onderzoeksvragen

Op welke aspecten worden de leerlingen beoordeeld/gevolgd en hoe vindt dat plaats?

Het beoordelen van leerlingen met betrekking tot cultuureducatie gebeurt vooral door middel van schriftelijke en mondelinge beoordeling door de docent, gevolgd door het bijhouden van een portfolio of een cijfer van de docent. De aspecten waar die beoordeling veelal op gebaseerd is, zijn werkhouding/inzet/motivatie en creativiteit/originaliteit van het eindproduct en het proces. Formele (cijfermatige) toetsing en beoordeling lijkt niet wenselijk te zijn.

8 Algemeen oordeel en uitsplitsingen

In dit hoofdstuk tonen we eerst enkele resultaten die wat zeggen over de algemene kwaliteitservaring van scholen van hun cultuureducatie(beleid). Op basis van een aantal tevredenheidsvragen is een overkoepelende schaal 'kwaliteitservaring' opgesteld. Daarnaast is (nieuw dit jaar) gevraagd in hoeverre de belangrijkste doelen van cultuureducatie, zoals eerder in de vragenlijst ingevuld, daadwerkelijk worden behaald. We kijken kort naar het effect van de coronapandemie op (de aandacht voor) cultuureducatie. Ook kijken we naar de mate waarin scholen hun cultuureducatiebeleid evalueren en wat er met deze gegevens wordt gedaan.

Vervolgens bespreken we de resultaten van een aantal analyses waarin wordt gekeken of deelname aan CmK, achterstandsscores en/of regio van de school samenhangen met de indeling op de overkoepelende schalen die in de eerdere hoofdstukken zijn opgesteld.

8.1 Algemene kwaliteitservaring: bevindingen uit de vragenlijst

8.1.1 Overkoepelende schaal 'kwaliteitservaring'

Er is een overkoepelende schaal opgesteld die een beeld geeft van hoe scholen de kwaliteit van hun cultuureducatie ervaren. De indeling van de niveaus is beschreven in onderstaande tabel.

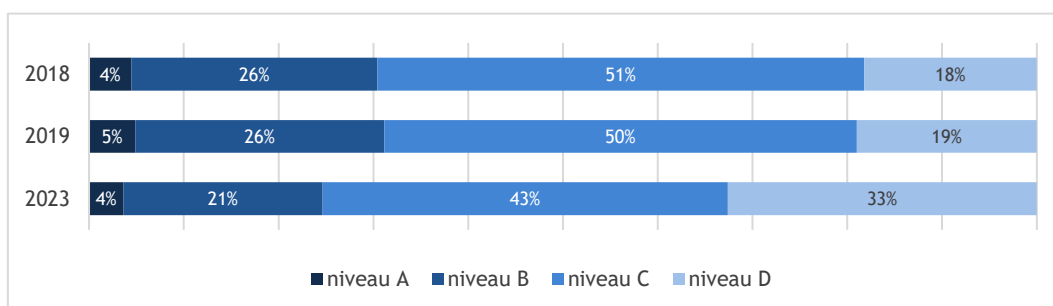
Tabel 8.1: Schaalniveaus 'kwaliteitservaring'

Overkoepelende schaal 'kwaliteitservaring'	
A	De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.
B	De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) óf de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.
C	De school is voldoende tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.
D	De school is tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.

- Een groot deel van de scholen is tevreden (73%) of voldoende tevreden (24%) over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen waar de scholen gebruik van maken. Slechts weinig scholen zijn ontevreden over het aanbod van externe partijen (1%).
- Over het eigen cultuureducatieve aanbod is een kleiner deel van de scholen tevreden (39%). Maar, met nog 43 procent van de scholen die de kwaliteit van het eigen aanbod voldoende vindt, geeft een ruime meerderheid van de scholen de deze kwaliteit minimaal een voldoende oordeel (82%, totaal van scholen met het oordeel tevreden of voldoende).

Scholen zijn in 2022-2023 significant anders op deze schaal ingedeeld dan in 2018-2019: het lijkt erop dat men positiever is geworden over de cultuureducatie op school. In de huidige meting bevindt een derde van de scholen zich in niveau D, waar dat in de vorige meting nog negentien procent was. Het aandeel scholen in de drie lagere niveaus is iets afgenomen.

Deelname aan het programma CmK blijkt hier tevens mee samen te hangen: in 2023 komen de hieraan deelnemende scholen vaker terecht in de twee hogere, en minder vaak in de twee lagere niveaus.

Figuur 8.1: Schaalverdeling 'kwaliteitservaring' naar jaar

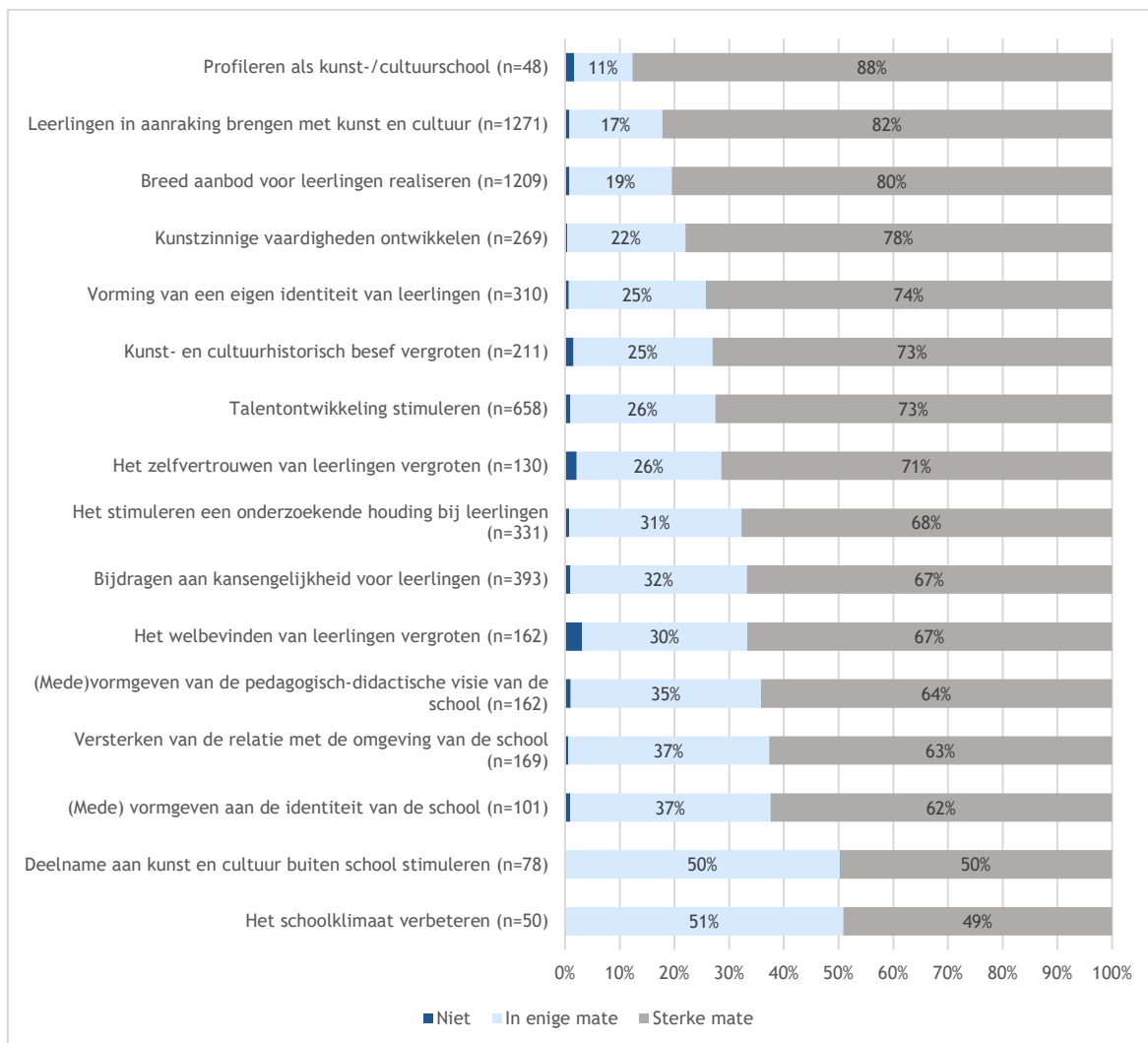
(bron: Monitor Cultuureducatie po 2017-2018 (n=570), 2018-2019 (n=1099) en 2022-2023 (n=1861))

Rapportcijfer

Aan alle respondenten is gevraagd een rapportcijfer te geven dat uitdrukt hoe tevreden zij in het algemeen zijn met de cultuureducatie op hun school. In zowel de huidige als in de vorige meting (2023 en 2019) was dat cijfer gemiddeld een 6,9 (sd 1,1).

Bijdragen aan de belangrijkste doelen

Zoals besproken hebben respondenten in het begin van de vragenlijst aangegeven welke drie belangrijkste doelen zij willen bereiken met cultuureducatie. Later in de vragenlijst hebben zij aangegeven in hoeverre cultuureducatie daadwerkelijk aan hun drie gekozen doelen bijdraagt. De antwoorden hierop worden getoond in figuur 8.2. De doelen 'leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur' en een 'breed aanbod voor leerlingen realiseren' zijn het vaakst gekozen, en cultuureducatie draagt hier ook in sterke mate aan bij volgens respectievelijk 82 en tachtig procent van de betreffende scholen. Het enige doel waar cultuureducatie nóg meer aan bijdraagt is 'profilieren als kunst-/cultuurschool', al waren er maar 48 scholen die dit doel in hun top-3 hadden staan. De antwoorden waren meer verdeeld als het gaat om 'deelname aan kunst en cultuur buiten school stimuleren' en 'het schoolklimaat verbeteren'; hier gaf ongeveer de helft van de (niet al te veel) scholen aan dat cultuureducatie er 'in enige mate' aan bijdraagt. Er werd overigens nauwelijks aangegeven dat cultuureducatie helemaal niet aan bepaalde doelen bijdraagt.

Figuur 8.2: Draagt cultuureducatie bij aan de eerder genoemde doelen?

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023)

8.1.2 Resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen

Deelname aan het programma Cultuuronderwijs met Kwaliteit

De uitsplitsingen die zijn gemaakt naar wel of geen deelname aan CmK zijn gebaseerd op registraties van de penvoerders van CmK, die door het FCP zijn verzameld. In de digitale vragenlijst is echter ook uitgevraagd of scholen deelnemen aan het programma, en zo niet, wat daar de reden voor is.

Van de 576 scholen die aangaven niet aan deze ronde van CmK mee te doen, gaf twintig procent aan dat dit een bewuste keuze was van de school. Vier procent gaf aan dat het een keuze was van het schoolbestuur, en zeventien procent had geen mogelijkheid in de regio tot deelname. Een andere reden om niet deel te nemen aan CmK3 die vaak werd genoemd is dat scholen al op andere manieren samen werken met lokale culturele instellingen.

Ruim de helft (59%) koos echter voor de optie ‘andere redenen’ voor het niet-deelnemen aan CmK; uit hun open antwoorden bleek dat de meest genoemde reden is dat scholen niet bekend zijn met het programma. Aangegeven wordt daarnaast dat scholen wel een eigen cultuurprogramma hebben, direct gesubsidieerd worden door de gemeente of deelnemen aan een cultuurprogramma dat is opgesteld door de gemeente of

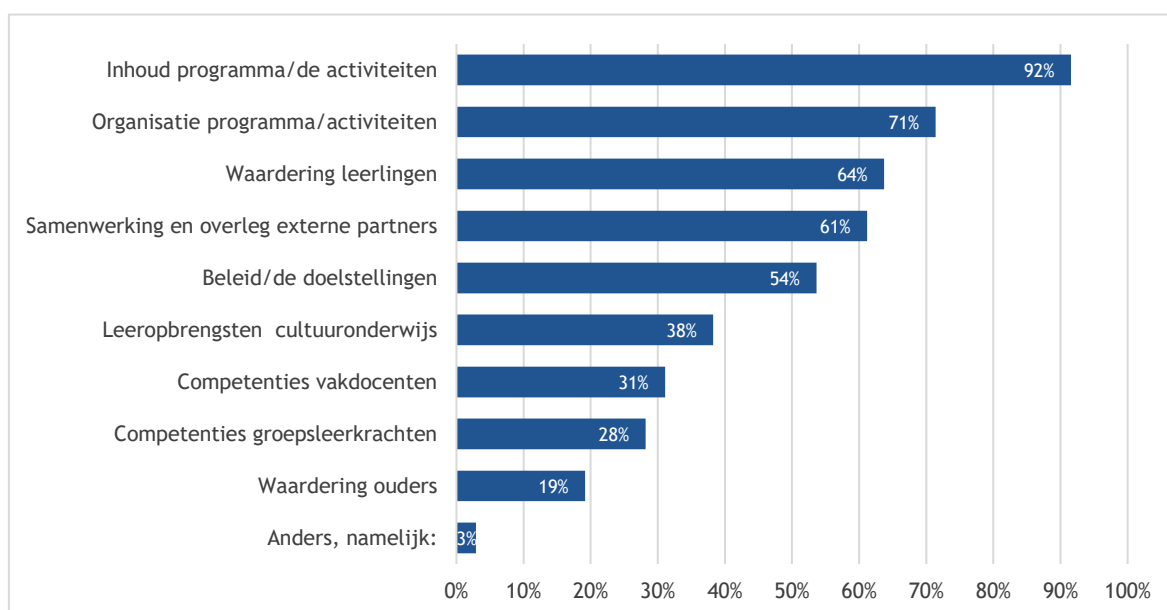
een culturele organisatie. Echter, sommige organisaties die daarbij worden genoemd zijn penvoerders van CmK. Het is dus denkbaar dat de naamgeving van CmK niet in alle regio's gelijk is en dat het voor scholen niet altijd helder is wat bij CmK hoort en wat niet.

Er zijn ook scholen die meer prioriteit leggen bij andere zaken, zoals het versterken van basisvaardigheden van leerlingen, en die daarom weinig met cultuur(programma's) doen op school. Meerdere keren stellen scholen dat ze simpelweg niet alles kunnen aanbieden. Een klein deel van de scholen stelt dat het teveel werk kost om deel te nemen aan CmK vanwege drukte of personeelstekort; een enkele keer wordt corona genoemd als stoorfactor.

In het speciaal onderwijs worden over het algemeen soortgelijke redenen genoemd als in het reguliere basisonderwijs. Zij noemen ook vaak dat er nog geen tijd is geweest om cultuuronderwijs in te richten, of dat er nog geen visie is opgesteld op cultuureducatie.

Evaluatie

De helft van de respondenten (49%) gaf in 2023 aan dat het proces en de opbrengsten van cultuuronderwijs door middel van evaluatie in beeld wordt gebracht. Figuur 8.3 laat zien welke aspecten er worden geëvalueerd. De inhoud en organisatie van het programma staan bovenaan de lijst. Ook waardering van leerlingen, samenwerking met externe partners en beleid/doelstellingen worden door meer dan de helft van de scholen (die evalueren) genoemd. Leeropbrengsten en competenties van vak- en groepsleerkrachten worden door 28 tot 38 procent van de scholen geëvalueerd en de waardering van ouders staat onderaan met negentien procent. Een klein deel van de scholen gaf aan dat zij andere zaken dan genoemd evalueren: uit de open antwoorden bleek dat enkele scholen de waardering van leerkrachten evalueerden. Een kleiner deel van deze scholen gaf aan alle facetten van het cultuuronderwijs te evalueren.

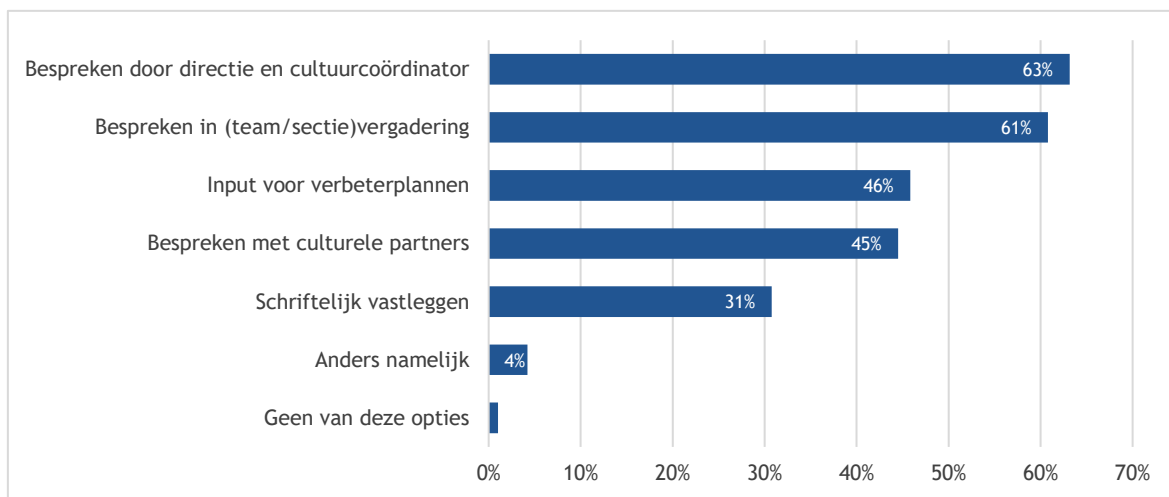

Figuur 8.3: Wat wordt er geëvalueerd?

(bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=906))

De uitkomsten van de evaluaties (indien uitgevoerd) worden in veel gevallen in ieder geval besproken door de directie en cultuurcoördinator. Ook worden ze relatief vaak in een teamvergadering besproken. Schriftelijk vastgelegd worden de uitkomsten slechts in één op de drie gevallen (zie figuur 8.4 **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). Bij anders, namelijk worden met name antwoorden gegeven, die gelieerd zijn aan de antwoordcategorieën. Zo geeft een derde van deze scholen aan hun evaluatie te

gebruiken voor aanpassingen en verbeteringen aan het cultuurplan; een derde bespreekt de plannen binnen het schoolteam en weer een derde deelt/bespreekt de plannen met externen, zoals (gemeentelijke) cultuurcoaches, Cmk-penvoerders en ICC-vergaderingen.

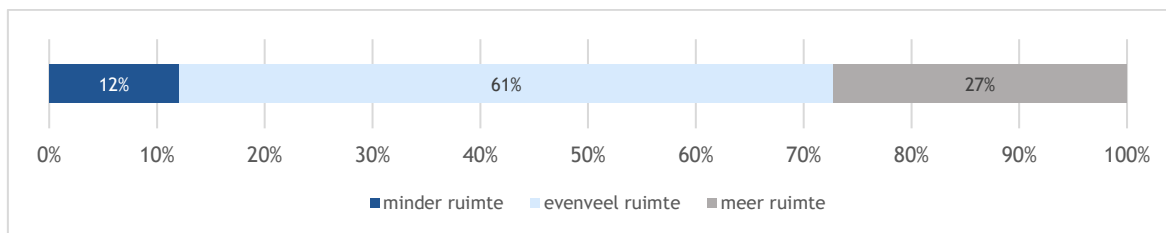

Figuur 8.4: Wat doet u met de evaluatiegegevens? (bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=906))

Corona

De coronapandemie en bijbehorende maatregelen hebben grote impact gehad op het onderwijs. In de huidige meting is scholen gevraagd of cultuuronderwijs, vergeleken met de tijd vóór corona, nu meer of minder ruimte en aandacht krijgt. De resultaten staan in figuur 8.5; het grootste deel van de scholen geeft aan dat er nu evenveel ruimte is voor cultuureducatie als vóór corona. Toch geven ook bijna drie op de tien scholen aan dat er sinds die tijd méér ruimte voor is. Bij twaalf procent is deze ruimte minder geworden. Het is aannemelijk dat er ten tijde van de pandemie weinig kon worden geïnvesteerd in cultuuronderwijs. Deze resultaten lijken daarom overwegend positief, al kunnen er geen kwantitatieve gegevens worden vergeleken. We gaan hier verder op in tijdens de verdiepende gesprekken. Binnen de groep die aangeeft minder ruimte voor cultuuronderwijs te hebben, vergeleken met de periode vóór corona, gaat het veelal om scholen die de nadruk hebben moeten leggen op basisvaardigheden, met name de vakken rekenen en taal, omdat hier tijdens de pandemie veel achterstanden in ontstaan zijn bij de leerlingen. Daarnaast hebben personeelwisselingen en andere prioriteiten ervoor gezorgd dat het cultuuronderwijs weer opnieuw opgezet moest worden. Hierdoor is een deel van de scholen nog een inhaalslag aan het maken. De scholen die evenveel ruimte hebben voor cultuuronderwijs geven aan dat er vaak niet veel is veranderd. De meeste activiteiten konden na de pandemie weer probleemloos worden opgepakt. Dit heeft vaak als reden dat cultuuronderwijs is vastgelegd in hun beleid of visie, waardoor zij relatief gemakkelijk de draad weer konden oppakken. Een klein deel geeft ook aan dat zij cultuuronderwijs konden doorzetten door extra gelden zoals de NPO-middelen. Zij maken zich wel zorgen dat ze het cultuuronderwijs weer moeten afschalen zodra deze subsidie wegvalt (in hoofdstuk 2 was al te zien dat 36 procent van de scholen NPO-middelen inzetten voor het vormgeven van cultuureducatie).

Bij de scholen die aangaven nu meer ruimte te hebben voor cultuuronderwijs, kan maar in weinig gevallen gezegd worden dat het de pandemie zelf is geweest die meer ruimte heeft gecreëerd voor cultuuronderwijs. Scholen noemen met name de NPO- & Cmk-gelden die hebben gezorgd voor financiële ruimte. Ook geven scholen aan de aandacht vergroot te hebben en cultuurcoördinatoren te hebben opgeleid en een cultuurbeleidsplan te hebben opgesteld, maar er wordt niet expliciet vermeld dat de pandemie hierbij een van de beweegredenen is geweest.

Figuur 8.5: Cultuuronderwijs krijgt nu, vergeleken met de tijd voor corona (bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023 (n=1861))

8.2 Interviews over algemene kwaliteitservaring

Covid-19 pandemie

Ook uit de interviews kwamen verschillende geluiden naar voren die aansluiten bij de toelichtingen die in de vragenlijst zijn gegeven. Corona heeft niet overal een remmend effect gehad op het cultuuronderwijs: *“Eigenlijk is er nu nog méér aandacht voor cultuureducatie. Dat komt niet specifiek door corona, maar door een doorlopende ontwikkeling. Corona was daarin een onderbreking maar heeft het proces niet gestaakt.”*

Maar ook een voorbeeld waarbij de aandacht voor cultuuronderwijs toenam onafhankelijk van de invloed van de covid-19 pandemie: *“Cultuuronderwijs is nu weer hetzelfde als voorheen. De aandacht voor literatuur en media is toegenomen. Leerkrachten hebben ook meer aandacht voor cultuuronderwijs (zoeken het vaker zelf op), met name wat betreft buitenschoolse activiteiten en zijn hier beter over geïnformeerd. De goede verbinding en het netwerk dat is opgebouwd maakt het laagdrempelig voor leraren om cultuuronderwijs te geven. Maar deze veranderingen hebben niet speciaal met corona te maken.”*

Een andere school zegt: *“Er zijn ook mooie dingen uitgekomen, [vakdocent] heeft muzieklesfilmpjes online gezet in deze periode, waardoor veel kinderen meteen startten met cultuur in de ochtend. Er wordt nu meer gebruik gemaakt van deze media, wat toch ook een verrijking is.”*

8.3 Regressieanalyses

In deze paragraaf worden de resultaten besproken van verdere toetsing van mogelijke verschillen tussen groepen scholen door middel van multivariate regressieanalyses. Hierin wordt de samenhang gemeten tussen de indeling op de vijf algemene schalen over de stand van zaken van cultuureducatie en verscheidene achtergrondkenmerken van scholen, namelijk wel of geen deelname aan Cultuureducatie met Kwaliteit, achterstandsscores, schoolgrootte (leerlingaantal) en stedelijkheid van de schoollocatie.

Deelname aan CmK(3)

Deelname aan (de huidige ronde van) Cultuureducatie met Kwaliteit zorgt voor een hogere indeling op de overkoepelende schalen voor visie, samenwerking met de omgeving, kwaliteitservaring, en verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs.

Op de schaal ‘deskundigheid groepsleerkrachten’ worden CmK-scholen significant vaker in niveaus B en C ingedeeld en minder vaak in A en D. Dat ze minder vaak in het laagste niveau zitten, ligt voor de hand. Dat CmK-scholen ook minder vaak in het hoogste niveau zitten, kan mogelijk worden verklaard doordat deze scholen meer bewust reflecteren op het cultuuronderwijs en de competenties van de leerkrachten, waardoor zij zich meer bewust zijn van eventuele tekortkomingen. Ze zijn vermoedelijk meer *bewust*

onbekwaam. In hoofdstuk 5 zagen we al dat er door CmK-deelnemers wel meer tijd en geld wordt geormerkt voor de deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten met betrekking tot cultuureducatie. Het lijkt er dus op dat hier bewuster aandacht voor is.

Op de volgende schalen was er geen verschil tussen CmK- en de overige scholen:

- visie op muziekonderwijs;
- verankering van doorgaande leerlijn, al hebben CmK-scholen wel significant vaker een doorlopende leerlijn voor muziek.

Verschillen naar schoolgrootte (leerlingenaantal)

Naarmate een school groter is (meer leerlingen heeft), worden scholen gemiddeld hoger ingedeeld op de schalen voor visie, kwaliteitservaring, structureel muziekonderwijs en deskundigheid muziekonderwijs. Ook worden scholen hoger ingedeeld op de schalen voor samenwerking met de omgeving, en doorgaande leerlijn al gaat het in beide gevallen slechts om een zeer klein effect.

Verschillen naar achterstandsscores

Hoe hoger de achterstandsscore, hoe lager scholen worden ingedeeld op de overkoepelende schaal voor visie. Het gaat hier echter maar om een zeer klein effect. Daarnaast zien we ook dat de indeling op de schaal voor kwaliteitservaring iets lager uitvalt wanneer er een hogere achterstandsscore is.

Verschillen naar stedelijkheid

De verschillen naar stedelijkheid laten meestal geen lineair verband van niet stedelijk tot zeer sterk stedelijk zien. Wel worden er regelmatig significante verschillen tussen enkele categorieën gevonden. Zo worden scholen in niet stedelijke gebieden significant hoger ingedeeld op de overkoepelende schaal voor visie op cultuureducatie, dan scholen in zeer sterk stedelijke gebieden. Ook op de schaal voor verbinding tussen binnen- en buitenschoolse muzikeducatie scoren scholen in weinig stedelijke gebieden significant hoger dan scholen in zeer sterk stedelijke gebieden. Wat de betreft de overkoepelende schalen voor de doorgaande leerlijn en kwaliteitservaring worden scholen in sterk stedelijke gebieden significant hoger ingedeeld dan scholen in zeer sterk stedelijke gebieden.

8.4 Samenvatting

Op welke indicatoren wordt geëvalueerd en hoe worden de resultaten van die evaluatie ingezet?

Veruit de meerderheid van de scholen geeft aan de inhoud van het programma/ de activiteiten te evalueren; gevolgd door de organisatie van het programma/ de activiteiten. Helaas is niet te achterhalen in welke mate de respondenten hierbij het programma, danwel individuele activiteiten in gedachten hadden. Het valt op dat slechts iets meer dan de helft van de scholen (die evalueren) het beleid en/of de doelstellingen evalueren. Dit betekent dat bijna de helft (46%) van deze scholen deze onderwerpen níet evalueert. Vaker is er aandacht voor de waardering door leerlingen en de samenwerking met de externe partners.

De resultaten van evaluaties worden slechts in één op de drie gevallen schriftelijk vastgelegd. In veel gevallen worden ze in ieder geval besproken door de directie en cultuurcoördinator en komen ze ook relatief vaak in een teamvergadering aan bod.

Welke invloed heeft de covid-19 pandemie gehad op het cultuuronderwijs? Welke mogelijke leerpunten heeft de school hieruit kunnen trekken?

Afgezien van de periode van de covid-19 pandemie, waarin een groot deel van het onderwijs niet door kon gaan, lijkt de covid-19 pandemie geen structurele belemmerend of aanjagende invloed te hebben gehad op het cultuuronderwijs in het po. Bij het grootste deel van de scholen is er nu evenveel aandacht voor

cultuuronderwijs als voor de covid-19 pandemie. Bij de twaalf procent scholen waar er nu minder ruimte is voor cultuuronderwijs heeft dit voor een deel te maken met een verschuiving van de aandacht naar de basisvaardigheden taal en rekenen. Daarnaast hebben personeelswisselingen er voor gezorgd dat het cultuuronderwijs weer moest worden opgestart. Scholen die het cultuuronderwijs relatief gemakkelijk weer konden worden oppakken, hebben cultuuronderwijs vaak verankerd in de visie of het schoolplan. Bij de scholen die aangaven nu meer ruimte te hebben voor cultuuronderwijs, kan maar in weinig gevallen gezegd worden dat het de pandemie zelf is geweest die hier meer ruimte voor heeft gecreëerd.

9 Speciaal onderwijs

9.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is de stand van zaken ten aanzien van cultuureducatie besproken op scholen in het basisonderwijs. In dit hoofdstuk kijken we naar het speciaal onderwijs, en in hoeverre de resultaten van deze scholen verschillen van die in het basisonderwijs.

In totaal hebben in deze meting 133 scholen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs de enquête volledig ingevuld. Daarvan neemt veertig procent deel aan de huidige ronde van Cultuureducatie met Kwaliteit. Dat is minder dan in het reguliere basisonderwijs (daarvan nam 55% deel aan CmK). Het gaat hier dus om relatief kleine aantallen; daarom zullen we de resultaten vooral op hoofdlijnen bespreken.

9.2 Resultaten: speciaal onderwijs versus basisonderwijs

9.2.1 Visie en organisatie

Cultuureducatie algemeen

Wat betreft de visie op cultuureducatie en de organisatie ervan lijken scholen in het (v)so zich wat minder ver te hebben ontwikkeld dan scholen in het reguliere basisonderwijs.

Op de overkoepelende schaal voor visie zien we dat van het (v)so relatief meer scholen in niveau A zijn ingedeeld dan scholen in het reguliere onderwijs, en minder scholen in niveau D.

Scholen in het speciaal onderwijs geven vaker aan dat zij nog geen visie op cultuureducatie hebben opgesteld (20% t.o.v. 8% in het reguliere onderwijs), en als zij een visie hebben is deze minder vaak vastgelegd in een cultuurbeleidsplan (41% t.o.v. 50%). Ook is de visie op cultuureducatie in het speciaal onderwijs minder goed bekend bij het team (vaker bij 'enkele leden' en minder vaak bij 'iedereen'), en minder vaak vertaald naar de praktijk (in het (v)so zegt 13% dat de visie nog niet is vertaald naar de praktijk, t.o.v. 6% in het reguliere onderwijs). Als de visie wel is vertaald naar de praktijk, is dat in het speciaal onderwijs minder vaak in de vorm van samenwerking met culturele instellingen (52% t.o.v. 62%). Ook het draagvlak voor cultuureducatie lijkt iets minder te zijn in het speciaal onderwijs: men geeft aan dat zowel onder de directie als onder groepsleerkrachten er vaker 'enigszins' draagvlak is en minder vaak 'volledig' dan in het reguliere onderwijs.

Hoewel in beide onderwijstypen een groot deel van de scholen een cultuurcoördinator heeft aangesteld op school, is dat in het speciaal onderwijs minder vaak zo (76%) dan in het reguliere basisonderwijs (88%). Als er een cultuurcoördinator is, heeft deze echter in het speciaal onderwijs wel *meer* uren tot zijn/haar beschikking: gemiddeld 39 uur per jaar (in het reguliere onderwijs is dat 30 uur).

Cultuureducatie is in het speciaal onderwijs minder vaak een aparte post op de begroting (51%) dan in het reguliere basisonderwijs (65%). Voor de bekostiging van het cultuuronderwijs maakt het reguliere onderwijs vaker gebruik van subsidies, bijdragen van ouders en de lumpsum. In het speciaal onderwijs wordt vaker aangegeven dat men hier geen zicht op heeft.

Muziekonderwijs

Wat betreft visie op en organisatie van muziekonderwijs zijn er ook enkele verschillen te zien tussen speciaal en regulier onderwijs.

Op de overkoepelende schaal voor structureel muziekonderwijs zien we dat het (v)so vaker in niveau A is ingedeeld en minder vaak in niveau D. Ook hier lijkt het speciaal onderwijs zich algemeen gezien dus minder ver op te hebben ontwikkeld.

Scholen in het (v)so geven iets vaker aan dan scholen in het reguliere onderwijs dat zij nog bezig zijn een visie op muziekonderwijs op te stellen (18 vs 13%). Verder zijn in de mate van visie op muziekonderwijs geen significante verschillen te zien.

Binnen het speciaal en regulier onderwijs wordt wel op verschillende wijzen gezorgd voor borging van muziekonderwijs binnen en buiten school: het reguliere onderwijs zorgt hier namelijk vaker voor in de vorm van structurele samenwerkingsafspraken met culturele partners (35%) dan het (v)so (22%), en ook vaker door externe partijen les te laten geven op school na schooltijd (31% t.o.v. 16% in het (v)so). Het speciaal onderwijs doet dit op haar beurt vaker door één of meer vaste muzikleraren in dienst te hebben (39% t.o.v. 23% in het reguliere onderwijs). Ook geven (v)so-scholen vaker aan muziekonderwijs op een ‘andere’ manier te borgen dan dat het reguliere onderwijs dit aangeeft. Uit de open antwoorden blijkt dat: borging van zowel binnen-als buitenschools muziekonderwijs vaak (nog) niet geborgd is. Scholen die andere vormen van borging aangeven, hebben dit vooral gedaan door leerkrachten te betrekken bij het muziekonderwijs, waarbij met name gebruik gemaakt wordt van leerkrachten met een affiniteit of vaardigheid voor muziek. Daarnaast borgen deze scholen het door middel van het gebruik maken van lesmethodes. Voor buitenschools muziekonderwijs geldt dat als dit wel geborgd is, voornamelijk om naschoolse lessen of activiteiten gaat.

Ten slotte is muziekonderwijs vaker een aparte post op de begroting in het speciaal onderwijs dan in het reguliere onderwijs (31% vs 24%).

9.2.2 Onderwijsaanbod

Het lijkt erop dat scholen in het reguliere basisonderwijs vaker leermethoden inzetten voor cultuureducatie dan scholen in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Dat is in ieder geval zo voor de vakken muziek, beweging/dans, erfgoed en voor het multidisciplinair aanbieden van cultuureducatie. Qua intensiteit van de inzet van deze methoden (voor een deel van dan wel alle lessen) is geen verschil tussen regulier en speciaal onderwijs gevonden.

Erfgoed komt minder vaak aan bod in het speciaal onderwijs dan in het reguliere (van het (v)so geeft 16% aan dat erfgoed helemaal niet aan bod komt, tegenover 4% van het reguliere basisonderwijs). Als erfgoed aan bod komt is dat in het reguliere onderwijs vaker als onderdeel van cultuureducatie of van geschiedenis/aardrijkskunde dan in het speciaal onderwijs.

9.2.3 Samenhang en doorgaande leerlijn

Cultuureducatie algemeen

Scholen in het (v)so komen op de overkoepelende schaal voor doorgaande leerlijn wederom lager uit dan scholen in het reguliere onderwijs: ze worden minder vaak in niveau D ingedeeld en wat vaker in niveau A en B.

Qua samenhang binnen cultuureducatie (losstaande vakken, sommige vakken op elkaar afgestemd of een samenhangend programma) zien we dat (v)so hier anders op antwoordt dan het reguliere onderwijs; namelijk vaker dat er sprake is van losstaande vakken én iets vaker dat er sprake is van een samenhangend programma, terwijl er minder vaak sprake is van 'sommige vakken' die op elkaar zijn afgestemd. Dit lijkt erop te wijzen dat er in het speciaal onderwijs iets vaker een 'alles of niets' keuze wordt gemaakt.

Samenhang tussen cultuureducatie en andere vakken komt meer in het reguliere onderwijs voor dan in het (v)so. Dat geldt in ieder geval (significant) voor samenhang met taalonderwijs, zaakvakken, de culturele omgeving en tussen de verschillende leerjaren.

Verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie wordt voor het vak muziek vaker in het reguliere onderwijs gelegd (53% t.o.v. 35% in het (v)so), en dat is ook zo voor literatuur (27% in het reguliere onderwijs, 18% in het (v)so). Voor beweging/dans wordt echter juist in het speciaal onderwijs verbinding gelegd tussen binnen- en buitenschools: 41 procent van de respondenten uit het speciaal onderwijs geeft aan dat die verbinding voor beweging/dans wordt gelegd, waar dat in het reguliere onderwijs 32 procent is.

Hoe die verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie precies gelegd wordt verschilt eveneens. In het reguliere basisonderwijs wordt dit vaker gedaan middels het aanbieden van activiteiten door externe partijen in de verlengde schooldag, door ruimte te bieden voor activiteiten voor leerlingen buiten schooltijd, en door externen te faciliteren met ruimte op school. In het speciaal onderwijs wordt deze verbinding dan weer vaker gelegd door enthousiaste, gemotiveerde leerlingen door te verwijzen.

Verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs

Aansluitend bij bovenstaande zien we dat op de overkoepelende schaal voor verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs, scholen in het speciaal onderwijs significant lager worden ingedeeld. Zij zitten vaker in niveau A en minder vaak in de hogere niveaus.

9.2.4 Deskundigheid leerkrachten

Ook op de overkoepelende schaal voor de deskundigheid van groepsleerkrachten komen scholen in het speciaal onderwijs gemiddeld wat lager uit. Zij worden vaker in niveau A en B in gedeeld, en minder vaak in niveau C en D. Voor de schaal voor deskundigheid op het gebied van muziekonderwijs wordt geen significant verschil gevonden tussen beide onderwijstypen.

Zijn de groepsleerkrachten vakinhoudelijk deskundig genoeg, en hebben zij vertrouwen in de eigen vaardigheden? Uit de antwoorden hierop blijkt dat, wanneer het gaat om de vakken literatuur en erfgoed, de respondenten zowel de deskundigheid als het vertrouwen in het reguliere onderwijs hoger inschatten dan in het speciaal onderwijs. Ook schatten respondenten in het reguliere onderwijs de vaardigheden van hun groepsleerkrachten in het algemeen hoger in als het gaat om leerlingen begeleiden en beoordelen, en het beoordelen van gastdocenten en projecten.

Vakleerkrachten zijn ongeveer even vaak in dienst in het speciaal onderwijs als in het reguliere onderwijs, maar de wijze waarop verschilt: in het speciaal onderwijs zijn vakdocenten vaker vast in dienst (33% vs 14%), waar deze in het reguliere onderwijs vaker extern worden ingehuurd (43% vs 26%). Ook de vakken waarin wordt lesgegeven door vakdocenten verschillen: in het reguliere onderwijs worden vakdocenten vaker ingezet voor muziek, beweging/dans en literatuur dan in het speciaal onderwijs, waar juist vaker vakdocenten ingezet worden voor Tekenen en handvaardigheid dan in het reguliere onderwijs. Wat betreft de samenwerking tussen groeps- en vakleerkrachten komt het in het (v)so vaker voor dat beide leerkrachten samenwerken aan de vormgeving van een vak en de lessen verdelen, en ook dat de vakleerkracht de

groepsleerkracht coacht in het verzorgen van cultuureducatie (dan in het reguliere basisonderwijs). Ten slotte zien we verschil in de bekostiging van vakleerkrachten: in het reguliere basisonderwijs worden deze vaker betaald vanuit subsidiegelden en in het speciaal onderwijs vaker structureel uit het schoolbudget. Dat kan er natuurlijk mee te maken hebben dat in het speciaal onderwijs meer vakleerkrachten vast in dienst zijn, waar ze in het reguliere onderwijs vaker extern worden ingehuurd.

9.2.5 Samenwerking met de (culturele) omgeving

Op de overkoepelende schaal voor samenwerking met de culturele verdeling zien we opnieuw een significant andere indeling voor scholen in het (v)so en het reguliere basisonderwijs. Scholen in het speciaal onderwijs worden vaker in niveau A ingedeeld, minder vaak in B en C, maar ook weer vaker in niveau D. Het lijkt er hier dus op dat er in het speciaal onderwijs minder vaak ‘een beetje’ aan dit aspect wordt gewerkt als er eenmaal voor wordt gekozen.

Op de vraag op welke manier er wordt samengewerkt met de culturele omgeving (niet, gebruikmaken van beschikbaar aanbod, vraag formuleren waar instelling op inspeelt, of gezamenlijk ontwikkelen van activiteiten) antwoordden respondenten uit het speciaal onderwijs vaker dat er *niet* wordt samengewerkt (14% t.o.v. 5% in het reguliere onderwijs). Gebruikmaken van beschikbaar aanbod en een vraag formuleren waar een culturele instelling op inspeelt werden eveneens wat minder gekozen door scholen in het speciaal onderwijs. Het gezamenlijk ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten werd echter juist iets *meer* aangegeven in het (v)so; dit zou wederom geïnterpreteerd kunnen worden als dat het speciaal onderwijs vaker een bewuste keuze maakt, en niet ‘deels’ uitvoert.

Dit sluit ook aan bij de bevinding dat het speciaal onderwijs vaker een geheel eigen programma maakt voor culturele activiteiten dan het reguliere onderwijs, waar juist vaker kant-en-klare trajecten worden ingekocht. Scholen in het reguliere basisonderwijs zijn bovendien vaker tevreden over het aanbod van externe instellingen. Wellicht is het lastiger om dit aanbod passend te maken voor het speciaal onderwijs.

9.2.6 Culturele ontwikkeling van leerlingen

Respondenten uit het reguliere onderwijs zien meer ontwikkeling bij hun leerlingen op het gebied van oriënterend, onderzoekend, uitvoerend en evaluerend vermogen, op verbeeldingskracht en originaliteit, communicatieve en expressieve vaardigheden, het toepassen van culturele kennis en vaardigheden en verbinding met het eigen culturele verleden (dan in het (v)so).

9.3 Interviews - speciaal onderwijs

We hebben gesproken met een cultuurcoördinator van twee scholen die onder dezelfde stichting vallen. Hieruit is naar voren gekomen dat in de uitvoering van het cultuuronderwijs sommige aspecten anders zijn dan voor het regulier onderwijs. Maar op organisatorisch/financieel vlak spelen hier veel dezelfde punten, zoals de versnippering van het veld wat betreft mogelijke regelingen en subsidies (zoals CmK, School en Omgeving, gemeentelijke subsidies), waardoor het moeilijk is om de juiste weg te vinden tussen de vele mogelijkheden.

9.4 Samenvatting

Verband tussen schooltype en resultaten

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar de punten waar het (voortgezet) speciaal onderwijs en het reguliere basisonderwijs van elkaar verschillen als het gaat om cultuureducatie. Uit de vragenlijst blijkt dat

cultuureducatie waarschijnlijk een andere rol speelt op het (v)so dan op het reguliere basisonderwijs. Op bepaalde zaken lijken zij minder hoog te scoren, op andere aspecten ontstaat het beeld dat men in het speciaal onderwijs gerichtere keuzes maakt ('alles of niets', waar het reguliere onderwijs meer in het middensegment scoort op bepaalde aspecten).

Ook zien we verschillen in accenten die worden gelegd: het speciaal onderwijs borgt cultuur- en muziekonderwijs bijvoorbeeld minder in de samenwerking met externe partijen maar meer door zelf expertise in huis te nemen in de vorm van vakdocenten.

10 Conclusies en aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken bespraken we de resultaten van de vragenlijst die onder schoolleiders/ICC'ers is afgenomen, en de kwalitatieve aanvullingen daarop die door enkele scholen in interviews zijn benoemd. In voorliggend hoofdstuk noemen we de belangrijkste punten die hieruit naar voren kwamen, en doen we waar mogelijk aanbevelingen voor toekomstig beleid.

10.1 Visie en organisatie

De meeste scholen hebben een visie op cultuureducatie die bij een groot deel van het team bekend is, en is er draagvlak voor cultuureducatie. Bijna alle scholen geven aan dat hun visie op cultuureducatie vertaald is naar de praktijk: het gaat dan voornamelijk om een activiteitenprogramma en om samenwerking met culturele instellingen. In het algemeen constateren we geen grote verschillen tussen de huidige en de voorgaande metingen als het gaat om de visie op en organisatie van cultuureducatie. Echter, voor al onze bevindingen geldt dat we vergelijken tussen twee meetpunten in de tijd; over de ontwikkelingen daartussen kunnen we geen uitspraken doen. Bijvoorbeeld, gezien de turbulente tijd (coronapandemie, oorlog Oekraïne, energiecrisis) tussen 2019 en 2023 is het heel aannemelijk dat zich allerlei ontwikkelingen hebben voorgedaan tussen deze twee meetpunten. Op een aantal onderdelen zijn er wel veranderingen waargenomen. Zo is cultuureducatie in 2023 iets minder vaak een aparte post op de begroting dan in 2019, en is ook de vertaling van visie naar praktijk afgenomen. Het aantal vakleerkrachten is daarentegen enigszins toegenomen; scholen geven aan dat de behoefte aan culturele expertise en het verlagen van de werkdruk van groepsleerkrachten hiervoor redenen zijn geweest.

- ➔ Beperkte financiële middelen worden vaak genoemd als een drempel om vakleerkrachten in te zetten; een aanbeveling zou zijn om scholen hierin te ondersteunen.

De vaakst genoemde beweegredenen van scholen om aandacht te besteden aan cultuureducatie, zijn dat de docenten het belangrijk vinden, dat de samenwerking met de culturele omgeving wordt gestimuleerd en dat het een kerndoel van de school is. Daarnaast zijn de primair beoogde opbrengsten dat het een breed aanbod voor leerlingen realiseert, dat zij in aanraking komen met cultuur en dat cultuureducatie talentenontwikkeling stimuleert. Bij één op de vijf scholen wordt expliciet kansengelijkheid benoemd. Scholen die enige vorm van subsidie hebben ontvangen voor specifiek muziekonderwijs hebben gemiddeld ook beter verankerd muziekonderwijs.

Wat we ook terugzien, en wat reeds in 2019 werd geconstateerd, is dat scholen die deelnemen aan het programma CmK significant hoger scoren op de overkoepelende schaal voor visie en organisatie dan scholen die hieraan niet deelnemen. Scholen die in enige vorm subsidie hebben ontvangen voor specifiek muziekonderwijs scoren gemiddeld ook hoger als het gaat om het verankeren van cultuureducatie binnen een school.

- ➔ Deze resultaten suggereren een positieve opbrengst van stimulerende regelingen (o.a. CmK en Impuls Muziekonderwijs) met betrekking tot cultuuronderwijs, hetgeen een aanbeveling is om dergelijke stimulerende voorzieningen te handhaven.

10.2 Onderwijsaanbod

Op basis van de enquêtes en interviews kunnen we concluderen dat op de meeste scholen vrijwel alle kunstdisciplines op eniger wijze aan bod komen in het onderwijsaanbod. Echter, de manier waarop en intensiteit verschilt tussen scholen en hangt samen met verschillende factoren.

Zo wordt in 2023 enigszins meer gebruik gemaakt van structurele methodes voor mediakunst, film en literatuur dan in 2019, voor muziek wordt nog steeds het vaakst een leer methode gebruikt. Daarnaast komt er goed bij bijna alle scholen ofwel bij geschiedenis, aardrijkskunde of binnen cultuureducatie aan bod. Gemiddeld hebben kinderen zo'n twee uur per week cultuuronderwijs, waarbij voornamelijk tekenen/handvaardigheid en muziek populair zijn.

Een duidelijke verandering in het aanbod van cultuuronderwijs is de toegenomen aandacht sinds 2019 voor vooral het vak literatuur. Dit suggereert meer aandacht voor basisvaardigheden; verschillende scholen geven aan dat het integreren van literatuur en lezen met cultuureducatie een succesvolle manier is om de leesvaardigheden en (vooral) het leesplezier van leerlingen te bevorderen.

- ➔ Het ophalen en delen van succesverhalen kan een aanbeveling zijn voor het geven van een impuls aan zowel het stimuleren van basisvaardigheden als de integratie van cultuuronderwijs.

Over het algemeen blijkt cultuureducatie vooral plaats te vinden door actieve cultuurparticipatie binnen de schoolomgeving, en in wat in mindere mate door middel van passieve cultuurparticipatie veelal in de buitenschoolse omgeving.

- ➔ Leerlingen hebben op verschillende manieren profijt van het opdoen van nieuwe perspectieven en ervaringen, ook in de (directe) buitenschoolse omgeving; hier zou wat meer aandacht voor kunnen zijn.

10.3 Samenhang en doorgaande leerlijn

Het aantal scholen dat een horizontale én verticale doorgaande leerlijn voor cultuureducatie heeft is sinds 2019 toegenomen; ongeveer twee vijfde van de scholen legt expliciete verbindingen tussen verschillende vakken en leerjaren in hun cultuureducatie. Dit komt het meest voor bij tekenen en handvaardigheid.

Daarnaast is deze doorlopende lijn bij literatuur het meest gestegen in vergelijking met 2019.

Wat betreft de verbinding van cultuureducatie met andere vakken, blijkt dat dit het meeste voorkomt bij de zaakvakken en bij taalonderwijs. Bij het grootste deel van de scholen wordt ook op eniger wijze verbinding met de culturele omgeving gezocht. Samenhang tussen cultuuronderwijs en rekenen komt het minst vaak voor. Deze bevindingen komen overeen met die van de vorige meting in 2019. Daarnaast blijkt op het grootste deel van de scholen een samenhang tussen cultuur- en burgerschapsonderwijs te zijn.

De verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie komt vooral voor bij muziekonderwijs, maar ook er goed, tekenen, handvaardigheid en beweging komen frequent voor. Bij ruim de helft van de scholen wordt deze verbinding door middel van activiteiten door externen in het kader van de verlengde schooldag ingevuld. Voor een aantal cultuurvakken is de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie significant hoger voor scholen die deelnemen aan het programma School & Omgeving. Deze verbinding is ook inherent aan dit programma. Dit suggereert dat de samenwerking binnen School & Omgeving zich (al) lijkt te vertalen naar de praktijk van cultuureducatie.

10.4 Deskundigheid leerkrachten

Op de meeste scholen zijn er vak- of groepsleerkrachten die deskundigheid hebben op het gebied van muziek, hetgeen in overeenstemming is met 2019. Bij ongeveer de helft van de scholen zijn groepsleerkrachten vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben zij tevens vertrouwen in hun vaardigheden. Groepsleerkrachten zijn het meest deskundig in tekenen/handvaardigheid en literatuur, en voor alle cultuurvakken lijkt de mate van deskundigheid onder groepsleerkrachten enigszins te zijn toegenomen ten opzichte van 2019. Echter is het aantal scholen dat tijd en/of geld reserveert voor deskundigheidsbevordering gedaald ten opzichte van 2019. Dit lijkt tegenstrijdig; mogelijk worden er vakleerkrachten ingezet voor cultuureducatie *in plaats van* de groepsleerkrachten, waardoor er minder noodzaak is om de deskundigheid van deze groepsleerkrachten

te versterken op dit gebied, of heeft het toegenomen aantal vakleerkrachten een deel van de deskundigheidsbevordering vormgegeven.

- ➔ Een aanbeveling is om meer zicht te krijgen op de rol van vakleerkrachten binnen het po. In hoeverre en op welke wijze(n) is hun rol aanvullend op de rol van groepsleerkrachten in cultuureducatie, en welke rol spelen zij bij de deskundigheidsbevordering van de groepsleerkrachten?

De inzet van externe vakleerkrachten in en voor cultuureducatie is toegenomen sinds 2019, terwijl het aandeel interne vakleerkrachten hetzelfde is gebleven. De belangrijkste reden om vakleerkrachten aan te stellen is een behoefte aan deskundigheid op het gebied van kunst en cultuur. Subsidiegelden en structureel budget worden het vaakst gebruikt om deze docenten te bekostigen.

Vakleerkrachten worden in vergelijking met de andere disciplines minder vaak ingezet voor literatuur, mediakunst, erfgoed of film. Deze resultaten zijn vergelijkbaar met de vorige meting.

- ➔ Echter, gezien de toegenomen aandacht voor en urgentie van het stimuleren van basisvaardigheden, zowel lees-, reken als digitale vaardigheden, en de meerwaarde die vakleerkrachten hier lijken te bieden, is een aanbeveling om de stimulerende rol van vakleerkrachten en cultuureducatie op dit gebied verder te verkennen.

10.5 Samenwerking (culturele) omgeving

De meeste scholen werken voor cultuureducatie op de één of andere manier samen met externe culturele partners. Deze samenwerking kan verschillende vormen aannemen, variërend van bijvoorbeeld éénmalige uitstapjes of gastlessen tot het structureel gezamenlijk vormgeven van bepaalde lessen en leerlijnen. De invulling van samenwerking met externen hangt ook af van de omgeving van de school, en de aanwezigheid en/of nabijheid van culturele aanbieders daarin. Het vaakst komt voor dat de school een bestaand aanbod afneemt bij culturele aanbieders. Een klein deel van de scholen verwijst gemotiveerde en/of talentvolle leerlingen door naar buitenschoolse culturele aanbieders. Bij scholen die aan School & Omgeving deelnemen worden gemotiveerde leerlingen bovendien vaker doorverwezen dan bij de overige scholen.

De verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie wordt vaak vormgegeven door middel van de verlengde schooldag. Dat betekent dat dit buiten de reguliere schooltijd valt. Niet verrassend is dat scholen die deelnemen aan het programma School en Omgeving meer verbinding tussen binnen- en buitenschools onderwijs lijken te leggen. Kanttekening is echter dat door het verbinden *buiten* de reguliere schooltijd, school en omgeving toch enigszins gescheiden omgevingen kunnen blijven.

- ➔ Aanbeveling is dan ook om aandacht te hebben voor het integreren van de buitenschoolse (culturele) omgeving *binnen* het reguliere onderwijs.

Aanvullend zien we dat scholen die deelnemen aan CmK óók meer verbinding lijken te leggen tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. Het programma lijkt hier dus een stimulerende werking te hebben. Verder werkt ongeveer de helft van de scholen samen met een cultuurcoach, die als contactpersoon optreedt tussen de school en de culturele omgeving. Ruim een derde van de schoolleiders blijkt niet te weten of er wordt samengewerkt met cultuurcoaches.

- ➔ Aanbeveling is om financieel en beleidsmatig te blijven inzetten op het opzoeken van samenwerkingen tussen school en omgeving, bijvoorbeeld door CmK of het vergroten van de bekendheid van cultuurcoaches.

Partners waarmee het meest wordt samengewerkt in het kader van cultuureducatie zijn bibliotheken en professionele cultuureducatie-instellingen.

10.6 (Beoordeling van de) culturele ontwikkeling van leerlingen

Als het gaat om cultuureducatie worden leerlingen vooral beoordeeld op procesmatige aspecten zoals werkhouding, inzet, motivatie en creativiteit. De docent geeft daar bijvoorbeeld een schriftelijke of mondelinge beoordeling voor of er wordt een portfolio bijgehouden. In de interviews werd aangegeven dat een meer formele, cijfermatige beoordeling van leerlingprestaties niet passend/wenselijk is als het gaat om cultuureducatie.

10.7 Algemeen oordeel en programmadeelname

Scholen scoren in deze laatste meting gemiddeld hoger op de schaal voor algemene kwaliteitservaring dan in de voorgaande meting. Het lijkt er dus op dat, ondanks de mogelijke belemmeringen die zij in de tussenjaren hebben ondervonden door bijvoorbeeld corona, cultuureducatie en de organisatie daarvan positiever worden ervaren. CmK-deelnemers scoren gemiddeld nog iets hoger dan scholen die niet deelnemen. Het rapportcijfer dat scholen aan hun cultuureducatie toekennen is onveranderd (6,9).

Deelname aan programma's/subsidieregelingen

Iets meer dan de helft van de respondenten neemt deel aan het programma CmK. Voor een aantal aspecten in deze monitor is bekeken of deze programmadeelname samenhangt met een andere score of ontwikkeling. Hoewel er niet met zekerheid een causaal effect kan worden vastgesteld, bleek in veel gevallen dat deelname aan CmK een positieve samenhang vertoont met ontwikkeling op het gebied van cultuureducatie, zoals:

- deelnemende scholen zijn verder in het ontwikkelen van een visie op en hun organisatie van cultuureducatie op school;
- daarnaast blijkt dat CmK-scholen significant vaker een doorlopende leerlijn hebben op het gebied van muziek, maar niet voor andere vakken;
- op de schaal 'deskundigheid groepsleerkrachten' worden CmK-scholen significant vaker in niveaus B en C ingedeeld en minder vaak in A en D. Ze zijn vermoedelijk meer *bewust onbekwaam*. Ook zien we dat er door CmK-deelnemers meer tijd en geld wordt geoormerkt voor de deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten met betrekking tot cultuureducatie; het is denkbaar dat deze scholen dus bewuster bezig zijn met deskundigheid(sbevordering) op het gebied van cultuureducatie;
- CmK-scholen lijken meer en/of intensiever samen te werken met hun culturele omgeving.

Deze resultaten suggereren dat de ambities van Cultuureducatie met Kwaliteit in de praktijk hun vruchten afwerpen.

Wat betreft muziekonderwijs zien we, op de vragen en schalen die hier specifiek betrekking op hebben, dat scholen die hier specifieke subsidie voor (hebben) ontvangen hoger scoren. Scholen die een subsidie voor muziekonderwijs ontvangen worden namelijk significant hoger ingedeeld op de schalen voor structureel muziekonderwijs, deskundigheid op het gebied van muziekonderwijs en de verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs. Een gerichte sturing hierop lijkt dus zeker een stimulerende werking te hebben.

10.8 Speciaal onderwijs

Cultuureducatie speelt bij het (voortgezet) speciaal onderwijs een andere rol dan bij het reguliere basis onderwijs. Deze scholen hebben minder vaak een cultuurvisie. Bovendien hebben ze minder vaak een cultuurcoördinator in dienst en is het muziekonderwijs niet op hetzelfde niveau als in het reguliere basisonderwijs. (V)so scholen maken minder gebruik van leermethoden, maar hebben daarentegen wel vaker intern vakdocenten vast aangesteld. Deze vakdocenten worden dan voornamelijk voor tekenen en

handvaardigheid ingezet. Tevens maken (v)so scholen vaker een geheel eigen programma voor culturele activiteiten in plaats van kant-en-klare trajecten. Ook verwijzen (v)so scholen enthousiaste leerlingen vaker door naar culturele instellingen.

In dit rapport is wat betreft het speciaal onderwijs vooral gekeken naar verschillen in resultaten vergeleken met het reguliere basisonderwijs. Echter, de twee soorten onderwijs zijn niet zonder meer vergelijkbaar.

- ➔ Voor specifieke evaluatie van en beleid op cultuureducatie in het speciaal onderwijs, is aan te bevelen om een diepgaander onderzoek uit te voeren naar de kenmerken en aandachtspunten van het speciaal onderwijs en hoe deze zich uiten in keuzes binnen cultuureducatie.

11 Onderzoekopzet en verantwoording

11.1 Actualisatie van de vragenlijst

De vragenlijst van de huidige meting is zo veel mogelijk hetzelfde gebleven als die in de vorige meting (2018-2019), om een zo zuiver mogelijke vergelijking te kunnen maken en de overkoepelende schalen op eenzelfde manier te construeren. Eerder gestelde vragen zijn daarom in principe niet aangepast. Wel zijn er enkele nieuwe vragen toegevoegd; deze zijn (nog) geen onderdeel van de overkoepelende schalen. De volledige vragenlijst van deze meting is opgenomen in bijlage 1.

11.2 Doelgroep en respons vragenlijst

De populatie voor deze monitor is via het scholenbestand van DUO vastgesteld. Er is uitgegaan van alle scholen in het po. Voor het benaderen van scholen is gebruikgemaakt van de in het scholenbestand aanwezige contactgegevens; ontbrekende e-mailadressen zijn handmatig opgezocht.

In totaal zijn 6.917 scholen aangeschreven vanuit het populatiebestand met een uitnodiging tot deelname aan het onderzoek. Het veldwerk duurde van begin juni tot en met eind juli 2023 en er zijn tussentijds vier reminders verstuurd. 3.027 scholen zijn aan de vragenlijst begonnen: een bruto respons van 44 procent. Hiervan hebben er 1.994 de volledige vragenlijst ingevuld (netto respons van 30 procent); deze scholen zijn meegenomen in de analyses. Van deze 1.994 scholen kwam 93 procent uit het basisonderwijs en 7 procent uit het speciaal onderwijs.

Onderstaande tabellen tonen de responsverdeling naar onderwijsconcept, functie van de respondent en CmK-deelname.

Responsaantallen naar onderwijsconcept		
Jenaplan	52	3%
Vrijescholen	11	1%
Freinet	1	0%
Ontwikkelingsgericht Onderwijs	82	4%
Dalton	101	5%
Montessori	52	3%
Geen vernieuwingsonderwijs	1513	76%
Anders	182	9%
Totaal	1994	100%

Responsaantallen naar functie		
Directeur	995	50%
Adjunct-directeur	63	3%
Cultuurcoördinator	825	41%
Anders	111	6%
Totaal	1994	100%

Responsaantallen naar CmK deelname		
Geen deelname CmK	913	46%
Deelname CmK	1081	54%
Totaal	1994	100%

Bron: Monitor Cultuureducatie po 2022-2023

11.2.1 Representativiteit

Om op basis van bevindingen uit de vragenlijstgegevens uitspraken te kunnen doen over het gehele primair onderwijs, is het belangrijk dat de responsgroep representatief is. Om dit te controleren is de responsgroep met de populatie vergeleken op enkele relevante kenmerken: schooltype, provincie, schoolgrootte, denominatie en mate van stedelijkheid.

Met een chi-kwadraattoets is gekeken of deze kenmerken significant van elkaar verschillen tussen de respons- en de populatiegroep. Uit deze toetsing kwam naar voren dat de responsgroep op sommige kenmerken niet representatief is voor de populatie, namelijk met betrekking tot provincie en schoolgrootte. Zie onderstaande tabel 11.1.

Om te corrigeren voor de onder- of oververtegenwoordiging van scholen met deze kenmerken is een weegfactor berekend. Hiermee worden discrepanties in de verhouding tussen subgroepen uit de respons rechtgetrokken: scholen die zijn ondervertegenwoordigd krijgen een groter gewicht waardoor ze zwaarder meewegen in de analyses, en scholen die zijn oververtegenwoordigd krijgen juist een kleiner gewicht. De gewogen resultaten uit de analyses kunnen op deze manier informatie verschaffen over de hele populatie (bij voldoende respondenten).

Tabel 11.1: Verdeling respons naar schooltype, provincie, schoolgrootte, denominatie en stedelijkheid, totaal 2023 (n=1.994)

Kenmerk		Populatie		Respons*		
Schooltype	(S)BAO	6.428	93%	1.861	93%	
	(V)so	489	7%	133	7%	
Provincie**	Groningen	280	4%	78	4%	
	Friesland	397	6%	110	6%	
	Drenthe	272	4%	87	4%	
	Overijssel	553	8%	154	8%	
	Flevoland	204	3%	66	3%	
	Gelderland	934	14%	243	12%	
	Utrecht	523	8%	126	6%	
	Noord-Holland	971	14%	324	16%	
	Zuid-Holland	1.275	18%	322	16%	
	Zeeland	217	3%	42	2%	
	Noord-Brabant	907	13%	313	16%	
Limburg		384	6%	129	7%	
	Schoolgrootte**	0 tot 113 leerlingen	1.744	25%	410	20%
		114 tot 188 leerlingen	1.738	25%	504	25%
		189 tot 275 leerlingen	1.716	25%	548	28%
		vanaf 276 leerlingen	1.719	25%	532	27%
Denominatie	Openbaar	2.091	30%	597	30%	
	Rooms-Katholiek	2.029	30%	637	32%	
	Protestants-Christelijk	1.662	24%	454	23%	
	Algemeen bijzonder	581	8%	166	8%	
	Overig bijzonder	546	8%	139	7%	
Stedelijkheid	Zeer sterk stedelijk	1.354	20%	385	19%	
	Sterk stedelijk	1.875	27%	569	29%	
	Matig stedelijk	1.160	17%	340	17%	
	Weinig stedelijk	1.812	26%	521	26%	
	Niet stedelijk	692	10%	174	9%	

* Netto respons ongewogen aantallen. ** Niet representatief: responsgroep wijkt significant af van de populatieverdeling.

Een kenmerk dat in theorie eveneens interessant is om te vergelijken tussen respons en populatie, is de mate van aandacht die scholen hebben voor cultuuronderwijs. Echter, waar dit precies mee gemeten kan worden is discutabel en er zijn ook geen populatiegegevens over beschikbaar. Ook de deelname aan CmK is lastig om exact voor de populatie in beeld te brengen omdat scholen in verschillende maten van intensiteit verbonden kunnen zijn aan het programma. Daarom kon niet worden gewogen op 'aandacht voor cultuureducatie'. De inschatting is wel dat landelijk een ongeveer even groot deel van de po-scholen deelneemt aan CmK als in onze responsgroep; er zijn dus geen duidelijke aanwijzingen dat 'cultuurminded' scholen sterk oververtegenwoordigd zijn in de responsgroep.

11.3 Interviews

Ter aanvulling van de kwantitatieve vragenlijstresultaten zijn een aantal interviews gevoerd met verschillende respondenten per school. In deze interviews is nader ingegaan op de thema's uit de vragenlijst. Er werd bijvoorbeeld gevraagd om voorbeelden of toelichting bij de eigen antwoorden in de enquête, en reflectie op succesfactoren en knelpunten bij de organisatie van cultuureducatie.

Doel was om per school zo'n drie soorten betrokkenen te spreken (schoolleider/ICC'er, docent(en), ouder(s)), om zo verschillende perspectieven te kunnen belichten. Het is niet gelukt deze personen op alle scholen te spreken. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het tijdsbestek waarin de interviews werden uitgevoerd (vlak voor en vlak na de zomervakantie). Uiteindelijk zijn 12 gesprekken gevoerd (15 personen) met verschillende betrokkenen op 10 scholen. Zie tabel 11.2 voor een beschrijving van de respondenten.

De antwoorden van alle respondenten zijn in één bestand gezet waar door middel van filtering een analyse is gedaan op de rode draad per thema, goede voorbeelden en eventuele opvallende bevindingen. De resultaten zijn algemeen verwoord en beschreven in de thematische hoofdstukken.

Respondenten

Tabel 11.2: Respons interviewronde

Type school	Programmadeelname	Type respondent
Po - Islamitisch	CmK	ICC'er
Po - Oecumenisch/Jenaplan	CmK	Adjunct-directeur
Po - Rooms Katholiek	CmK	Directeur & ICC'er (twee personen)
Po - Rooms Katholiek	CmK	Directeur
Po - Openbaar	CmK	Directeur Ouder
Po - Openbaar	CmK, S&O	ICC'er & leerkracht (twee personen)
Po - Openbaar	CmK	Directeur
Po - Openbaar	-	Directeur Ouder
Po - Algemeen bijzonder	CmK	ICC'er & leerkracht (twee personen)
So - Protestants Christelijk	CmK	ICC'er

Bijlage 1: Vragenlijst online enquête

Welkom bij de Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2022-2023

Deze vragenlijst is bedoeld voor degene die het beste op de hoogte is van cultuureducatie op uw school. Dit zal in veel gevallen de directeur, schoolleider of cultuurcoördinator zijn. De volledige vragenlijst kunt u inzien op de website: www.cultuurpo.nl

De vragenlijst hoeft niet in één keer te worden ingevuld; u kunt zo vaak opnieuw inloggen als nodig is. Met de link in de e-mail kan ook iemand anders de vragenlijst afronden. De tot dan toe gegeven antwoorden blijven behouden. De meeste vragen kunt u beantwoorden door het juiste antwoord aan te klikken, bij sommige vragen kunt u een toelichting geven. Het invullen van de volledige vragenlijst duurt ongeveer 30 minuten. Aan het eind van de vragenlijst vragen wij of we u mogen benaderen voor een aanvullend gesprek. Alle antwoorden die u heeft ingevuld worden strikt vertrouwelijk behandeld, zijn anoniem en worden enkel voor dit onderzoek gebruikt. Om u te bedanken voor uw deelname, zullen wij na afronding van het onderzoek een factsheet maken waarin u de resultaten van uw school kunt vergelijken met het landelijk gemiddelde.

Definitie cultuuronderwijs

Met de term 'cultuureducatie' of 'cultuuronderwijs' bedoelen we zowel het binnen- als buitenschoolse cultuuronderwijs, in zoverre dat dit door de school wordt georganiseerd en waarbij leerlingen in aanraking komen met kunst en cultuur en met cultureel erfgoed.

1 Algemene vragen

V1. Wordt er in uw school één van onderstaande onderwijsconcepten toegepast?

- 01 Jenaplan
- 02 Vrijescholen
- 03 Freinet
- 04 Ontwikkelingsgericht Onderwijs
- 05 Dalton
- 06 Montessori
- 07 Andere onderwijsconcepten uit het vernieuwingsonderwijs, namelijk: [invulveld]
- 08 Nee, geen onderwijsconcepten uit het vernieuwingsonderwijs

V2. Wat is uw functie?

- 01 Directeur
- 02 Adjunct-directeur
- 03 Cultuurcoördinator
- 04 Anders, namelijk: [invulveld]

Deze monitor is bedoeld om de stand van zaken op het gebied van cultuureducatie bij alle scholen in het primair onderwijs in beeld te brengen. Daarnaast heeft de monitor als doel inzicht te krijgen in de opbrengsten van een aantal ondersteuningsprogramma's op het gebied van cultuureducatie. Daarom volgt er nu eerst een aantal vragen over deelname aan deze programma's.

V3. Neemt uw school deel aan 'Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024'? Dit programma heeft lokaal mogelijk verschillende benamingen. Zie ook [<https://www.cultuureducatiemetkwaliteit.nl/>]. [i: De subsidieregeling Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024 in het primair onderwijs is een meerjarig

programma waarin scholen en culturele instellingen samen werken aan cultuureducatie, in het bijzonder aan: een vaste plek in het curriculum van scholen voor cultuureducatie, deskundige groepsleerkrachten en educatief medewerkers, duurzame samenwerking tussen scholen en hun culturele omgeving en meer kanselijkheid onder leerlingen.]

- 01 Ja
- 02 Nee
- 03 Weet ik niet

- V4. [V3.01] Waarom neemt uw school deel aan 'Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024'?
- 01 Omdat in onze regio/gemeente alle scholen deelnemen aan het programma
  - 02 Omdat wij als school bewust hebben gekozen om deel te nemen aan het programma
  - 03 Omdat ons schoolbestuur heeft besloten om deel te nemen aan het programma
  - 04 Andere reden, namelijk [invulveld]
- V5. [V3.02] Waarom neemt uw school geen deel aan 'Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024'?
- 01 Omdat wij als school bewust hebben gekozen om niet deel te nemen aan het programma
  - 02 Omdat ons schoolbestuur heeft besloten om niet deel te nemen aan het programma
  - 03 Omdat in onze regio de mogelijkheid niet werd geboden
  - 04 Andere reden, namelijk [invulveld]
- V6. Heeft uw school één of meerdere schooljaren deelgenomen aan 'eerdere rondes van Cultuureducatie met Kwaliteit ('13-'16 of '17-'20)? Dit programma had lokaal ook verschillende benamingen. [i: De subsidieregeling Cultuureducatie met Kwaliteit 2013-2016 in het primair onderwijs was een meerjarig programma waarin scholen en culturele instellingen samen werken aan cultuureducatie, in het bijzonder aan: een vaste plek in het curriculum van scholen voor cultuureducatie, deskundige groepsleerkrachten en educatief medewerkers en duurzame samenwerking tussen scholen en hun culturele omgeving. In de tweede ronde (2017-2020) lag de focus op verdieping en verankering van het cultuuronderwijs op scholen, en het vergroten van het bereik van de regeling.]
- 01 Ja, beide eerdere rondes
  - 02 Ja, alleen CmK 1 (2013-2016)
  - 03 Ja, alleen CmK 2 (2017-2020)
  - 04 Nee
  - 05 Weet ik niet
- V7. [V3.02 en V6 < 04] U heeft aangegeven dat uw school wel deel heeft genomen aan een eerdere ronde 'Cultuureducatie met Kwaliteit', maar niet meer in 2021-2024. Waarom doet uw school niet meer mee?
- [open invulveld]
- V8. Heeft uw school de afgelopen vier jaar een subsidie ontvangen voor het stimuleren van muziekonderwijs?
- 01 Ja, Impuls Muziekonderwijs
  - 02 Ja, een andere regeling, namelijk: [tekstveld]
  - 03 Nee, nooit subsidie voor muziekonderwijs ontvangen [exclusief]
  - 04 Dat weet ik niet [exclusief]

2 Visie en organisatie

- V9. Heeft uw school een visie op cultuureducatie? Meerdere antwoorden mogelijk.

- V9_01 Nee, maar we zijn er mee bezig zo'n visie op te stellen [exclusief]
- V9_02 Ja, maar deze visie is niet schriftelijk vastgelegd [exclusief]
- V9_03 Ja, deze visie is vastgelegd in het schoolplan en/of de schoolgids
- V9_04 Ja, deze visie is vastgelegd in een cultuurbeleidsplan
- V9_05 Nee [exclusief][naar V11]

V10. Is deze visie bekend bij het team?

- 01 Ja, bij iedereen
- 02 Ja, bij een groot deel van het team
- 03 Bij enkele leden van het team
- 04 Nee, zij zijn hier niet bekend mee

V11. Is er op uw school draagvlak voor cultuureducatie onder directie en groepsleerkrachten? [1 = Helemaal geen draagvlak, 2 = Enigszins draagvlak, 3 = Grotendeels draagvlak, 4 = Volledig draagvlak]

- V11a Directie
- V11b Groepsleerkrachten

V12. Hoe groot is het draagvlak voor cultuureducatie bij het bestuur van uw school?

- 01 Helemaal geen draagvlak
- 02 Enigszins draagvlak
- 03 Grotendeels draagvlak
- 04 Volledig draagvlak

V13. Wat zijn de (belangrijkste) beweegredenen voor uw school om aandacht aan kunst en cultuur te geven? Kruis aan wat van toepassing is (maximaal 3 antwoorden):

- V13_01 Omdat dat in de kerndoelen van het basisonderwijs staat (leergebied kunstzinnige oriëntatie)
- V13_02 Omdat de docenten dat belangrijk vinden
- V13_03 Omdat de leerlingen dat belangrijk vinden
- V13_04 Omdat het bestuur dat belangrijk vindt
- V13_05 Omdat de directie dat belangrijk vindt
- V13_06 Omdat de ouders dat belangrijk vinden
- V13_07 Om ons als school te profileren
- V13_08 voor betere samenwerking met de culturele omgeving
- V13_09 voor een betere aansluiting op vervolgonderwijs
- V13_10 anders, namelijk: [tekstveld]

V14. Welke doelen wil de school bereiken met cultuuronderwijs? Kruis maximaal drie doelen aan die voor u het meest van toepassing zijn.

Doelen voor de leerlingen:

- 01 Leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur
- 02 Deelname aan kunst en cultuur buiten school stimuleren
- 03 Het stimuleren een onderzoekende houding bij leerlingen
- 04 Bijdragen aan kansengelijkheid voor leerlingen [infobutton: Met de term 'kansengelijkheid' bedoelen we dat leerlingen met dezelfde talenten dezelfde kansen hebben om deze te ontdekken en te ontwikkelen - ongeacht hun specifieke achtergrond.]
- 05 Vorming van een eigen identiteit van leerlingen
- 06 Het zelfvertrouwen van leerlingen vergroten
- 07 Talentontwikkeling stimuleren

- 08 Kunst- en cultuurhistorisch besef vergroten
- 09 Het welbevinden van leerlingen vergroten
- 10 Kunstzinnige vaardigheden ontwikkelen

Doelen voor de school:

- 11 Het schoolklimaat verbeteren
- 12 Breed aanbod voor leerlingen realiseren
- 13 Profileren als kunst- /cultuurschool
- 14 (Mede) vormgeven aan de identiteit van de school
- 15 (Mede) vormgeven van de pedagogisch-didactische visie van de school
- 16 Versterken van de relatie met de omgeving van de school

V15. [V9_05 ≠ 1] Hoe is de visie op cultuureducatie herkenbaar in de praktijk van de school? Meerdere antwoorden mogelijk.

- V15_01 Deze is vertaald in een activiteitenprogramma
- V15_02 Deze is zichtbaar in de samenwerking die wij hebben met culturele instellingen
- V15_03 Deze is zichtbaar in de professionaliseringsplannen voor het team
- V15_04 Deze is zichtbaar in de doorgaande leerlijn die het team gebruikt
- V15_05 Deze is zichtbaar in de manier waarop de groepsleerkrachten cultuureducatie verzorgen in de klas
- V15_06 Deze is anders zichtbaar, namelijk: [invulveld]
- V15_07 Wij hebben deze visie nog niet vertaald naar de praktijk [exclusief]

V16. Heeft uw school specifiek een visie op muziekonderwijs? Meerdere antwoorden mogelijk.

- V16_01 Nee, maar we zijn er mee bezig apart zo'n visie op te stellen [exclusief]
- V16_02 Ja, maar deze is niet apart schriftelijk vastgelegd [exclusief]
- V16_03 Ja, deze is apart vastgelegd in het schoolplan en/of de schoolgids
- V16_04 Ja, deze is apart vastgelegd in een cultuurbeleidsplan
- V16_05 Nee [exclusief]

V17. Hoe zorgt u ervoor dat het muziekonderwijs geborgd is in het onderwijs van uw school? Meerdere antwoorden mogelijk.

Binnenschools

- V17_01 Muziekonderwijs is geborgd in het strategisch beleidskader
- V17_02 Muziekonderwijs is geborgd in ons schoolplan
- V17_03 Structurele en langdurige samenwerkingsafspraken met één of meerdere culturele partners
- V17_04 Muziekonderwijs is onderdeel van een doorgaande leerlijn
- V17_05 Eén of meerdere vaste muziekleraren in dienst
- V17_06 Anders, namelijk: [invulveld]

Buitenschools

- V17_07 Organisatie van schoolkoor/schoolorkest/brassband e.d. na schooltijd
- V17_08 Inzet combinatiefunctionaris/cultuurcoach voor muziekonderwijs binnen en buiten schooltijd
- V17_09 Externe partijen geven muzikles op schoollocatie tijdens en na schooltijd
- V17_10 Anders, namelijk: [invulveld]

V18. Hoeveel klokuren worden er dit schooljaar op uw school in groep 4 en groep 7 gemiddeld per week besteed aan kunstzinnige oriëntatie? [niet verplicht] [Kolomnaam erboven met "Aantal klokuren per week"]

V18a In groep 4 [invulveld range 0-30]

V18b In groep 7 [invulveld range 0-30]

V19. Kunt u voor groep 4 en groep 7 aangeven hoe de uren die gemiddeld per week aan kunstzinnige oriëntatie besteed worden ongeveer over de verschillende disciplines verdeeld zijn? Geef aan in percentages. [kolommen 'Groep 4'; 'Groep 7']

V19a Muziek

V19b Tekenen en handvaardigheid

V19c Spel/drama

V19d Beweging/dans (geen gymonderwijs)

V19e Literatuur

V19f Erfgoed

V19g Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d = printing e.d.)]

V19h Film

V19i Multidisciplinair

V19_01 Ik heb onvoldoende zicht op de verdeling in groep 4

V19_02 Ik heb onvoldoende zicht op de verdeling in groep 7

V20. Is er een cultuurcoördinator op uw school?

01 Ja

02 Nee

V21. [V20.01] Hoeveel (taak)uren per schooljaar heeft de cultuurcoördinator tot haar/zijn beschikking voor deze coördinerende taken? Een (taak)uur wordt in dit geval gemeten in hele uren (60 minuten)

01 [invulveld (range 0-1000)] uur per schooljaar

02 Weet ik niet

V22. [V20.02] Hoeveel geormerkte (klok)uren zijn per schooljaar beschikbaar voor coördinerende taken op het gebied van cultuureducatie?

Een (klok)uur wordt in dit geval gemeten in hele uren (60 minuten)

01 [invulveld (range 0-1000)] uur per schooljaar

02 Weet ik niet

V23. Is cultuureducatie als aparte post opgenomen in de begroting van de school?

01 Ja

02 Nee

03 Weet ik niet

V24. Is muziekonderwijs als aparte post opgenomen in de begroting van de school?

01 Ja

02 Nee

03 Weet ik niet

V25. Welke middelen zet uw school in ten behoeve van cultuureducatie?

V25_01 Provinciale subsidie

V25_02 Gemeentelijke subsidie

- V25_03 Bijdrage van ouders
- V25_04 De lumpsum [i: voorheen ook wel Prestatiebox]
- V25_05 Middelen vanuit het NPO (Nationaal Programma Onderwijs)
- V25_06 Overige middelen, namelijk: [invulveld]
- V25_07 Ik heb hier onvoldoende zicht op [exclusief]

V26. [V25_04 = 1] Heeft uw school vanuit de lumpsum een vast bedrag voor cultuureducatie geormerkt?

- 01 Ja
- 02 Nee
- 03 Weet ik niet

V27. Zijn de beschikbare middelen voor uw school voldoende om het cultuuronderwijs naar wens vorm te geven?

- 01 Ja
- 02 Nee
- 03 Weet ik niet

V28. [V27.02] U gaf aan dat de beschikbare middelen niet voldoende zijn om het cultuuronderwijs naar wens vorm te geven. Kunt u dit toelichten? [open antwoordveld]

3 Onderwijsaanbod

V29. Maakt uw school gebruik van leermethoden voor cultuureducatie? [Ja, Nee, Weet ik niet, Niet van toepassing]

- V29a Muziek
- V29b Teken en handvaardigheid
- V29c Spel/drama
- V29d Beweging/dans (geen gymonderwijs)
- V29e Literatuur
- V29f Erfgoed
- V29g Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
- V29h Film
- V29i Multidisciplinair

V30. Hoe intensief gebruikt u deze methode(n)? [1 = Een deel van de lessen uit de methode wordt uitgevoerd; 2 = Alle lessen uit de methode worden uitgevoerd]

- V30a [antwoorden uit V29 terug laten komen]

- V31. Hoe komt erfgoed aan bod op uw school? [i: Erfgoed omvat overblijfselen uit het verleden die een samenleving belangrijk vindt om te bewaren en te beschermen. Daartoe rekenen we voorwerpen in musea, archeologische sporen en vondsten, documenten en beeldmateriaal in archieven, monumenten en de gebouwde omgeving, natuurmonumenten en landschappen, industrieel erfgoed en mobiel erfgoed. Ook immaterieel erfgoed zoals verhalen, taaluitingen, tradities en gebruiken behoort hiertoe.] Meerdere antwoorden mogelijk.
- V31_01 Niet [exclusief]
  - V31_02 Als onderdeel van cultuureducatie
  - V31_03 Als onderdeel van geschiedenis, aardrijkskunde (onderdelen van oriëntatie op jezelf en de wereld)
  - V31_04 Als onderdeel van andere vakken, namelijk bij: [invulveld]
  - V31_05 In vakoverstijgende projecten en thema's
- V32. De coronamaatregelen hadden een grote impact op het (cultuur)onderwijs. Hoe krijgt het cultuuronderwijs op uw school momenteel ruimte en aandacht, vergeleken met de tijd vóór corona? Kies de uitspraak die het meest passend is voor uw school: Het cultuuronderwijs op onze school krijgt op dit moment...
- 01 ... minder ruimte en aandacht dan vóór corona
  - 02 ... evenveel ruimte en aandacht als vóór corona
  - 03 ... meer ruimte en aandacht dan vóór corona
- V33. Kunt u uw antwoord toelichten?
- 01 [open vraag, niet verplicht]

4 Samenhang en verankering doorgaande leerlijn

- V34. In hoeverre is er samenhang binnen cultuureducatie (bijvoorbeeld tussen muziek en drama of tussen tekenen en erfgoed)? Kies het antwoord dat het beste past bij uw school.
- 01 Er is sprake van losstaande vakken
  - 02 Sommige vakken (bijvoorbeeld dans en drama of tekenen en erfgoed) zijn - bijvoorbeeld qua thema of onderwerp - op elkaar afgestemd
  - 03 Er is sprake van één samenhangend cultuurprogramma
- V35. [V34.03] Kunt u onderstaand aangeven in hoeverre de onderstaande facetten bij het opzetten van dit samenhangende cultuurprogramma zijn beschreven? [1 = Niet beschreven, 2 = Deels beschreven, 3 = Grotendeels beschreven, 4 = Geheel beschreven]
- V35a De te ontwikkelen culturele competenties
  - V35b Wat iedere leerling aan het eind van het schooljaar moet 'kennen en kunnen' op cultuurgebied
  - V35c Hoe dit samenhangende, structurele cultuurprogramma aansluit op buitenschoolse cultuureducatie
  - V35d Hoe dit samenhangende, structurele cultuurprogramma aansluit op het voortgezet onderwijs

- V36. Kunt u onderstaand aangeven in hoeverre er een samenhang is tussen: [1 = Geen samenhang, 2 = Incidentele samenhang, 3 = Behoorlijke mate van samenhang, 4 = Structurele samenhang]
- V36a Cultuureducatie en taalonderwijs
  - V36b Cultuureducatie en rekenonderwijs
  - V36c Cultuureducatie en de zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis, biologie)
  - V36d Cultuureducatie en de culturele omgeving van de leerling
  - V36e Cultuureducatie in de verschillende leerjaren
- V37. In hoeverre is er samenhang tussen cultuureducatie en burgerschapsonderwijs?
- 01 Geen samenhang
  - 02 Incidentele samenhang
  - 03 Behoorlijke mate van samenhang
  - 04 Structurele samenhang
- V38. In welke mate werkt u met een doorlopende leerlijn binnen de verschillende vakken? [1 = Binnen dit vak hebben wij geen doorlopende leerlijn, 2 = Er is een beredeneerde opbouw met tussendoelen binnen een leerjaar, 3 = Er is een beredeneerde opbouw met samenhang en continuïteit over de leerjaren heen, 4 = Niet van toepassing] [i: Een leerlijn is een beredeneerde opbouw van tussendoelen en inhouden naar een einddoel. Leerlijnen worden ontwikkeld om meer samenhang en continuïteit door leerjaren heen te geven.]
- V38a Muziek
  - V38b Tekenen en handvaardigheid
  - V38c Spel/drama
  - V38d Beweging/dans (geen gymonderwijs)
  - V38e Literatuur
  - V38f Erfgoed
  - V38g Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
  - V38h Film
- V39. Kunt u per vak aangeven of er op uw school verbinding wordt gelegd tussen binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie? [1 = Ja, 2 = Nee, 3 = Niet van toepassing]
- V39a Muziek
  - V39b Tekenen en handvaardigheid
  - V39c Spel/drama
  - V39d Beweging/dans (geen gymonderwijs)
  - V39e Literatuur
  - V39f Erfgoed
  - V39g Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
  - V39h Film
- V40. [V39a t/m h = 1] Hoe wordt op uw school deze verbinding gelegd tussen binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie? Meerdere antwoorden mogelijk.
- V40_01 We bieden activiteiten aan binnen de verlengde schooldag/het brede schoolprogramma
  - V40_02 Externe partijen bieden activiteiten aan binnen de verlengde schooldag/het brede schoolprogramma
  - V40_03 We bieden ruimte voor activiteiten die leerlingen na schooltijd samen verrichten (bijv. schoolkoor, schoolband, sportevenementen, creatieve workshops e.d.)

- V40_04 Er is een combinatiefunctionaris/cultuurcoach op onze school actief die aandacht heeft voor deze vakken
- V40_05 Talentvolle leerlingen worden doorverwezen
- V40_06 Enthousiaste, gemotiveerde leerlingen worden doorverwezen
- V40_07 We faciliteren externe partijen met een ruimte op school
- V40_08 Anders, namelijk: [invulveld]

5 Deskundigheid groepsleerkrachten

- V41. Kunt u per vak aangeven of u vindt dat de groepsleerkrachten vakinhoudelijk deskundig genoeg zijn? [1 = Helemaal niet, 2 = Enigszins, 3 = In redelijke mate, 4 = In grote mate, 5 = Niet van toepassing]
- V41a Muziek
  - V41b Tekenen en handvaardigheid
  - V41c Spel/drama
  - V41d Beweging/dans (geen gymonderwijs)
  - V41e Literatuur
  - V41f Erfgoed
  - V41g Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
  - V41h Film
- V42. Kunt u per vak aangeven of u vindt dat de groepsleerkrachten vertrouwen hebben in hun vaardigheden? [1 = Helemaal niet, 2 = Enigszins, 3 = In redelijke mate, 4 = In grote mate, 5 = Niet van toepassing]
- V42a Muziek
  - V42b Tekenen en handvaardigheid
  - V42c Spel/drama
  - V42d Beweging/dans (geen gymonderwijs)
  - V42e Literatuur
  - V42f Erfgoed
  - V42g Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
  - V42h Film
- V43. Op hoeveel groepsleerkrachten van uw school zijn de volgende uitspraken van toepassing? [1 = Geen enkele groepsleerkracht, 2 = Een klein aantal groepsleerkrachten, 3 = Een groot aantal groepsleerkrachten 4 = Alle groepsleerkrachten]
- V43a Groepsleerkrachten zijn in staat om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren)
  - V43b Groepsleerkrachten zijn in staat om leerlingen te beoordelen op deze creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren)
  - V43c Groepsleerkrachten zijn in staat om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit

- V44. Is er budget en tijd geormerkt voor de deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten op het gebied van cultuureducatie?
- 01 Ja, zowel tijd als geld
  - 02 Ja, er is geld gereserveerd
  - 03 Ja, er is tijd gereserveerd
  - 04 Nee
  - 05 Weet ik niet
- V45. Kunt u in voldoende mate voorzien in de behoefte van uw groepsleerkrachten aan deskundigheidsbevordering (cursus, training)?
- 01 Ja, zeker
  - 02 Ja, deels
  - 03 Nee, zeker niet
- V46. Welke vormen van deskundigheidsbevordering zet uw school in met betrekking tot cultuureducatie?
- 01 Externe studiedag/conferentie
  - 02 Interne studiedag
  - 03 Nascholing
  - 04 Cursus of training, namelijk: [tekstveld]
  - 05 Geen van bovenstaande [exclusief]

6 Vakleerkrachten

- V47. Zijn er op uw school vakleerkrachten [i: Met vakleerkracht wordt een leerkracht bedoeld die een specifiek vak behandelt en dit aan leerlingen onderwijst (bijv. sport, muziek). Soms wordt in deze context ook de term vakspecialist gebruikt.] (aangesteld of ingehuurd) voor cultuureducatie? Meerdere antwoorden mogelijk.
- 01 Ja, we hebben vakleerkracht(en) in dienst
  - 02 Ja, we huren vakleerkracht(en) extern in
  - 03 Ja, we hebben zowel ingehuurde vakleerkracht(en) als vakleerkracht(en) in dienst
  - 04 Ja, we hebben vakleerkrachten die als vrijwilliger bij ons les geven
  - 05 Ja, we hebben groepsleerkrachten met een vakspecialisatie
  - 06 Nee [exclusief]
- V48. [V47 = 06] U heeft aangegeven dat er op uw school voor cultuureducatie geen vakleerkrachten zijn aangesteld of ingehuurd. Kunt u aangeven wat de reden hiervoor is?
[open invulveld]
- V49. [V47 ≠ 06] Kunt u aangeven in hoeverre onderstaande aspecten een reden zijn om vakleerkrachten voor cultuureducatie aan te stellen of in te huren? [1 = Helemaal niet, 2 = Enigszins, 3 = In redelijke mate, 4 = In grote mate]
- V49a Behoefte aan specifieke deskundigheid
  - V49b Profilering als kunst en cultuurschool/kunstmagneetschool
  - V49c Het verlagen van de werkdruk van groepsleerkrachten
  - V49d Anders, namelijk: [invulveld]

- V50. [V47 ≠ 06] Waarin wordt les gegeven door deze vakleerkrachten? Meerdere antwoorden mogelijk.
- V50_01 Muziek
  - V50_02 Tekenen en handvaardigheid
  - V50_03 Spel/drama
  - V50_04 Beweging/dans (geen gymonderwijs)
  - V50_05 Literatuur
  - V50_06 Erfgoed
  - V50_07 Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
  - V50_08 Film
- V51. [V50 = 1 (aangekruiste opties terug laten komen)] Kunt u per vak aangeven of u vindt dat vakleerkrachten pedagogisch-didactisch vaardig genoeg zijn? [1 = Helemaal niet, 2 = Enigszins, 3 = In redelijke mate, 4 = In grote mate]
- V51a Muziek
  - V51b Tekenen en handvaardigheid
  - V51c Spel/drama
  - V51d Beweging/dans (geen gymonderwijs)
  - V51e Literatuur
  - V51f Erfgoed
  - V51g Mediakunst [i: Alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
  - V51h Film
- V52. [V50 = 1 (aangekruiste opties terug laten komen)] Kunt u per vak aangeven of u vindt dat de vakleerkrachten vertrouwen hebben in hun pedagogisch-didactische vaardigheden? [1 = Helemaal niet, 2 = Enigszins, 3 = In redelijke mate, 4 = In grote mate]
- V52a Muziek
  - V52b Tekenen en handvaardigheid
  - V52c Spel/drama
  - V52d Beweging/dans (geen gymonderwijs)
  - V52e Literatuur
  - V52f Erfgoed
  - V52g Mediakunst [i: alle kunst die voortkomt uit de digitale media (denk aan gaming, graphic design, 3d-printing e.d.)
  - V52h Film
- V53. Van welk budget wordt de vakleerkracht voornamelijk betaald?
- 01 Uit eigen budget van school (structureel)
  - 02 Uit eigen budget van school (incidenteel)
  - 03 Uit werkdrukmiddelen
  - 04 Uit subsidiegelden
  - 05 Geen, de vakleerkrachten zijn vrijwilligers

- V54. Is er budget en tijd geormerkt voor de deskundigheidsbevordering van vakleerkrachten op het gebied van cultuureducatie?
- 01 Ja, zowel tijd als geld
  - 02 Ja, er is geld gereserveerd
  - 03 Ja, er is tijd gereserveerd
  - 04 Nee
  - 05 Weet ik niet
- V55. In hoeverre zijn onderstaande uitspraken over de samenwerking tussen groepsleerkrachten en vakleerkrachten van toepassing op uw school? [1 = Niet of nauwelijks, 2 = Soms, 3 = Regelmatig 4 = Vaak]
- V55a De vakleerkracht neemt lessen over en verlicht de werkdruk van de groepsleerkracht
  - V55b De vakleerkracht en groepsleerkracht geven samen les, waarbij ze door co-teaching van elkaar leren (vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch)
  - V55c De vakleerkracht en groepsleerkracht werken samen aan de vormgeving van het vak en verdelen de lessen
  - V55d De vakleerkracht coacht de groepsleerkracht in het verzorgen van cultuureducatie

7 Samenwerking met de culturele omgeving

- V56. Welk van onderstaande antwoorden is het meest van toepassing op uw school als het gaat om de samenwerking met de culturele omgeving [i: Met de culturele omgeving bedoelen wij alle culturele organisaties waarmee uw school mogelijk samen kan werken. Denk hierbij aan een muziekschool, bibliotheek, museum e.d.]?
- 01 Er wordt niet samengewerkt
  - 02 Onze school maakt gebruik van een beschikbaar aanbod van culturele instellingen/organisaties/zzp'ers
  - 03 Onze school formuleert een vraag en de culturele instelling speelt hierop in
  - 04 We ontwikkelen gezamenlijk activiteiten, die we samen uitvoeren
- V57. In hoeverre zijn de volgende uitspraken van toepassing op uw school? [1 = Helemaal niet, 2 = Enigszins, 3 = In redelijke mate, 4 = In grote mate]
- V57a Wij hebben zicht op het aanbod van onze culturele omgeving
  - V57b Wij kopen voor elk schooljaar ad hoc losse activiteiten in
  - V57c Wij kopen een kant-en-klaar kunst- of cultuurmenu/cultuurtraject in
  - V57d Wij passen een kunst-/cultuurmenu/cultuurtraject aan onze wensen aan
  - V57e Wij maken zelf een programma voor culturele activiteiten
  - V57f Wij ontwikkelen samen met een (culturele) instelling een cultuurprogramma
  - V57g Wij geven een instelling/organisatie de opdracht een cultuurprogramma samen te stellen op basis van onze wensen
  - V57h Wij hebben afspraken met (culturele) instellingen om buitenschoolse activiteiten te stimuleren (denk aan museumpasjes, kortingskaarten e.d.)
- V58. Neemt uw school deel aan een scholennetwerk of een structureel overleg over cultuureducatie?
- 01 Ja
  - 02 Nee

- V59. In hoeverre werkt u samen met externe culturele aanbieders?
- 01 Niet
  - 02 Sporadisch
  - 03 Structureel
- V60. [V59>01] Met welke externe partners werkt u op uw school samen voor cultuureducatie in het algemeen en voor muziekonderwijs in het bijzonder? [1 = Cultuureducatie algemeen, 2 = Muziekonderwijs in het bijzonder, 3 = Werken we niet mee samen (exclusief)]
- V60a Amateurvereniging of vrijwilligersstichting (zoals een harmonie, toneelvereniging of lokaal museum gerund door vrijwilligers)
  - V60b Professionele cultuureducatie-instelling (zoals een muziekschool, centrum voor de kunsten of kennis/expertisecentrum cultuureducatie)
  - V60c Bibliotheek
  - V60d Professionele culturele instelling (zoals een orkest, theatergezelschap, (rijks)museum of schouwburg)
  - V60e (Individuele) professionele kunstenaar (zoals een muzikant, regisseur, beeldend kunstenaar)
  - V60f (Hoger) onderwijsinstelling (zoals een pabo, hogeschool voor de kunsten of conservatorium)
- V61. In welke mate worden ouders betrokken bij het verzorgen van cultuureducatieve activiteiten of projecten?
- 01 Helemaal niet
  - 02 Nauwelijks
  - 03 Enigszins
  - 04 Intensief
  - 05 Zeer intensief
- V62. Ondersteunt u leerlingen uit gezinnen waar thuis geen geld is voor lessen op het gebied van kunst of cultuur bij het aanvragen van financiële ondersteuning? Meerdere antwoorden mogelijk.
- V62_01 Ja, we attenderen leerlingen op de mogelijkheid om een dergelijke aanvraag te doen
  - V62_02 Ja, we verwijzen leerlingen naar leraren om hen met de aanvraag te ondersteunen
  - V62_03 Ja, we doen zelf aanvragen voor onze leerlingen/één of enkele van onze leerkrachten zijn intermediair voor het jeugd cultuurfonds
  - V62_04 Nee, dat ligt niet binnen onze mogelijkheden [exclusief]
- V63. Kunt u uw antwoord toelichten? [Niet verplicht om te beantwoorden]
[open invulveld]

De Cultuurcoach Educatie draagt als verbindende schakel bij aan de totstandkoming van beleid en programma rondom cultuur- en erfgoededucatie op en rond de scholen. Hij/zij begeleidt (samen met andere partijen in de omgeving zoals de gemeentelijke instelling voor cultuureducatie) het schoolteam om cultuureducatie goed vorm te geven en daarmee met name de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie te verstevigen. De focus van de cultuurcoach educatie is gericht op het realiseren van cultuureducatie aanvullend aan en waar mogelijk in aansluiting op het binnenschoolse aanbod. Een cultuurcoach is in veel gevallen aangesteld door een culturele of maatschappelijke instelling en soms door de gemeente. Het Rijk betaalt ook een deel mee aan deze functie. Let op: niet in alle gemeenten is een cultuurcoach werkzaam. Of in sommige gemeenten wordt een andere term hiervoor gebruikt, zoals bijvoorbeeld 'cultuurmakelaar' 'cultuuradviseur', 'cultuurscout' of 'cultuuraanjager'. (Zie ook: <https://www.lkca.nl/faq/wat-is-een-cultuurcoach/>)

- V64. Weet u of er in de gemeente van uw school cultuurcoaches actief zijn, en werkt u hiermee samen?
- 01 Nee, er zijn geen cultuurcoaches in deze gemeente
  - 02 Ja, maar deze school werkt er niet mee samen
  - 03 Ja, en deze school werkt er mee samen
  - 04 Dat weet ik niet

- V65. [V64.04] Welke taken vervult de cultuurcoach op uw school?
[open invulveld]

8 Kwaliteitservaring

- V66. In welke mate bent u tevreden over: [1 = Ontevreden, 2 = Matig, 3 = Voldoende, 4 = Tevreden, 5 = N.v.t.]

V66a De kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen, waar u gebruik van maakt?

V66b De kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat u en uw team zelf verzorgen?

- V67. Hoe tevreden bent u al met al over cultuureducatie op uw school?
Rapportcijfer (1-10): [invulveld]

- V68. Wordt het cultuuronderwijs op uw school (proces, opbrengsten) door middel van evaluatie in beeld gebracht?

- 01 Ja
- 02 Nee

- V69. [V68.01] Wat wordt geëvalueerd? Meerdere antwoorden mogelijk.

Proces:

V69_01 Het beleid/de doelstellingen

V69_02 De inhoud van het programma/de activiteiten

V69_03 De organisatie van het programma/de activiteiten

V69_04 De samenwerking en het overleg met externe partners

Opbrengsten:

V69_05 Waardering van leerlingen

V69_06 Waardering van ouders

V69_07 Leeropbrengsten van cultuuronderwijs

V69_08 Competenties van de groepsleerkrachten

V69_09 Competenties van de vakdocenten

V69_10 Anders, namelijk: [tekstveld]

- V70. [V68.01] Wat doet u met de verzamelde evaluatiegegevens? Meerdere antwoorden mogelijk.

V70_01 Deze worden schriftelijk vastgelegd

V70_02 Die worden besproken door directie en cultuurcoördinator

V70_03 Die bespreken we in een (team-/sectie-)vergadering

V70_04 Die bespreken we met de culturele partners

V70_05 Die gebruiken we om verbeterplannen op te stellen

V70_06 Geen van deze opties

V70_07 Anders, namelijk: [tekstveld]

9 Culturele ontwikkeling van leerlingen

- V71. Op welke manier vindt de beoordeling van leerlingen (met betrekking tot cultuureducatie) plaats op uw school? Meerdere antwoorden mogelijk.
- V71_01 Leerlingen krijgen een cijfer van de docent
  - V71_02 Leerlingen krijgen een schriftelijke beoordeling van de docent
  - V71_03 Leerlingen krijgen een mondelinge beoordeling van de docent
  - V71_04 Leerlingen beoordelen zichzelf
  - V71_05 Leerlingen beoordelen elkaar
  - V71_06 Leerlingen houden een portfolio bij
  - V71_07 Anders, namelijk: [tekstveld]
- V72. Welke criteria hanteert u op school bij de beoordeling van leerlingen? Meerdere antwoorden mogelijk.
- V72_01 Technische kwaliteit eindproduct
  - V72_02 Creativiteit/originaliteit eindproduct
  - V72_03 Kennis
  - V72_04 Technische/ambachtelijke vaardigheden
  - V72_05 Reflectief vermogen
  - V72_06 Werkhouding/inzet/motivatie
  - V72_07 Werkproces
  - V72_08 Inzicht
  - V72_09 Anders, namelijk: [tekstveld]
- V73. De volgende uitspraken gaan over de culturele ontwikkeling van leerlingen op uw school. Op hoeveel leerlingen zijn de volgende uitspraken van toepassing? [1 = Geen enkele leerling, 2 = Een klein aantal leerlingen, 3 = Een groot aantal leerlingen 4 = Alle leerlingen]
- V73a Leerlingen vertonen oriënterend vermogen [i: Oriënterend vermogen houdt in dat leerlingen: zich binnen de context van het thema of onderwerp openstellen voor verschillende uitingen van kunst en cultuur; daarop reageren met associaties en herinneringen aan eigen ervaringen; daarover communiceren met anderen.]
- V73b Leerlingen vertonen onderzoekend vermogen [i: Onderzoekend vermogen houdt in dat leerlingen: brononderzoek doen en vanuit dit onderzoek conclusies trekken die zij meenemen in de uitvoerende fase; de betekenis die zij aan kunst- en cultuuruitingen geven onderzoeken en een relatie leggen met de middelen die de maker heeft gebruikt; experimenteren met technieken, materialen, verschillende media en nieuwe mogelijkheden uitproberen; onderzoeken op welke manier zij de opdracht kunnen gaan uitvoeren en een uitvoeringsplan kunnen maken; eigen criteria en de gegeven criteria van de opdracht benoemen; teruggrijpen naar de informatie en ideeën opgedaan in de oriëntatiefase.]
- V73c Leerlingen vertonen uitvoerend vermogen [i: Uitvoerend vermogen houdt in dat leerlingen: plannen uitvoeren (met behulp van vakspecifieke kennis en vaardigheden) en de uitvoering presenteren (individueel of samen met anderen); keuzes motiveren en een relatie leggen met de onderzoeksfase; in het vormgevingsproces rekening houden met de gegeven en hun eigen criteria; samenhang benoemen tussen een beeld, dans, spel, muziek of cultureel erfgoed en/of andere vakken.]

- V73d Leerlingen vertonen evaluerend vermogen [i: Evaluerend vermogen houdt in dat leerlingen: vertellen over het verloop van het werkproces; waardering geven aan het eigen product en werkproces en dat van anderen; deze waardering beargumenteren en daarbij gebruik maken van kennis en inzicht in verschillende uitingen van kunst en cultuur; oplossingen in het eigen werk vergelijken met die van kunstenaars; laten zien dat zij enige kennis en inzicht in de betekenis die kunst en cultuur, voor het dagelijkse leven van mensen van vroeger en nu, hebben.]
- V73e Leerlingen beschikken over verbeeldingskracht en originaliteit
- V73f Leerlingen beschikken over communicatieve en expressieve vaardigheden
- V73g Leerlingen passen culturele kennis en vaardigheden toe in andere vakgebieden
- V73h Leerlingen voelen zich verbonden met ons culturele verleden

V74. Eerder gaf u aan welke 3 belangrijkste doelen uw school wil bereiken met cultuuronderwijs. Kunt u aangeven in hoeverre cultuuronderwijs inderdaad bijdraagt aan de genoemde doelen? [doelen V17 terug laten komen] [Cultuuronderwijs draagt hier niet aan bij/cultuuronderwijs draagt hier in enige mate aan bij/cultuuronderwijs draagt hier in sterke mate aan bij]

- 01 Doel 1
- 02 Doel 2
- 03 Doel 3

Tot slot

- V75. Vóór en na de zomervakantie voeren we met een aantal scholen verdiepende gesprekken met verschillende betrokkenen (schoolleiding, docenten), om meer te weten te komen over de invulling van cultuureducatie in het onderwijs en de effecten daarvan. Deze gesprekken vinden online plaats. Wilt u hieraan deelnemen?
- 1 Ja, u mag mij benaderen voor (een) gesprek(ken) vóór de zomer (juni/juli). [contactgegevens]
  - 2 Ja, u mag mij benaderen voor (een) gesprek(ken) na de zomer (september). [contactgegevens]
  - 3 Nee, ik wil/kan hieraan niet deelnemen [exclusief]

Einde vragenlijst

Dit was het einde van de vragenlijst. Bedankt voor uw medewerking!

- V76. Als u nog een opmerking wilt maken naar aanleiding van deze vragenlijst kan dat hier:
- 01 [tekstveld]

U kunt de vragenlijst nu sluiten.

Bijlage 2: Interviewleidraden

Waar mogelijk is in de interviewleidraden per respondent voorgevuld wat er in de vragenlijst is aangegeven en, indien dit het geval was, wat andere respondenten van dezelfde school reeds in een eerder gesprek hebben aangegeven.

Interviewraad schoolleiders/ICC'ers/docenten

Vraag	Antwoord
Algemeen	
Naam school & plaats	
Functie respondent	
Deelname CmK (3 / eerder)	
Deelname S&O	
Toestemming opname	
1. Korte omschrijving van de school/populatie	
Visie en organisatie	
2. (Zie vragenlijst:) U noemde als doelen en beweegredenen van cultuureducatie de volgende zaken. Waarom zijn deze belangrijk?	
3. (Zie vragenlijst) U gaf aan dat u wel/geen cultuurcoördinator, vakleerkrachten, cultuurcoach in dienst heeft. 1) Wat voegt het specifiek toe aan de cultuureducatie op uw school? 2) Wat voegt het toe aan het onderwijs in het algemeen op uw school 3) Hoe zijn taken in het kader van cultuureducatie belegd?	
4. (Zie vragenlijst:) Wordt uw school voldoende gefaciliteerd (financieel) om het onderwijs is kunst en cultuur naar wens vorm te geven? (indien nee, welke middelen heeft men tot de beschikking, wat mist er?) - (vragenlijst) NPO middelen gebruikt? Zo ja: hoe ziet men de toekomst voor zich wanneer deze middelen ophouden?	
5. Uit de vragenlijst blijkt dat er nu vaker vakleerkrachten in worden gezet dan in 2019. Wat zou daar een verklaring voor kunnen zijn? - Wat zou voor u de ideale situatie zijn qua groeps- en vakleerkrachten op school?	

Onderwijsaanbod	
6. (Zie vragenlijst) Welke vakken/activiteiten in het kader van cultuureducatie biedt u aan (actief/passief)?	
7. (Zie vragenlijst) Hoe zien de opbouw en doorlopende leerlijn mbt cultuureducatie er over verschillende leerjaren er precies uit? Hoe is dat ontwikkeld door de jaren heen?	
8. (Zie vragenlijst) Samenhang met burgerschapsonderwijs: hoe vult u dat in? Zijn er cultuurpartijen die adviseren om dat zo in te vullen? (We weten uit het mbo dat cultuurpartijen hier alert op zijn, voor het po ook?)	
9. (Zie vragenlijst) In hoeverre is cultuureducatie geïntegreerd in het overige onderwijs/vakken op uw school? Kunt u daar een voorbeeld van geven? - Hoe wordt er aan vakintegratie gewerkt? - Speelt cultuureducatie op uw school een rol bij het ontwikkelen en stimuleren van basisvaardigheden (zoals schrijven, lezen, taal, rekenen)?	
10. Zijn de voorzieningen op school toereikend voor het vormgeven van cultuuronderwijs? (Indien niet: wat mist er?)	
11. Wat zijn succesfactoren en knelpunten rondom cultuureducatie op uw school? Kunt u daar een voorbeeld van geven?	
Corona	
12. (Zie vragenlijst) Welke ervaringen en leerpunten m.b.t. cultuureducatie heeft u meegenomen vanuit de coronapandemie? En zijn hier ook bepaalde acties of veranderingen uit voortgekomen?	
Samenwerking	
13. Hoe wordt er precies samengewerkt en met welke externe culturele partners/culturele instellingen werkt u samen? - Wat levert deze samenwerking op?	
14. Wordt er op uw school samengewerkt met een pabo/andere opleiding in hbo of mbo? Zo ja/nee, Hebben deze studenten een rol in cultuureducatie? Zo ja/nee, zijn daar specifieke redenen voor waarom zij hier wel/niet voor worden ingezet?	
15. Zo ja, op welke manier kunnen (pabo)studenten bijdragen aan cultuureducatie op school?	

School en Omgeving	
16. Indien geen deelname: volgens onze gegevens neemt u geen deel aan het programma School & Omgeving. Kunt u ook toelichten waarom niet deelneemt? Indien wel uitgenodigd: Welke mogelijke belemmeringen zijn er? Indien niet uitgenodigd: wat vindt u daarvan?	
17. Indien wel deelname: met welk doel/visie?	
18. Indien wel deelname: S&O ook ingezet voor cultuureducatie? En wat zijn de ervaringen hiermee?	
19. Indien zowel CmK als S&O: hoe verhouden deze programma's zich tot elkaar? Wat heeft dit voor een invloed op het onderwijs in kunst en cultuur op uw school?	
Kansengelijkheid	
20. Wat verstaat de school zelf onder kansengelijkheid?	
21. Hoe draagt het cultuuronderwijs op uw school hieraan bij? Kunt u hiervan voorbeelden geven?	
22. Zijn er specifieke doelgroepen leerlingen op uw school voor wie dit extra belangrijk is? Op welke leerlingen heeft cultuuronderwijs extra veel invloed als het gaat om het bevorderen van kansen?	
Tot slot	
23. Wat is volgens u de meerwaarde cultuuronderwijs? (voor zowel het primair onderwijs als geheel, maar bijvoorbeeld ook voor de leerlingen, leerkrachten en de sociale omgeving van de school)	
24. Waar hoopt u op als het gaat om cultuureducatie in de toekomst? Wat zou u graag willen zien en bereiken op uw school? Welke tips zou u aan de beleidsmakers willen meegeven als het gaat om cultuureducatie? Suggesties voor beleid op cultuureducatie.	
25. W.v.t.t.k.	

Interviewleidraad ouders

Vraag	Antwoord
Algemeen	
Naam school & plaats	
Hoe is de ouder betrokken bij school (in welke functie of rol; MR, ouderraad of anders) In welke groep zitten de kinderen van de respondent	
Deelname CmK	
Deelname School en Omgeving	
Toestemming opname	
26. Zou je kort iets kunnen vertellen over de school, en de populatie?	
Visie en organisatie	
27. Wat verstaat u onder cultuureducatie?	
28. Bent u bekend met de visie van school op cultuureducatie? - Zo ja, Kunt u iets over de visie vertellen? - Zo ja, is de MR, ouderklankbordgroep of een andere vertegenwoordiging van ouders betrokken (geweest) bij de visie op cultuureducatie?	
29. Wat zijn volgens u/de MR of andere oudervertegenwoordiging waar de respondent bij betrokken is de belangrijkste doelen van cultuureducatie op uw school?	
30. Op de school van uw kind(eren) is wel/geen cultuurcoördinator, vakleerkrachten, cultuurcoach in dienst. 1) Voegt dit wat toe aan het cultuuronderwijs op uw school? Wat is uw ervaring hiermee?	
Onderwijsaanbod	
31. Kunt u iets vertellen over de vakken en activiteiten die in het kader van cultuureducatie worden aangeboden op de school/klas van uw kind(eren)? (wat vindt u daarvan? Als MR-lid en als ouder, positieve/negatieve ervaringen)	
32. Wat vindt de u/de MR van het onderwijs in kunst en cultuur op deze school/ in de klas van uw kind? (teveel, te weinig, wat ontbreekt er/kan anders)	
33. In welke mate worden ouders betrokken bij het verzorgen van culturele activiteiten of projecten?	
34. Wat zijn eventuele knelpunten bij het cultuuronderwijs op de school van uw kind(eren)/in de klas van uw kind(eren)	
Corona	
35. (Zie vragenlijst) Zijn er nu nog effecten merkbaar van de coronapandemie op school?	
36. Ziet u dat cultuureducatie daar een rol in speelt of heeft gespeeld?	

Samenwerking	
37. Wordt er in de MR en/of met u als ouder gesproken over samenwerking met externe culturele partners/culturele instellingen? Zo ja, kunt u iets over die samenwerking vertellen?	
School en Omgeving	
38. Indien deelname aan S&O: (waarschijnlijk niet) Waarom doet de school mee? Wordt er ook iets aan cultuureducatie gedaan in het kader van S&O en wat zijn de ervaringen?	
Kanselijkheid	
39. Is er aandacht voor kanselijkheid op deze school? Zo ja, wat wordt hieronder verstaan?	
40. (indien aandacht voor kanselijkheid) Draagt het cultuuronderwijs op uw school hieraan bij? Kunt u hiervan voorbeelden geven? (evt. doorvragen: zijn er specifieke groepen leerlingen waarvoor het extra belangrijk is?)	
Tot slot	
41. Wat is volgens u de meerwaarde cultuuronderwijs? (voor de school, de leerlingen, leerkrachten, en (evt.) de sociale omgeving van de school)	
42. Waar hoopt u op als het gaat om cultuureducatie in de toekomst? Wat zou u graag willen zien en bereiken? Welke tips zou u aan de beleidsmakers/de school willen meegeven als het gaat om cultuureducatie? Suggesties voor beleid op cultuureducatie	
43. W.v.t.t.k.	

Bijlage 3: Schaalconstructie

Niveau	Omschrijving	Berekening / vragen voor berekening	
Berekening schaal visie			
A	De school heeft geen visie op cultuuronderwijs omschreven óf er zijn geen budget en uren gereserveerd voor cultuureducatie.	Iedereen begint in niveau A	
B	De school heeft een visie op cultuuronderwijs omschreven en vastgelegd in een beleidsstuk. Er zijn budget en uren gereserveerd voor cultuureducatie.	$V9c = 1$ en/of $v9d = 1$	→ Visie op cultuureducatie omschreven en vastgelegd
		$v21$ of $v22 > 0$	→ Er zijn uren gereserveerd voor cultuureducatie
		$v23 = 1$	→ Er is een aparte post voor cultuureducatie op de begroting
C	De school heeft een visie op cultuuronderwijs omschreven en vastgelegd in een beleidsstuk. Er is een ICC'er of deskundige op het gebied van cultuureducatie waarvoor budget en uren gereserveerd zijn. De visie is bekend bij het team.	$V9c = 1$ en/of $v9d = 1$	→ Visie op cultuureducatie omschreven en vastgelegd
		$v10 = 1$ of $v10 = 2$	→ Visie is bekend bij minstens een groot deel van het team
		$v20 = 1$	→ Er is een cultuurcoördinator op school
		$v21 > 0$	→ Voor de cultuurcoördinator zijn taakuren beschikbaar
		$v23 = 1$	→ Er is een aparte post voor cultuureducatie op de begroting
D	De school heeft een visie op cultuuronderwijs omschreven en vastgelegd in een beleidsstuk. Er is een ICC'er of deskundige op het gebied van cultuureducatie waarvoor budget en uren gereserveerd zijn. De visie is bekend bij het team en cultuureducatie wordt gedragen door directie en groepsleerkrachten. De visie is vertaald naar het operationele niveau, bijvoorbeeld in een activiteitenprogramma.	$V9c = 1$ en/of $v9d = 1$	→ Visie op cultuureducatie omschreven en vastgelegd
		$v10 = 1$ of $v10 = 2$	→ Visie is bekend bij minstens een groot deel van het team
		$v20 = 1$	→ Er is een cultuurcoördinator op school
		$v21 > 0$	→ Voor de cultuurcoördinator zijn taakuren beschikbaar
		$v23 = 1$	→ Er is een aparte post voor cultuureducatie op de begroting
		$v11a = 3$ of 4	→ Er is grotendeels tot volledig draagvlak voor cultuureducatie onder directie
		$v11b = 3$ of 4	→ Er is grotendeels tot volledig draagvlak voor cultuureducatie onder groepsleerkrachten
		$v15a, b, c, d,$ en/of $e = 1$	→ De visie op cultuureducatie is herkenbaar in de praktijk van de school

Berekening schaal verankering doorgaande leerlijn			
A	De culturele activiteiten op school zijn geen onderdeel van een samenhangend programma: er is sprake van losstaande vakken.	V34 = 1	→ Er is sprake van losstaande vakken binnen cultuureducatie
B	De culturele activiteiten op school zijn deels of geheel onderdeel van een samenhangend programma.	V34 = 2 of v34 = 3	→ Sommige vakken binnen cultuureducatie zijn op elkaar afgestemd of er is sprake van één samenhangend programma
C	Er wordt gebruikgemaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal twee andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal één cultureel vak.	Minstens twee van v36a, b, c, d = 3 of 4	→ Er wordt gebruik gemaakt van een horizontale leerlijn waarbij met minimaal twee andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd
		Minstens één van v38a, b, c, d, e, f, g, h = 3	→ Er wordt gebruik gemaakt van een verticale leerlijn voor minimaal één cultureel vak
D	Er wordt gebruikgemaakt van een horizontale doorgaande leerlijn, waarbij met minimaal drie andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd, of een verticale doorgaande leerlijn voor minimaal twee culturele vakken.	Minstens drie van v36a, b, c, d = 3 of 4	→ Er wordt gebruik gemaakt van een horizontale leerlijn waarbij met minimaal drie andere vakken en/of de culturele omgeving verbinding wordt gelegd
		Minstens twee van v38a, b, c, d, e, f, g, h = 3	→ Er wordt gebruik gemaakt van een verticale leerlijn voor minimaal twee culturele vakken
Berekening schaal deskundigheid groepsleerkrachten			
A	Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk niet deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen.	V41a, b, c, d, e, f, g en h = 1 of 2	→ Groepsleerkrachten zijn voor alle cultuurvakken helemaal niet of enigszins vakinhoudelijk deskundig genoeg
B	Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen. Voor deskundigheidsbevordering is tijd of geld gereserveerd.	V41a, b, c, d, e, f, g en/of h = 3 of 4	→ Groepsleerkrachten zijn voor minstens één cultuurvak in redelijke tot grote mate vakinhoudelijk deskundig genoeg
		V44 = 1 of 2 of 3	→ Er is budget en/of tijd geoormerkt voor de deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten op het gebied van cultuureducatie

C	Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben vertrouwen in hun vaardigheden. Voor deskundigheidsbevordering is tijd en geld gereserveerd. Minimaal een groot aantal groepsleerkrachten is in staat om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren) of hen hierop te beoordelen, of ze zijn in staat om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit.	V41a, b, c, d, e, f, g en/of h = 3 of 4	→ Groepsleerkrachten zijn voor minstens één cultuurvak in redelijke tot grote mate vakinhoudelijk deskundig genoeg
		V44 = 1	→ Er is zowel budget als tijd geormerkt voor de deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten op het gebied van cultuureducatie
		V42a, b, c, d, e, f, g en/of h = 3 of 4	→ Groepsleerkrachten hebben bij minstens één cultuurvak in redelijke tot grote mate vertrouwen in hun vaardigheden
D	Groepsleerkrachten zijn vakinhoudelijk op minimaal één vak deskundig genoeg om cultuureducatie goed te verzorgen en hebben vertrouwen in hun vaardigheden. Voor deskundigheidsbevordering is tijd en geld gereserveerd. Minimaal een groot aantal groepsleerkrachten is in staat om leerlingen te begeleiden bij de ontwikkeling van creatieve vermogens (oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren) en hen hierop te beoordelen. Ze zijn bovendien in staat om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit.	V41a, b, c, d, e, f, g en/of h = 3 of 4	→ Groepsleerkrachten zijn voor minstens één cultuurvak in redelijke tot grote mate vakinhoudelijk deskundig genoeg
		V44 = 1	→ Er is zowel budget als tijd geormerkt voor de deskundigheidsbevordering van groepsleerkrachten op het gebied van cultuureducatie
		V43a, b en c = 3 of 4	→ Minstens een groot aantal groepsleerkrachten is in staat om zowel leerlingen te begeleiden bij creatieve vermogens als ze te beoordelen op creatieve vermogens, én om gastdocenten en cultuureducatieve projecten te beoordelen op inhoudelijke kwaliteit
		V42a, b, c, d, e, f, g en/of h = 3 of 4	→ Groepsleerkrachten hebben bij minstens één cultuurvak in redelijke tot grote mate vertrouwen in hun vaardigheden

Berekening schaal samenwerking met de culturele omgeving			
A	De school heeft geen zicht op het aanbod van hun culturele omgeving óf maakt geen gebruik van een bestaand aanbod, zoals een geregisseerd cultuurmenu.	V56 = 1	→ Er wordt niet samengewerkt met de culturele omgeving
		V57a = 1 of 2	→ De school heeft geen of nauwelijks zicht op het aanbod van de culturele omgeving
B	De school heeft zicht op het aanbod van hun culturele omgeving én maakt gebruik van een beschikbaar aanbod van culturele instellingen.	V56 = 2	→ De school maakt gebruik van een beschikbaar aanbod van culturele instellingen
		V57a = 3 of 4	→ De school heeft in redelijke tot grote mate zicht op het aanbod van de culturele omgeving
C	De school heeft zicht op het aanbod van hun culturele omgeving en formuleert een vraag. De culturele instelling speelt hierop in.	V56 = 3 en/of v56g = 3 of 4	→ De school formuleert een vraag en de culturele instelling speelt hierop in, en/of de school geeft een instelling de opdracht een cultuurprogramma samen te stellen op basis van de wensen van de school
		V57a = 3 of 4	→ De school heeft in redelijke tot grote mate zicht op het aanbod van de culturele omgeving
D	De school heeft zicht op het aanbod van hun culturele omgeving en ontwikkelt gezamenlijk activiteiten, die ze samen met de culturele omgeving uitvoeren.	V56 = 4 en/of v56f = 3 of 4	→ School en culturele omgeving ontwikkelen gezamenlijk activiteiten en voeren deze samen uit, en/of de school ontwikkelt in redelijke tot grote mate een cultuurprogramma samen met een culturele instelling
		V57a = 3 of 4	→ De school heeft in redelijke tot grote mate zicht op het aanbod van de culturele omgeving
Berekening schaal kwaliteitservaring			
A	De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.	V66a = 1, 2 of 5	→ De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen, of maakt hier geen gebruik van
		V66b = 1, 2 of 5	→ De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het eigen cultuureducatieve aanbod, of biedt dit niet aan

B	De school is ontevreden of matig tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) óf de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.	V66a = 3 of 4 of v66b = 3 of 4	→ De school is (voldoende) tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van de culturele omgeving (mits zij daar gebruik van maakt), óf over de kwaliteit van het eigen cultuureducatieve aanbod (indien dit er is)
C	De school is voldoende tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.	V66a = 3 of 4 én v66b = 3 of 4	→ De school is voldoende tevreden over de kwaliteit van het externe aanbod én het eigen aanbod
D	De school is tevreden over de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen (mits zij daar gebruik van maakt) én de kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat zij zelf verzorgt.	V66a = 4 én v66b = 4	→ De school is tevreden over de kwaliteit van zowel het externe, als het eigen cultuureducatieve aanbod
Berekening schaal structureel muziekonderwijs			
A	De school heeft geen visie op muziekonderwijs of er is geen sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs.	V29a = 1 of v29a = 4	→ Muziek wordt niet als vak gegeven, of er wordt geen gebruik gemaakt van een doorlopende leerlijn bij muziek
		óf v29a = 2 of 3 én v16a/v16e = 1	→ Óf er is wel een doorlopende leerlijn voor het vak muziek, maar geen visie op muziekonderwijs
B	De school heeft een visie op muziekonderwijs en er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs	v38a = 2 of 3	→ Er is sprake van een doorlopende leerlijn bij het vak muziek
		v16b of v16c of v16d = 1	→ Er is een visie op muziekonderwijs

C	De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs én een vaste samenwerkingspartner.	v38a = 2 of 3	→ Er is sprake van een doorlopende leerlijn bij het vak muziek
		v16b of v16c of v16d = 1	→ Er is een visie op muziekonderwijs
		V60a, b, c, d, e of f (_muziek) = 1	→ Er wordt met minstens één externe partner samengewerkt voor muziekonderwijs
D	De school heeft een visie op muziekonderwijs, er is sprake van een doorlopende leerlijn bij muziekonderwijs én een vaste samenwerkingspartner. Muziekonderwijs is zowel binnen- als buitenschools geborgd.	v38a = 2 of 3	→ Er is sprake van een doorlopende leerlijn bij het vak muziek
		v16b of v16c of v16d = 1	→ Er is een visie op muziekonderwijs
		V60a, b, c, d, e of f (_muziek) = 1	→ Er wordt met minstens één externe partner samengewerkt voor muziekonderwijs
		Minstens één van v17a, b, c, d, e = 1 en minstens één van v17g, h, i = 1	→ Muziekonderwijs is zowel binnen- als buitenschools geborgd
Berekening schaal deskundigheid muziek			
A	Vak- of groepsleerkrachten zijn onvoldoende of enigszins deskundig om muziekonderwijs te verzorgen.	V41a = 1, 2 of 5 of v51a = 1 of 2	→ Groepsleerkrachten zijn voor muziek helemaal niet of enigszins vakinhoudelijk deskundig genoeg (of er wordt geen muziek gegeven), en/of vakleerkrachten zijn voor muziek helemaal niet of enigszins pedagogisch-didactisch vaardig genoeg
B	Vak- of groepsleerkrachten zijn in redelijke mate deskundig om muziekonderwijs te verzorgen.	V41a = 3 of v51a = 3	→ Groepsleerkrachten zijn voor muziek in redelijke mate vakinhoudelijk deskundig genoeg, en/of vakleerkrachten zijn voor muziek in redelijke mate pedagogisch-didactisch vaardig genoeg
C	Vak- of groepsleerkrachten zijn in grote mate deskundig om muziekonderwijs te verzorgen en hebben enigszins vertrouwen in hun vaardigheden.	V41a = 4 en v42a = 1 of 2, óf v51a = 4 en v52a = 1 of 2	→ Groepsleerkrachten zijn voor muziek in grote mate vakinhoudelijk deskundig genoeg maar geen of weinig groepsleerkrachten hebben vertrouwen in hun vaardigheden wat betreft muziekonderwijs, of vakleerkrachten zijn voor muziek in grote mate pedagogisch-didactisch vaardig genoeg maar hebben helemaal niet of enigszins vertrouwen in hun vaardigheden
D	Vak- of groepsleerkrachten zijn in grote mate deskundig om muziekonderwijs te verzorgen en hebben in grote mate vertrouwen in hun vaardigheden.	V41a = 4 en v42a = 3 of 4, óf v51a = 4 en v52a = 3 of 4	→ Groepsleerkrachten zijn voor muziek in grote mate vakinhoudelijk genoeg en minstens een groot deel van hen heeft vertrouwen in hun vaardigheden, of vakleerkrachten zijn voor muziek in grote mate pedagogisch-didactisch vaardig genoeg en hebben in redelijke tot grote mate vertrouwen in hun vaardigheden

Berekening schaal verbinding binnen- en buitenschools muziekonderwijs			
A	De school legt voor muziek geen verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs.	v39a = 2 of v39a = 3	→ Voor muziek wordt geen verbinding gelegd tussen binnen- en buitenschools onderwijs (of er wordt geen muziek gegeven op school)
B	De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs.	v39a = 1	→ Voor muziek wordt verbinding gelegd tussen binnen- en buitenschools onderwijs
C	De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs. Er is slechts één structurele samenwerkingspartner.	v39a = 1	→ Voor muziek wordt verbinding gelegd tussen binnen- en buitenschools onderwijs
		Minstens één van v60a, b, c, d, e, f, (_muziek) = 1	→ Er is voor muziekonderwijs sprake van minstens één samenwerkingspartner
D	De school legt voor muziek verbinding tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs. Er is meer dan één structurele samenwerkingspartner.	v39a = 1	→ Voor muziek wordt verbinding gelegd tussen binnen- en buitenschools muziekonderwijs
		Minstens twee van v60a, b, c, d, e, f (_muziek) = 1	→ Er is voor muziekonderwijs sprake van minstens twee samenwerkingspartners

Bijlage 4: Tabellen die niet in de thematische hoofdstukken zijn opgenomen

In de thematische hoofdstukken zijn al veel resultaten uit de enquête besproken. Echter, er zijn nog meer vragen gesteld die niet direct betrekking hadden op de onderzoeksvragen maar wel degelijk interessant kunnen zijn. Voor de volledigheid van dit rapport nemen we deze resultaten onderstaand op. Het gaat hier (ook) om gewogen percentages, zoals ook in de rest van het rapport.

Visie en organisatie

V9: Heeft uw school een visie op cultuureducatie? <i>Meerdere antwoorden mogelijk</i>		
	Jaar monitor	
	2019	2023
Bezig visie op te stellen	15%	14%
Niet schriftelijk vastgelegd	11%	14%
Vastgelegd in schoolplan/schoolgids	25%	23%
Vastgelegd in cultuurbeleidsplan	50%	50%
Geen visie opgesteld	8%	8%
Totaal	1299	1861

Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023

V10: Is deze visie bekend bij het team?		
	Jaar monitor	
	2019	2023
Iedereen	41%	37%
Groot deel van het team	42%	43%
Enkele leden van het team	15%	17%
Niet bekend bij team	2%	2%
Totaal	1004	1458

Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023

V15: Hoe is de visie op cultuureducatie herkenbaar in de praktijk van de school? <i>Meerdere antwoorden mogelijk</i>		
	Jaar monitor	
	2019	2023
Activiteitenprogramma	73%	71%
Samenwerking culturele instellingen	73%	64%
Professionaliseringsplannen	28%	16%
Doorgaande leerlijn	34%	26%
Cultuureducatie groepsleerkrachten	46%	33%
Anders zichtbaar	12%	8%
Nog niet vertaald naar de praktijk	3%	4%
Totaal	989	1458

Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023

V16: Heeft uw school specifiek een visie op muziekonderwijs? <i>Meerdere antwoorden mogelijk</i>		
	Jaar monitor	
	2019	2023
Bezig visie op te stellen	15%	12%
Niet schriftelijk vastgelegd	22%	23%
Vastegelegd in schoolplan/schoolgids	11%	10%
Vastgelegd in cultuurbeleidsplan	14%	12%
Geen visie opgesteld	41%	44%
Totaal	1279	1861
<i>Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023</i>		

V17: Hoe zorgt u ervoor dat het muziekonderwijs geborgd is in het onderwijs van uw school? <i>Meerdere antwoorden mogelijk</i>		
	Jaar monitor	
	2019	2023
<i>Binnenschools</i>		
Muziekonderwijs in strategisch beleidskader	4%	4%
Muziekonderwijs in schoolplan	27%	22%
Samenwerkingsafspraken culturele partners	36%	35%
Muziekonderwijs in doorgaande leerlijn	48%	47%
Vaste muziekleraren in dienst	18%	23%
Anders (binnenschools)	22%	16%
<i>Buitenschools</i>		
Organisatie van muziek na schooltijd	12%	9%
Inzet combinatiefunctionaris/cultuurcoach	10%	9%
Muziekles externen op schoollocatie	35%	31%
Anders (buitenschools)	14%	8%
Totaal	1268	1861
<i>Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023</i>		

V18: Hoeveel klokuren worden er dit schooljaar op uw school in groep 4 en groep 7 gemiddeld per week besteed aan kunstzinnige oriëntatie? (gemiddelde en standaarddeviatie)		
	Jaar monitor	
	2019	2023
Uren groep 4	2,01	2,01
	0,93	0,93
Totaal	856	1282
Uren groep 7	1,94	1,93
	0,93	0,92
Totaal	838	1254
<i>Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023</i>		

V19: Kunt u voor groep 4 en groep 7 aangeven hoe de uren die gemiddeld per week aan kunstzinnige oriëntatie besteed worden ongeveer over de verschillende disciplines verdeeld zijn?

Verdeling groep 4			Verdeling groep 7		
	Jaar monitor			Jaar monitor	
	2019	2023		2019	2023
Muziek	24%	25%	Muziek	22%	23%
Tekenen en handvaardigheid	38%	37%	Tekenen en handvaardigheid	37%	37%
Beweging/dans	7%	7%	Beweging/dans	6%	6%
Spel/drama	9%	8%	Spel/drama	9%	7%
Literatuur	7%	9%	Literatuur	8%	10%
Erfgoed	4%	4%	Erfgoed	5%	5%
Mediakunst	1%	2%	Mediakunst	2%	3%
Film	1%	1%	Film	2%	2%
Multidisciplinair	9%	7%	Multidisciplinair	10%	8%
Totaal	582	1091	Totaal	561	1038

Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023

Samenhang en doorgaande leerlijn

V35: (Indien samenhangend cultuurprogramma) Kunt u aangeven in hoeverre de onderstaande facetten bij het opzetten van dit samenhangende cultuurprogramma zijn beschreven?

		Jaar monitor	
		2019	2023
Te ontwikkelen culturele competenties	Niet beschreven	29%	29%
	Deels beschreven	33%	38%
	Grotendeels beschreven	26%	22%
	Geheel beschreven	12%	12%
Wat leerling moet 'kennen en kunnen'	Niet beschreven	37%	40%
	Deels beschreven	32%	35%
	Grotendeels beschreven	21%	16%
	Geheel beschreven	11%	8%
Aansluiting buitenschoolse cultuureducatie	Niet beschreven	57%	58%
	Deels beschreven	16%	26%
	Grotendeels beschreven	20%	10%
	Geheel beschreven	7%	6%
Aansluiting voortgezet onderwijs	Niet beschreven	82%	81%
	Deels beschreven	6%	12%
	Grotendeels beschreven	11%	6%
	Geheel beschreven	1%	2%
Totaal		125	264

Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023

Deskundigheid leerkrachten

v42: Kunt u per vak aangeven of u vindt dat de groepsleerkrachten <i>vertrouwen</i> hebben in hun vaardigheden?			
		Jaar monitor	
		2019	2023
Muziek	Helemaal niet	8%	9%
	Enigszins	42%	39%
	In redelijke mate	42%	38%
	In grote mate	8%	14%
Totaal		1075	1791
Tekenen en handvaardigheid	Helemaal niet	1%	1%
	Enigszins	20%	21%
	In redelijke mate	62%	47%
	In grote mate	18%	31%
Totaal		1080	1798
Spel/drama	Helemaal niet	6%	8%
	Enigszins	42%	41%
	In redelijke mate	45%	38%
	In grote mate	7%	13%
Totaal		1038	1718
Beweging/dans	Helemaal niet	15%	16%
	Enigszins	48%	43%
	In redelijke mate	31%	31%
	In grote mate	7%	10%
Totaal		1020	1704
Literatuur	Helemaal niet	8%	6%
	Enigszins	36%	27%
	In redelijke mate	44%	41%
	In grote mate	12%	26%
Totaal		985	1687
Erfgoed	Helemaal niet	8%	9%
	Enigszins	40%	34%
	In redelijke mate	44%	41%
	In grote mate	8%	16%
Totaal		1004	1692
Mediakunst	Helemaal niet	27%	23%
	Enigszins	48%	42%
	In redelijke mate	23%	28%
	In grote mate	3%	6%
Totaal		932	1568

		Jaar monitor	
		2019	2023
Film	Helemaal niet	29%	28%
	Enigszins	47%	42%
	In redelijke mate	21%	27%
	In grote mate	2%	4%
Totaal		917	1528
<i>Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023</i>			

V51: Kunt u per vak aangeven of u vindt dat vakleerkrachten pedagogisch-didactisch vaardig genoeg zijn?			
		Jaar monitor	
		2019	2023
Muziek	Helemaal niet	1%	2%
	Enigszins	13%	13%
	In redelijke mate	35%	36%
	In grote mate	51%	50%
Totaal		588	1097
Tekenen en handvaardigheid	Helemaal niet	1%	0%
	Enigszins	8%	10%
	In redelijke mate	35%	38%
	In grote mate	57%	52%
Totaal		269	523
Spel/drama	Helemaal niet	1%	2%
	Enigszins	10%	13%
	In redelijke mate	36%	35%
	In grote mate	52%	50%
Totaal		226	485
Beweging/dans	Helemaal niet	3%	2%
	Enigszins	13%	15%
	In redelijke mate	29%	33%
	In grote mate	54%	51%
Totaal		238	496
Literatuur	Helemaal niet	0%	0%
	Enigszins	15%	11%
	In redelijke mate	40%	41%
	In grote mate	45%	48%
Totaal		64	132

		Jaar monitor	
		2019	2023
Erfgoed	Helemaal niet	0%	0%
	Enigszins	9%	11%
	In redelijke mate	53%	50%
	In grote mate	37%	39%
Totaal		89	161
Mediakunst	Helemaal niet	4%	3%
	Enigszins	15%	21%
	In redelijke mate	39%	42%
	In grote mate	42%	34%
Totaal		78	181
Film	Helemaal niet	4%	4%
	Enigszins	19%	25%
	In redelijke mate	36%	34%
	In grote mate	41%	38%
Totaal		47	101
<i>Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023</i>			

V52: Kunt u per vak aangeven of u vindt dat de vakleerkrachten vertrouwen hebben in hun pedagogisch-didactische vaardigheden?

		Jaar monitor	
		2019	2023
Muziek	Helemaal niet	1%	1%
	Enigszins	11%	11%
	In redelijke mate	39%	35%
	In grote mate	49%	52%
Totaal		588	1097
Tekenen en handvaardigheid	Helemaal niet	1%	0%
	Enigszins	5%	8%
	In redelijke mate	40%	39%
	In grote mate	55%	52%
Totaal		269	523
Spel/drama	Helemaal niet	1%	1%
	Enigszins	9%	12%
	In redelijke mate	40%	39%
	In grote mate	50%	48%
Totaal		226	485

		Jaar monitor	
		2019	2023
Beweging/dans	Helemaal niet	4%	2%
	Enigszins	10%	13%
	In redelijke mate	32%	34%
	In grote mate	54%	52%
Totaal		238	496
Literatuur	Helemaal niet	1%	0%
	Enigszins	10%	9%
	In redelijke mate	48%	45%
	In grote mate	41%	46%
Totaal		64	132
Erfgoed	Helemaal niet	0%	1%
	Enigszins	10%	11%
	In redelijke mate	56%	57%
	In grote mate	34%	32%
Totaal		89	161
Mediakunst	Helemaal niet	1%	4%
	Enigszins	15%	16%
	In redelijke mate	49%	43%
	In grote mate	34%	37%
Totaal		78	181
Film	Helemaal niet	4%	6%
	Enigszins	10%	18%
	In redelijke mate	47%	44%
	In grote mate	39%	32%
Totaal		47	101
Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023			

V54: Is er budget en tijd geoormerkt voor de deskundigheidsbevordering van vakleerkrachten op het gebied van cultuureducatie?

	Jaar monitor	
	2019	2023
Tijd en geld	24%	19%
Geld	7%	9%
Tijd	4%	4%
Geen tijd en/of geld	43%	50%
Weet ik niet	21%	19%
Totaal	673	1291
Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023		

V55: In hoeverre zijn onderstaande uitspraken over de samenwerking tussen groepsleerkrachten en vakleerkrachten van toepassing op uw school?			
		Jaar monitor	
		2019	2023
De vakleerkracht neemt lessen over en verlicht de werkdruk van de groepsleerkracht	Niet of nauwelijks	21%	17%
	Soms	27%	24%
	Regelmatig	28%	27%
	Vaak	24%	32%
De vakleerkracht en groepsleerkracht geven samen les, waarbij ze door co-teaching van elkaar leren	Niet of nauwelijks	35%	45%
	Soms	29%	32%
	Regelmatig	24%	16%
	Vaak	11%	7%
De vakleerkracht en groepsleerkracht werken samen aan de vormgeving van het vak en verdelen de lessen	Niet of nauwelijks	54%	64%
	Soms	27%	23%
	Regelmatig	15%	10%
	Vaak	4%	3%
De vakleerkracht coacht de groepsleerkracht in het verzorgen van cultuureducatie	Niet of nauwelijks	48%	58%
	Soms	30%	28%
	Regelmatig	16%	11%
	Vaak	7%	3%
Totaal		672	1291
<i>Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023</i>			

Samenwerking met de culturele omgeving

v57: In hoeverre zijn de volgende uitspraken van toepassing op uw school?			
		Jaar monitor	
		2019	2023
Wij hebben zicht op het aanbod van onze culturele omgeving	Helemaal niet	1%	1%
	Enigszins	17%	17%
	In redelijke mate	51%	45%
	In grote mate	31%	37%
Wij kopen elk schooljaar ad hoc losse activiteiten in	Helemaal niet	33%	34%
	Enigszins	34%	32%
	In redelijke mate	21%	22%
	In grote mate	12%	12%
Wij kopen een kant-en-klaar kunst- of cultuurmenu/cultuurtraject in	Helemaal niet	36%	38%
	Enigszins	19%	19%
	In redelijke mate	19%	18%
	In grote mate	26%	26%
Wij passen een kunst-/cultuurmenu/cultuurtraject aan onze wensen aan	Helemaal niet	21%	24%
	Enigszins	31%	27%
	In redelijke mate	28%	29%
	In grote mate	20%	20%
Wij maken zelf een programma voor culturele activiteiten	Helemaal niet	30%	34%
	Enigszins	31%	29%
	In redelijke mate	23%	21%
	In grote mate	17%	16%
Wij ontwikkelen samen met een (culturele) instelling een cultuurprogramma	Helemaal niet	47%	48%
	Enigszins	25%	26%
	In redelijke mate	18%	15%
	In grote mate	9%	11%
Wij geven een instelling/organisatie de opdracht een cultuurprogramma samen te stellen op basis van onze wensen	Helemaal niet	58%	58%
	Enigszins	22%	23%
	In redelijke mate	13%	13%
	In grote mate	8%	6%
Wij hebben afspraken met (culturele) instellingen om buitenschoolse activiteiten te stimuleren (denk aan museumpasjes, kortingskaarten e.d.)	Helemaal niet	66%	68%
	Enigszins	22%	20%
	In redelijke mate	9%	8%
	In grote mate	3%	3%
Totaal		1102	1861
Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023			

(Beoordeling van) culturele ontwikkeling van leerlingen

v73: Op hoeveel leerlingen zijn de volgende uitspraken van toepassing?			
		Jaar monitor	
		2019	2023
Leerlingen vertonen oriënterend vermogen	Geen enkele leerling	1%	1%
	Klein aantal leerlingen	35%	39%
	Groot aantal leerlingen	59%	56%
	Alle leerlingen	5%	4%
Leerlingen vertonen onderzoekend vermogen	Geen enkele leerling	1%	1%
	Klein aantal leerlingen	38%	37%
	Groot aantal leerlingen	56%	57%
	Alle leerlingen	5%	4%
Leerlingen vertonen uitvoerend vermogen	Geen enkele leerling	1%	1%
	Klein aantal leerlingen	32%	19%
	Groot aantal leerlingen	62%	71%
	Alle leerlingen	5%	9%
Leerlingen vertonen evaluerend vermogen	Geen enkele leerling	2%	2%
	Klein aantal leerlingen	55%	53%
	Groot aantal leerlingen	40%	43%
	Alle leerlingen	3%	2%
Leerlingen beschikken over verbeeldingskracht en originaliteit	Geen enkele leerling	0%	0%
	Klein aantal leerlingen	25%	28%
	Groot aantal leerlingen	67%	67%
	Alle leerlingen	8%	5%
Leerlingen beschikken over communicatieve en expressieve vaardigheden	Geen enkele leerling	0%	0%
	Klein aantal leerlingen	25%	29%
	Groot aantal leerlingen	69%	67%
	Alle leerlingen	6%	4%
Leerlingen passen culturele kennis en vaardigheden toe in andere vakgebieden	Geen enkele leerling	2%	4%
	Klein aantal leerlingen	62%	63%
	Groot aantal leerlingen	34%	31%
	Alle leerlingen	2%	2%
Leerlingen voelen zich verbonden met ons culturele verleden	Geen enkele leerling	3%	5%
	Klein aantal leerlingen	58%	67%
	Groot aantal leerlingen	37%	27%
	Alle leerlingen	2%	2%
Totaal		1095	1861
Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023			

Kwaliteitservaring

V66: In welke mate bent u tevreden over:

		Jaar monitor	
		2019	2023
De kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod van externe partijen, waar u gebruik van maakt?	Ontevreden	0%	1%
	Matig	4%	3%
	Voldoende	36%	24%
	Tevreden	60%	73%
Totaal		1067	1814
De kwaliteit van het cultuureducatieve aanbod dat u en uw team zelf verzorgen?	Ontevreden	3%	2%
	Matig	23%	15%
	Voldoende	51%	43%
	Tevreden	24%	39%
Totaal		1028	1759
<i>Bron: Monitor Cultuureducatie po 2018-2019 en 2022-2023</i>			

